

Onsdagen den 19 april

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1977/78:180 till näringsutskottet

1977/78:181 till skatteutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1977/78:1908 till utbildningsutskottet

1977/78:1909–1914 till utrikesutskottet

1977/78:1915–1918 till trafikutskottet

1977/78:1919 till jordbruksutskottet

1977/78:1920–1924 till försvarsutskottet

1977/78:1925–1927 till arbetsmarknadsutskottet

1977/78:1928–1930 till finansutskottet

1977/78:1931 till näringsutskottet

1977/78:1932 till finansutskottet

1977/78:1933 till näringsutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:36

Justitieutskottets betänkanden 1977/78:31 och 33

Lagutskottets betänkande 1977/78:17

Socialutskottets betänkande 1977/78:27

Näringsutskottets betänkande 1977/78:51

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1977/78:165

§ 6 Granskning av statsrådets tjänsteutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:35 med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

I detta betänkande hade utskottet beträffande omfattningen och inriktningen av arbetet med granskning av de protokoll som förts i regeringen under år 1977 anfört följande:

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

”I förra årets granskningsbetänkande (KU 1976/77:44) redovisades vissa organisatoriska förändringar som vidtagits i regeringskansliet i anslutning till regeringsskiftet efter 1976 års val. Beträffande regeringsärendenas beredning lämnades redogörelser bl. a. för vissa ändringar inom kommittéväsendet, för omfattningen av lagrådsgranskningen samt för vissa förberedelser för tillämpningen av den nya medbestämmandelagen vad gäller beredningen av regeringsärendena. Vidare redovisades en särskild undersökning beträffande omfattningen av enskilt statsråds beslutanderätt.

Utskottet har även i år tagit upp vissa frågor rörande regeringsärendenas beredning. Bl. a. har behandlats den förhandlingsverksamhet avseende vissa regeringsärenden som handhas av statens förhandlingsråd, vilket organ inrättades fr. o. m. den 1 januari 1977. Utskottet avser att i höst fortsätta granskningen av dessa frågor och avstår sålunda från att nu lämna någon redovisning av denna förhandlingsverksamhet. I betänkandet lämnas vidare uppgifter om förekomsten av vissa särskilda beredningsorgan för samråd med departementen i olika frågor. Som aviserades i samband med förra årets granskning har utskottet behandlat frågan om rätten att föra talan mot enskilt statsråds beslut. Vidare har utskottet på sedvanligt sätt följt utvecklingen beträffande lagrådsgranskningen och propositionsavlämnandet till riksdagen. Utskottets granskning har som tidigare år även avsett författningarnas utgivning liksom behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen.

Vad gäller riksdagens kontrollmakt har praxis beträffande det s. k. frågeinstitutet undersökts. Det har gällt förhållandena under såväl den nuvarande som den tidigare regeringens tid i fråga om bl. a. tidpunkten för besvarande av interpellationer och frågor.

Regeringens handläggning av vissa frågor inom byggnadslagstiftningens ram har granskats av utskottet. Det gäller dels regeringens prövning av några uppmärksammade planärenden där åkermark berörts, dels praxis i fråga om dispens från det s. k. tätbebyggelseförbudet. Vidare lämnas i betänkandet en redovisning av regeringens åtgärder i fråga om stöd till Norrbottens järnverk mot bakgrund av den granskning av Stålverk 80-frågan som utskottet företog förra året. I likhet med förra året har granskningen även i år berört vissa frågor om handläggningen av energifrågor. Förra årets devalveringsbeslut såvitt avser regeringens handläggning har varit föremål för utskottets uppmärksamhet under granskningen. Regeringens handläggning av vissa frågor rörande de s. k. SAS-frikorten, som tidigare tilldelats bl. a. vissa regeringsledamöter, har granskats av utskottet.

Ett antal ytterligare ämnen har tagits upp till granskning. Bland dessa kan nämnas handläggningen av vissa utvisningsfall enligt den s. k. terroristparagrafen, vissa frågor om lokaliseringsstöd m. m., vissa kommunindelningsfrågor samt fråga om information från justitiedepartementets sida med anledning av vissa reformer på familjerättens område.”

Utskottet hade för riksdagen anmält den granskning som utförts samt resultatet därav.

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Vid betänkandet hade avgivits följande reservationer:

1. beträffande avsnittet Interpellationer och frågor av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

2. beträffande avsnittet Handläggningen av ärenden enligt byggnadslagstiftningen av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Gusti Gustavsson (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i vissa delar skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

3. beträffande avsnittet Angående regeringens åtgärder rörande Norrbottens Järnverk (NJA) efter utskottets granskning av Stålverk 80-ärendet av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

4. beträffande avsnittet Regeringens handläggning av energifrågorna av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i detta avsnitt skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

5. beträffande avsnittet Beslut om devalvering 1977 av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Kerstin Nilsson (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

6. beträffande avsnittet Vissa uttalanden av kommunministern av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Olle Svensson, Ove Karlsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist och Marianne Ståhlberg (samtliga s) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse.

TALMANNEN:

Dechargedebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende och talarlistan för de olika avsnitten kan alltså utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälda talare haft ordet övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger alltså rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Beträffande Granskningsarbetets omfattning och inriktning, m. m. har ordet begärts av Bertil Fiskesjö.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet lägger ner betydande möda på att fullgöra den granskningsuppgift som regeringsformen ålägger utskottet, och detta resulterar årligen i ett betänkande till kammaren av betydande omfång. De slutsatser som utskottet kommer med i sina rekommendationer till kammaren är väl som regel inte särskilt drastiska. Men även om dramatik och historiska vingslag inte är det man regelmässigt upplever under granskningsarbetet eller, för all del, under debatten i kammaren, så är granskningen enligt min mening betydelsefull. Ingen betvivlar att statsråden av egen drift ständigt bemödar sig om att agera inom de gränser som lag och anständighet anger. Men förekomsten av ett utskott med särskilda uppgifter och befogenheter att syna befarade övertramp bör ytterligare minimera eventuella frestelser att göra något som enligt lag och stadgad praxis är opassande. Men lika viktigt är att utskottet får tillfälle att gå igenom material som ibland är ganska svårtillgängligt, sammanställa detta material och presentera det för allmänheten.

Det har varit så att utskottet år efter år har gått igenom olika problemkomplex och genom fylliga redovisningar bidragit till att öka kunskapen om hur ärendena handläggs i kanslihuset.

Förra året upptogs en betydande del av granskningsbetänkandet av en genomgång av handläggningsordningen inom den då nya regeringen. Det var självklart att det fanns ett intresse att kartlägga vilka förändringar i regeringens arbete som inträffat till följd av regeringsskiftet. Denna kartläggning föranledde en mycket kritisk reservation från socialdemokraterna, och företrädare för dessa med Hilding Johansson i spetsen försökte i inlägg efter inlägg i debatten den gången övertyga kammarens ledamöter om att hela vårt parlamentariska system höll på att kastas över bord genom regeringsskiftet.

Så illa var det dess bättre inte. Det parlamentariska systemet överlevde såväl regeringsskiftet som de socialdemokratiska attackerna. Den slutsats man kan dra är snarast att regeringsskiftet innebar en nyttig stimulans för parlamentarismen som sådan. Årtionden av enpartistyre är inte särskilt uppeggande ur parlamentarisk synpunkt.

I år återkommer utskottet med en genomgång av arbetsformerna, och resultatet redovisas i betänkandet och i en omfattningsrik bilaga. Utskottet kan den här gången enhälligt konstatera, att det inte funnits anledning till något särskilt uttalande med anledning av de lämnade redogörelserna. Det innebär således att även socialdemokraterna nu, när den första tidens bittra grämlöse över regeringsskiftet något tonat ut, kan godta det självklara i att en koalitionsregering organiserar sitt arbete något annorlunda än en enpartiregering. Det är en glädjande tillnyktring. Vi behöver således i år inte diskutera den typ av imaginära konstitutionella problem som socialdemokraterna drog upp i följd i samband med genomgången av arbetet i kanslihuset.

Till den nämnda redovisningen av regeringsärendenas beredning är fogad en förteckning över de särskilda samrådsorgan som med varierande funktioner är knutna till olika departement. Inte heller denna förteckning

föränleder något uttalande från utskottet, men den bör nämnas eftersom det troligen är första gången som de här samordningsorganen redovisas samlat. Några principiellt intressanta förändringar har inte skett vad gäller dessa samrådsorgan efter regeringsskiftet, även om det har förekommit en hel del byten.

I ett par frågor, som faller in under de inledande avsnitten i utskottsberäkningarna och som jag skall beröra, vidhåller utskottet i viss mån den kritik som tidigare år upprepade gånger drabbade den socialdemokratiska regeringen – även om det var med ringa verkan. Det gäller propositionsavlämnandet, som är av stor betydelse för arbetsplaneringen i riksdagen och för ledamöternas och utskottens möjligheter att nagelfara regeringens propositioner. Utskottet kan i år visserligen konstatera att det skett en viss förbättring, men fortfarande är anhopningen av propositioner mot slutet av propositionstiden alltför stor. 35 % av propositionerna våren 1977 avlämnades under sista veckan och 15 % under sista dagen av resp. propositionstid, och ett betydande antal kom efter propositionstidens utgång. De propositionsförteckningar som regeringen lämnat till riksdagen har inte hållits. 40 % kom senare än aviserats och en hel del aviserade propositioner kom inte alls, medan andra kom utan att ha varit med på propositionsförteckningarna. Man kan naturligtvis inte begära någon fullkomlighet i dessa avseenden. Det inträffar saker och ting som gör att uppgjorda förteckningar måste frångås. Men jag vill framhålla att det fortfarande i huvudsak finns stort utrymme för bot och bättring.

Den ur riksdagens synpunkt mest tilltalande lösningen torde vara att ett större antal propositioner lämnas mot slutet av sommaren, så att utskotten och kammaren kan komma i gång med ärendehantering tidigt under hösten. Riksdagen bör enligt min mening också i ökad utsträckning utnyttja möjligheten att uppskjuta behandling av propositioner från vår till höst i de fall då det inte finns något trängande behov av att få dem avgjorda innan det nya budgetåret startar.

Utgivningen av Svensk författningssamling har utskottet också granskat i många år. Utskottet har ständigt påpekat att det ur allmän synpunkt är viktigt att lagar och förordningar kommer ut i så god tid före ikraftträdandet att allmänheten och de myndigheter som skall tillämpa författningarna har en rimlig chans att läsa in författningarna innan de skall börja gälla. Här har också skett en betydande förbättring, men fortfarande är det många författningar som kommer ut alltför sent. Även det bör rättas till.

Lagrådsgranskningen har varit en stående debattfråga i riksdagen år efter år. I årets betänkande finns det inga krav på något särskilt uttalande i frågan. Orsaken är att rättighetsskyddsutredningen är på slutvarvet med förslag om bl. a. nya regler på detta område. Men utskottet kan konstatera att det skett en förbättring under den sittande regeringens tid. 26 propositioner blev föremål för lagrådsgranskning 1977. Året innan var motsvarande siffra 11.

Det bör nämnas att konstitutionsutskottet har ett granskningsärende av stort intresse vilande. Utskottet hann inte slutföra det i tid för att få med det i årets betänkande. Det ärende det gäller är tillämpningen av MBL-systemet i

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

kanslihuset och värderingen av denna tillämpning. Redan det material som hittills sammanställts i utskottet visar att detta är frågor som utskottet har all anledning att ägna ingående uppmärksamhet, och utskottet anger i sitt betänkande att utskottet har för avsikt att fortsätta granskningen till hösten.

I de frågor där utskottsminoriteten avgett reservationer blir det särskilda debatter under dagens lopp, och jag skall inte här föregripa dessa debatter. Men jag skall avsluta med att något beröra den praxis som möjligen bör prägla konstitutionsutskottets granskning av regeringens mödor. Vi har haft diskussioner om detta även vid tidigare granskningsdebatter.

På den tiden då Hilding Johansson var värderad ordförande i konstitutionsutskottet och vi enligt den dåvarande regeringssidan hade en i alla avseenden rättrådig och ofelbar regering, brukade han förmana mig och andra att strikt hålla oss till frågor som berörde grundlagar och till den administrativa praxis som utvecklades inom regeringkansliet. Någon politisk granskning var det inte fråga om. För detta hade vi andra remedier, hette det, interpellationer, frågor, fortlöpande sakdebatter i utskottsärenden och som ett yttersta damoklessvärd misstroendeförklaring. Jag brukade då framhålla att det kunde vara vanskligt att i alla lägen exakt ange var administrativ praxis slutade och den politiska förvillelsen tog vid och att vi kanske inte borde vara alltför formalistiska härvidlag. Vad jag nu kan konstatera – och det började redan förra året i stor skala – är att socialdemokraterna gått längre än vad som någonsin föresvävat mig.

Socialdemokraterna har nu, som deras reservationer visar, bestämt sig för att granskningsdebatterna i allt väsentligt skall handla om politiska stridsfrågor som nästan varje vecka manglas här i kammaren – t. ex. energipolitik, bostadspolitik och ekonomisk politik – även om ärendena inte ens utgångsvis kan hängas upp på någon diskutabel administrativ inadvartens. Det förundrar mig något att man inte lyckats få med t. ex. barnomsorgen, SIA-skolan och arbetsmarknadspolitiken, men det kommer väl nästa gång.

Nåväl, jag skall inte vara kitslig. Jag förutsätter att Hilding Johansson, som står i tur på talarlistan, har en statsrättsligt, teoretiskt eller åtminstone praktiskt tillfredsställande förklaring till den omvändelse i granskningsfilosofin som socialdemokraterna genomgått sedan hösten 1976.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! I likhet med Bertil Fiskesjö vill jag betona värdet av de undersökningar som konstitutionsutskottet utför och som redovisats i dechargebetänkandet. I vissa fall rör det sig om en praxisgranskning.

Det är ett betydande material som ställts samman, och utskottets sekretariat har utfört ett mycket omfattande och värdefullt arbete. I vissa fall knyter utskottet en kommentar till dessa granskningar, i andra fall avstår det från att göra detta. Även i de sistnämnda fallen är det dock värdefullt att materialet redovisas – men det är också det enda sätt varpå riksdagen kan

utöva sin grundlagsenliga kontrollmakt på vissa områden.

Traditionellt behandlar konstitutionsutskottet lagrådsgranskningen, propositionsavlämnandet och utgivandet av Svensk författningssamling. När det gäller lagrådsgranskningen delar jag Bertil Fiskesjös uppfattning att vi får avvakta utredningens resultat. Jag tror att vi alla gör klokt i att inte genom uttalanden i dag försvåra möjligheterna till en bred samling på denna punkt – själv hör jag till dem som i flera år begärt en utredning. Låt mig bara få tillägga att jag för min del har litet svårt att betygsätta en regering utifrån antalet lagrådsremisser.

När det gäller propositionsavlämnandet minns vi alla vilken hård kritik de som nu befinner sig i regeringsställning riktade mot den dåvarande socialdemokratiska regeringen – ibland t. o. m. ifrågasatte de dess goda vilja att komma med propositioner i tid. De anmärkte på att de fick korrektur-exemplar – t. o. m. stencilerade exemplar – och att det hölls presskonferenser utan att det låg propositioner i våra fack samt att propositionerna avlämnades för sent och inte enligt propositionsförteckningen.

Mot bakgrund av denna kritik kunde man ha väntat sig att det nu skulle råda en perfekt ordning. Så är det emellertid inte. Jag har då och då fått i min hand propositioner i stencil, det händer att jag läser om presskonferenser utan att jag haft tillgång till propositionerna och vad beträffar avlämnandet har ett enhälligt konstitutionsutskott framfört kritiska synpunkter. Det kan hända att en och annan tidigare oppositionsman suckar över den nuvarande situationen: det blev inte bättre trots att vi fick en ny regering!

Frågan om propositionsavlämnandet är allvarlig för riksdagen. Propositionerna är de stora tyngderna: de alstrar motioner, och det händer i utskottet att man skjuter på behandling av motioner därför att man vill avvakta propositioner som behandlar samma saker som motionerna. Följaktligen måste vi försöka göra någonting åt avgivandet av propositioner. Det kan hända att det på nytt får inledas samtal mellan riksdagen och regeringen på denna punkt.

När det gäller utgivningen av Svensk författningssamling är vi eniga i utskottet om att det behöver ske förbättringar. Låt mig citera:

”Utskottet konstaterar att den av statsrådsberedningen rekommenderade tvåveckorsfristen mellan utgivning och ikraftträdande har iakttagits för merparten av författningarna, men att ca 20 procent har utkommit mindre än en vecka före ikraftträdandedagen. Utskottet vill understryka vikten av att informationskravet blir tillgodosett genom att erforderlig tid får förflyta mellan författningars utgivning av trycket och ikraftträdandet.”

Statsrådsberedningen får väl ta nya tag, och detta uttalande från konstitutionsutskottet bör väl ändå vara något att vinka med när statsrådsberedningen går ut till de olika departementen.

Bertil Fiskesjö knöt an till fjolårets debatt, och till en del var hans inlägg en replik till mina anföranden i fjol. Men tydligen har Bertil Fiskesjö misstolkat mig på en central punkt. Jag hävdade inte i fjol att det parlamentariska systemet kastades över bord genom att vi fick en borgerlig regering. Vad jag hävdade var att vi fick en ny form av parlamentarism.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Själv har Bertil Fiskesjö konstaterat att en koalitionsminister arbetar under andra villkor än en enpartiministär. Det gjorde jag redan i Ijol. En sådan ministär som den nuvarande har sina speciella problem. Jag har kritiserat lösningen av dessa problem, och i de kommande inläggen i skilda frågor lär vi nog komma tillbaka till denna kritik gång efter annan.

Bertil Fiskesjö förde in begreppet "enpartistyre". Kanske var det en felsägning. Vad menar Bertil Fiskesjö med "enpartistyre" i detta sammanhang? Han kan uppenbarligen inte avse att det bara varit ett enda parti som haft en laglig ställning. Det är inte heller sant att socialdemokratin ensam befunnit sig i regeringsställning under 44 år. Vid några tillfällen har vi varit i koalition med Bertil Fiskesjös parti, och vid något tillfälle även med två andra partier. Vidare har vi i färskt minne perioden 1973–1976. Det är svårt att säga att vi hade ett enpartistyre när frågor avgjordes genom lottning här och varje votering var litet av ett äventyr för regeringen.

Nu menade Bertil Fiskesjö att jag bytt fot i den här frågan. Ja, det är kanske litet för mycket begärt att jag skall uppträda som försvarsadvokat åt den nuvarande regeringen. Jag har tidigare kritiserat handläggningen av ärenden, och det är en sådan kritik det gäller nu. Den politiska utformningen får vi diskutera i andra sammanhang. Samtliga sex reservationer som vi avgett från socialdemokratisk sida avser handläggningen inom regeringen av ärenden. Och denna kritik innebär att vi fullföljer kritiken från i Ijol. Den gäller bl. a. följande åtta punkter.

För det första fungerar regeringen inte som en enhet. Låt mig här skjuta in – än en gång – att jag är medveten om de speciella problem som en koalitionsregering brottas med. Men vi befinner oss ju i den situationen att vi inte vet när ett statsråd yttrar sig om han talar för hela regeringen, företräder sitt parti eller kanske för fram rent personliga synpunkter. Man vet det inte ens när statsministern tar till orda. De av oss som hörde honom en morgon i förra veckan tala i kärnkraftsfrågan och säga att ingen reaktor kunde laddas om en enda vetenskapsman hade kritisk inställning, frågade sig onekligen om han talade för regeringen. Såvitt jag förstår efteråt var det ett personligt uttalande han gjorde. Inga andra statsråd har slutit upp kring honom. Inte ens hans egen energiminister har stött honom.

För det andra kritiserar vi ministerstyrelsen. Den skall vi ge exempel på i det följande.

För det tredje hävdar vi att det finns en nonchalans mot riksdagen och dess beslut. Nonchalansen gäller besvarandet av frågor och interpellationer, som senare kommer att avhandlas här, och den gäller fullföljandet av vissa beslut, som också kommer att belysas.

För det fjärde finns det en bristande respekt för lagen på vissa punkter. Även det förhållandet kommer att framhävas i det följande.

För det femte finns det en förvirring i handläggningen. Den studeras bäst på energifrågans område.

För det sjätte inträffar det fördröjningar. Till en del anser jag fortfarande att detta hör samman med att man har tre samordningskanslier, men jag skall inte trötta kammaren genom att gå igenom Ijolarets debatt på denna punkt.

Det hör också samman med att regeringen av politiska skäl rullar frågorna framför sig.

För det sjunde har vi kunnat notera mycket oförsiktiga uttalanden. De gäller energifrågan och de gäller kommunindelningsfrågan, men kulmen är Gösta Bohmans intervjuuttalande, som vi närmare skall debattera om några timmar.

För det åttonde kan vi just när det gäller devalveringsfrågan konstatera att den handlades på ett sådant sätt av regeringen att möjligheten till en samlande lösning uteslöts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de sex socialdemokratiska reservationerna.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är bra att Hilding Johansson nu sluter upp kring den kritik som han tidigare inte andades om beträffande propositionsavlämnandet. Vi har från vår sida stått fast vid vår tidigare ståndpunkt att en ändring måste komma till stånd. Vi noterar att det skett en viss förbättring, men den tillgodoser inte vårt krav på den punkten.

Hilding Johansson hängde upp sig på att jag använde ordet enpartistyre. Det var ju samma parti som satt vid makten i årtionden, och det var det jag hänsyftade på. I fjolårets debatt fick man det intrycket att koalitionsregeringar enligt socialdemokraternas uppfattning närmast är något slags oanständighet om inte t. o. m. något grundlagsvidrigt. Det är fortfarande så att socialdemokratin – det genomsyrar Hilding Johanssons anförande – har svårt att acceptera själva förekomsten av koalitionsregeringar. Det skall vara ett parti, det skall vara en typ av uttalanden, det skall vara en kompakt enighet inom hela monoliten. Variationer och utsvävningar är icke tillåtna. Det är f. ö. helt i överensstämmelse med traditionell socialistisk doktrin. Det skall vara ordning i leden, och bestämmelserna skall tas uppifrån.

När det gäller själva omsvängningen av socialdemokraternas inställning till granskningsarbetet är det uppenbart att det har skett en omsvängning. Jag har inte beklagat den, och jag har inte kommit med några anmärkningar mot att den skett. Men att den har skett är alldeles uppenbart. Nu vill socialdemokraterna ha till stånd politisk debatt i stora frågor, oavsett om det finns något konstitutionellt eller ej att hänga upp det hela på.

Det är litet svårt att beröra en sådan här sak utan att exemplifiera. För den skull tvingas jag att något gå ifrån vad jag tidigare sade om att jag inte skulle föregripa den kommande debatten. Den principen gick ju också Hilding Johansson ifrån.

Ni vill ha KU-granskningen som politiskt instrument. Låt oss ta energi-frågan som exempel. Vad finns det för konstitutionellt angräpligt i hela er långa reservation i den frågan? Ingenting, Hilding Johansson. Det startade med att ni trodde att det fanns belägg för uppfattningen att Olof Johansson utövat ministerstyrelse gentemot Vattenfall och Jonas Norrby. Om så hade varit fallet hade det utan tvivel varit en konstitutionellt intressant sak. Men vi har gått igenom det hela i utskottet. Vi har t. o. m. haft utfrågningar med Olof

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Johansson och Jonas Norrby, men därvid framkom inget som tydde på att er förmodan var riktig. Jonas Norrby förnekade t. o. m. uttryckligen att han blivit utsatt för ministerstyrande.

Såvitt jag vet hävdar ni inte heller det i er reservation. Vad ni talar om i reservationen är att ni tycker illa om regeringens energipolitik. Ni vill ha kärnkraft till varje pris, så mycket som möjligt och så snabbt som möjligt och utan att avvakta pågående värderingar av säkerhetsaspekterna. Det är er sak och jag förmenar inte er att driva er hårda kärnkraftslinje, men kom inte och påstå att detta är en konstitutionell fråga eller en granskningsfråga av den karaktär som ni tidigare menade att granskningsfrågorna skulle ha.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Så länge det har utförts någon granskning från konstitutionsutskottets sida i Sveriges riksdag har man gått in på handläggning av ärendena. Vi har gått igenom handläggningen i fråga om vissa ärendegrupper. Av tidsskäl har vi inte kunnat gå igenom alla de ärenden som handläggs inom regeringen. På alla punkter har vi redovisat att vår granskning gäller handläggningen, och när vi kommer in på de enskilda frågorna skall vi visa var felaktigheterna i denna handläggning ligger.

Sedan får Bertil Fiskesjö läsa reservationen på det sättet att vi till varje pris vill ha kärnkraft, men tala om för kammaren på vilken rad i reservationen detta står. Bertil Fiskesjö behöver inte göra det nu. Han kan vänta till dess vi kommer till den frågan. Då kan han läsa upp den rad där det står: Socialdemokraterna vill till varje pris ha kärnkraft. Innan Bertil Fiskesjö har lyckats med detta, måste jag säga att det är synnerligen fri läsning, fjärran från vad som står i texten.

När det sedan gäller propositionsavlämnandet vill jag framhålla att jag kritiserade detta även under den föregående regeringens tid, och jag kommer att fortsätta med detta, men jag måste konstatera att det är svårt att finna gehör för den kritiken. Men låt oss fortsätta tillsammans, Bertil Fiskesjö, att rikta kritik mot detta så kanske det blir en förbättring.

När det gäller påståendet att jag är motståndare till koalitionsregeringar vill jag påpeka att jag inte har utvecklat några sådana tankegångar, men jag menar att en koalitionsregering måste arbeta på ett sådant sätt att inte de konsekvenser uppstår som jag har pekat på tidigare i mitt anförande och som ytterligare kommer att belysas under debattens lopp.

Nu menade Bertil Fiskesjö att vi socialdemokrater skulle vara motståndare till koalitionsregeringar utifrån en socialistisk doktrin. Tala om, Bertil Fiskesjö, var denna socialistiska doktrin är till finnandes. Jag kan inte erinra mig att det står en rad om detta i det socialdemokratiska partiprogrammet. Däremot håller vi på att vi skall ha handlingsdugliga regeringar och att man inte skall behöva fundera över vad som är regeringens mening eller om det i ett visst fall är regeringen som talar eller om det är ett enskilt statsråd som går upp och för fram sin uppfattning.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart, om man utgår från alla de debatter som har förts här i kammaren i energifrågan, att socialdemokraterna är ivriga anhängare av en snabb och kraftig utbyggnad av kärnkraften och att de har nonchalerat säkerhetsaspekterna och visat mycket litet intresse för den sidan. Alla vet att det är på det sättet. Jag har inte velat förmena socialdemokraterna att driva den linjen även i samband med konstitutionsutskottets granskning av regeringen, men jag vill hävda att man i den här reservationen inte hittar några från konstitutionell synpunkt intressanta anmärkningar, utan vad ni gör är att ni kritiserar regeringens kärnkraftspolitik. Det får ni naturligtvis göra, men jag ifrågasatte om den kritiken hör hemma i det här sammanhanget.

Man kan alltså inte hävda att energifrågan som sådan är en konstitutionell granskningsfråga. Men om ni nu verkligen är så upprörda över regeringens energipolitik som ni vill göra gällande två gånger i veckan här i kammaren, då borde ni ju ta till det vapen som Olof Palme viftade med för ungefär 14 dagar sedan, nämligen misstroendeförklaring. Men det vågar ni inte. Olof Palme vek ju också snabbt undan sedan han gjort det här uttalandet.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har väldigt svårt att hitta det konstitutionella i Bertil Fiskesjös senaste inlägg. Han sade att socialdemokratin så och så många gånger i veckan träder fram och talar i energifrågan. Men den rätten har vi ju, och den förmenas inte heller Bertil Fiskesjö. Vi måste också ha rätten att oberoende av vår inställning till kärnkraftsfrågan granska regeringens handläggning av energifrågorna, exempelvis utbyggandet av vattenfallen, vilket jag har svårt att se ur kärnkraftsperspektiv.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Årets granskningsbetänkande är ett i många avseenden märkligt dokument. Det innehåller dels avsnitt som är föga kontroversiella, dels frågor där regeringspartier och opposition skiljer sig åt. Så har det i och för sig också varit vid tidigare tillfällen, men det intressanta är – och det har redan berörts här i debatten – att socialdemokraterna den här gången på punkt efter punkt har valt att göra renodlad partipolitik av någonting som ändå borde vara en konstitutionell granskning. Jag skall, herr talman, strax återkomma till detta.

Det finns inledningsvis anledning att uppehålla sig vid inriktningen av granskningsarbetet och säga några ord om de frågor som inte kommer upp senare i debatten under särskilda punkter. Jag vill då peka på att utskottet liksom tidigare ägnat en beaktansvärd tid åt regeringsärendenas beredning. Ett förtjänstfullt arbete har utförts på konstitutionsutskottets kansli. Det förtjänar påpekas att de uppgifter som på detta sätt tagits fram utgör ett värdefullt bidrag till frågan om vilka förändringar som successivt äger rum när det gäller regeringkansliets beredningsarbete.

Herr talman! En mycket viktig fråga avstår utskottet från att redovisa i det

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

föreliggande utskottsbetänkandet. Det gäller frågan om den förhandlings-
verksamhet avseende vissa regeringsärenden som handhas av statens
förhandlingsråd. Detta organ inrättades den 1 januari 1977. Det gäller med
andra ord MBL-lagens tillämpning på vissa av de beslut som fattas av
regeringen. I dag förekommer det faktiskt att man MBL-förhandlar om såväl
utredningsdirektiv som propositioner. Att detta inte är utan betydelse för den
politiska demokratin torde stå klart för alla, och det är därför naturligt att det
riksdagsutskott som har ett speciellt ansvar på detta område, nämligen
konstitutionsutskottet, noga följer vad som här händer.

Detta gäller så mycket mera som det här handlar om en ny verksamhet som
ännu icke har funnit sin form. I årets granskningsbetänkande meddelas att
utskottet avser att fortsätta behandlingen av dessa frågor i höst. Det har inte
varit möjligt att under våren genomföra bl. a. de hearings med berörda parter
som är nödvändiga. Utskottet återkommer på denna intressanta punkt, och
det är att hoppas att detta blir så snart som det över huvud taget är
möjligt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på frågan om remisser till lagrådet under
1977. Genom de beslut som riksdagen fattade 1970 och 1971 upphörde
fr. o. m. sistnämnda år skyldigheten för Kungl. Maj:t att inhämta yttrande av
lagrådet beträffande viss lagstiftning. Om denna förändring rådde politisk
oenighet, men den genomdrevs av socialdemokraterna.

Konstitutionsutskottet har regelbundet diskuterat frågan under 1970-talet.
De borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet har gjort en rad påpe-
kanden som syftat till att få fler lagar granskade av lagrådet.

Som Bertil Fiskesjö har konstaterat granskades 1977 inte mindre än 26
propositioner av lagrådet. Det är den högsta siffran sedan den obligatoriska
lagrådsgranskningen upphörde 1971. Närmast föregående år var siffran 11, år
1975 var den 20, år 1974 bara 10, 1973 var den 13 och 1972 15.

Rättighetsskyddsutredningen kommer att föreslå en förändring i detta
avseende – ett nytt system för lagrådsgranskningen där bl. a. nya avsnitt
kommer att bli föremål för sådan granskning. Det gäller t. ex. skattelagstift-
ningen, vilket är att hälsa med tillfredsställelse. Mot den bakgrunden skall
jag, herr talman, inte gå närmare in på frågan om lagrådsgranskningen. Vi får
alltså tillfälle att här i kammaren återkomma till den frågan före 1979 års
val.

Beträffande propositionsavlämnandet har utskottet en enhällig skrivning.
Också tidigare har utskottet påpekat det otillfredsställande i att propositioner i
alltför stor utsträckning avlämnas för sent. Det finns all anledning att göra
detta också nu. För sent avlämnade propositioner eller propositioner som inte
ens finns med i propositionsförteckningarna leder till betydande problem för
riksdagens arbete.

Det kan inte vara rimligt att riksdagen på några veckor eller i bästa fall några
månader skall behandla propositioner som har varit föremål för flera års
utredningsarbete, remissarbete och propositionsskrivande. Riksdagens
behandling av regeringens propositioner har allt oftare blivit mera formell än
reell. Riksdagen, som borde underkasta regeringens förslag en sorgfällig

granskning i lugn och ro innan slutgiltigt beslut fattas, har i dagsläget små möjligheter att göra detta.

För att verkligen få tid att göra denna granskning måste utskotten och riksdagen i ökad utsträckning skjuta för sent avlämnade propositioner till en kommande riksdagssession. Om detta oftare blev fallet torde vi, oavsett vilken regering vi har, få denna att lägga större vikt vid att propositionstiderna hålls. Möjligheten att på detta sätt skjuta propositioner framåt i tiden har riksdagen, och riksdagen har sig själv att skylla om den inte utnyttjar den.

Eftersom en del av den bekymmersamma arbetssituation som vi nu har i riksdagen har skyllts på för sent avlämnade propositioner, vill jag framhålla att detta inte är hela sanningen. Jag vill gärna passa på tillfället – man kan som bekant inte ställa en interpellation till en en talman – att peka på vikten av att också aviserade plenitider hålls i så stor utsträckning som det är möjligt. Också de enskilda ledamöterna av kammaren har engagemang som hänger samman med den förändrade politikerrollen, engagemang som utspelas utanför detta hus. Det behövs ibland drastiska metoder för att klara av dem. Ingen torde vara speciellt förtjust i sena nattplena, men jag tror att de ofta är nödvändiga för att vi skall få balans i vårt arbete. Då bör man från talmännens sida inte heller tveka att tillgripa sådana.

Detta var en parentes, herr talman, men jag har velat framföra detta i det sammanhang som vi nu diskuterar, eftersom det är intimt förknippat med riksdagens arbetssituation just nu.

Herr talman! Vi skall senare i dag diskutera sex socialdemokratiska reservationer. Inte i mannaminne torde det i ett dechargebetänkande ha funnits reservationer av detta slag som har så litet med konstitutionella frågor att göra. Det gäller inte minst två av reservationerna – den som handlar om energipolitiken och den som handlar om devalveringen i augusti 1977.

Reservationen om energipolitiken är ett generellt angrepp på regeringens energipolitik, och vi kommer förmodligen att få en energidebatt här i kammaren i dag. Den debatt om devalveringen som vi också kommer att få utgör ett led i den socialdemokratiska kampanjen mot ekonomiminister Gösta Bohman och mot regeringen på detta område. Vi kommer alltså att få en devalveringsdebatt i dag igen – en av de många som vi haft under det senaste året och som sannerligen inte inneburit att vi sparat tid åt kammarens ledamöter. Jag tycker att vi skall föra den här typen av debatter i andra sammanhang, och det har vi alltså också gjort. Dessa debatter hör inte hemma i årets dechargegranskning. Jag vill bestämt hävda att när vi från den tidigare oppositionens sida gick till angrepp mot socialdemokraterna och den dåvarande regeringen i dechargearbetet bemödade vi oss om att verkligen se till att det fanns konstitutionella infallsvinklar på de frågor som vi behandlade.

Jag ser, herr talman, de socialdemokratiska reservationerna i år som ett tydligt tecken på att man har mycket litet att komma med och att regeringen i konstitutionellt avseende skött sig bra; hade den inte gjort det, skulle naturligtvis de skickliga socialdemokratiska utskottsledamöterna kunnat

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

hitta en lång rad sakliga konstitutionella angreppspunkter, men det har man inte lyckats med. Det är bara att notera.

Herr talman! Just mot denna bakgrund finns det all anledning att yrka bifall till utskottets på konstitutionella sakskaäl grundade skrivningar på samtliga punkter.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har ju enligt regeringsformen till uppgift att "granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning", och dagens debatt handlar om "vad utskottet vid sin granskning har funnit förtjäna uppmärksamhet", såsom det står i 12 kap. Det här är en granskning som har förekommit ända sedan 1809, och skall sanningen fram utvecklades den redan på 1800-talet till en rätt ledsam exercis i partipolitik. Författningsutredningen och grundlagberedningen funderade över den här kontrollformen och stannade för att behålla den i stort sett oförändrad. Jag tror emellertid att vi ganska snart bör se över de metoder som vi använder för att utöva riksdagens kontrollmakt och då bl. a. söka finna en effektivare och mer tidsenlig teknik att granska regeringens fögderi än dechargegranskningen. Som det nu är blir reservationen i KU:s granskningsbetänkande alltför lätt ett slags resumé över alla möjliga frågor som grundligt diskuterats tidigare under året, en resumé där anmärkningar därtill riktas inte mot de sakliga bedömningar som man egentligen vill ifrågasätta utan mot diverse perifera hanteringsfrågor och föregivna formfel i regeringens handläggning. Det behövs naturligtvis en bevakning av statsråden från konstitutionella och lagliga utgångspunkter, men jag menar för min del att granskningen av regeringsmakten blir alldeles för snäv och ineffektiv, om den inte kan kränga sig ut ur sin gamla 1800-talskostym. Grundlagberedningen var faktiskt inne på att man vid dechargen skulle kontrollera regeringen även ur förvaltningsekonomisk synvinkel. Den föresatsen har än så länge stannat på papperet, eftersom riksdagen inte beviljat sig själv resurser för en granskning av den sorten.

Ser vi på årets promemoria kan vi först och främst konstatera att denna innehåller några värdefulla kartläggande avsnitt. KU har undersökt regeringens arbetsformer och redogör för en del förändringar som genomförts. Ett annat avsnitt behandlar de rättsliga förutsättningarna för besvär över sådana beslut som departementschef kan fatta på egen hand. Sådana besvär är inte särskilt vanliga, men det är bra att rättsläget klarläggs. I det här stycket innehåller dechargepromemorian alltså ett auktoritativt förtydligande av gällande rätt.

På flera punkter återkommer KU med en kritik mot regeringen, som framförts under flera tidigare år. Det gäller utgivningen av Svensk författningssamling, som släpar efter. Det gäller också det sena propositionsavlämnandet till riksdagen, som försvårar vår arbetsplanering. Och det gäller handläggningen av besvärärenden i regeringskansliet. Utskottet har särskilt uppmärksammat den stora anhopningen av oavgjorda ärenden i bostadsdepartementet och inskärper att den inte är acceptabel. För egen del skulle jag

vilja tillägga, att den här balansen inte bara behöver bekämpas genom större resurser i departementet och större beslutsamhet på högsta ort – det vore också värt att fundera över om man inte kunde decentralisera beslutande-makten och överlåta åt länsstyrelserna att vara sista instans i vissa ärenden av mindre betydelse.

Låt mig så övergå till reservationen. Den är som vanligt ett potpurri på gamla skivbekanta från många tidigare debatter. Om det är någonting som överraskar, så är det att socialdemokraterna av någon outgrundlig självplågarinstinkt tycks ha dragits mot frågor som slår hårdare mot dem själva än mot regeringen. Eftersom tidigare talare redan har tjuvstartat debatten i sakfrågorna, skall jag tillåta mig att ge några exempel på denna självplågarinstinkt.

Ta först devalveringen! Där vet ju varje människa att socialdemokraterna gjorde en kapital felbedömning i fjol. Det var redan vid regeringsskiftet klart att den svenska kronan var väsentligt övervärderad. Under socialdemokraternas sista månader vid makten flöt miljarder ut ur landet, fler miljarder än vad som försvann under förra sommaren. De tre justeringar av växelkurserna som den nya regeringen har vidtagit har haft en avgörande betydelse för att förbättra vår handelsbalans och därmed trygga en hög sysselsättning. Och det gäller inte minst den sista devalveringen i fjol, som socialdemokraterna motsatte sig och, såvitt jag förstår, ännu inte har accepterat. Hade kronan ännu i dag varit kopplad till den västtyska marken, skulle vi ha befunnit oss i ett oerhört bekymmersamt läge – det tror jag alla seriösa ekonomiska bedömare är överens om.

Sakligt sett var det alltså en grov felbedömning som socialdemokraterna gjorde i fjol. Och inte bara det. I den socialdemokratiska reaktionen fanns det också en ton av småskurenhet och stingslighet. Vad som utlöste de skarpaste gensagorna i augusti tycktes inte vara devalveringen i sig, utan det förhållandet att socialdemokraterna inte hade blivit underrättade i tid. Man hade blivit trampad på tårna av att inte regeringen tog upp överläggningar i god tid före – det var den sårade fåfången som präglade partiledningens devalveringskommentarer mer än oron över landets ekonomi. Och läser man reservationen märker man att det fortfarande är den sårade fåfången som talar. På den här punkten tycks oppositionen vara precis lika långsint som den är småsint.

Utskottet har under behandlingen försökt skapa sig en föreställning om vad som är praxis inför den här sortens beslut, och det material vi tagit fram tyder på att regeringen till punkt och pricka följde det handlingsmönster som tillämpats vid tidigare valutapolitiska åtgärder. Reservanterna påstår motsatsen men kommer inte med minsta tillstymmelse till belägg.

Vad man i stället skjuter in sig på är det uttalande som ekonomiministern gjorde för ett internationellt nyhetsblad. Vi har noga granskat det uttalandet och även haft en utförlig utfrågning med Gösta Bohman. Och vi kan efter den prövningen inte finna någon grund för en dechargekritik av ekonomiministern. Senare talare kommer närmare att belysa denna fråga.

En andra yttring av självplågarinstinkten hos socialdemokraterna är att

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

man vill ta upp en ny debatt om kommunindelningsfrågorna. Det är med all säkerhet en av de stora symbolfrågor som skadat partiet under senare år. Man har varit så ivrig att driva fram större och effektivare enheter att man helt negligerat de ibland välmotiverade protester som invånarna i dessa kommuner har riktat. Dorotea är kanske det bästa exemplet på den här ångvältspolitiken. I valet 1976 lovade de nuvarande regeringspartierna att vara lyhörda för invånarnas åsikter och positivt pröva en delning av de kommuner där det fanns en stark opinion och goda sakliga skäl för en sådan åtgärd. En passus av den innebörden fanns också i regeringsdeklarationen.

Nu klagar reservanterna över att regeringen är beredd att hålla det löftet. Man har hängt upp sig på att kommunministern i en del intervjuer fastslagit vissa rimliga förutsättningar för en positiv prövning av yrkanden om delning, och hävdar att dessa uttalanden står i strid med indelningslagen. Det är en alldeles befängd invändning. I lagen ges regeringen ytterst vida befogenheter att bestämma när en förändring skall ske – i själva verket obegränsade befogenheter, om det rör sig om en kommun som själv yrkar på delning. I det fallet räcker det med att förändringen anses vara "till gagn". En förändring som kommunen motsätter sig måste däremot prövas efter strängare regler.

Det är givet att man i de berörda kommunerna har ett stort intresse av att få veta vilka kriterier som regeringen tänker låta sig vägledas av. Den grundläggande målkonflikten är den gamla vanliga – det gäller kraven på effektivitet och kraven på demokrati. Det råder ingen tvekan om att vi genom kommunsammanslagningarna har fått mer slagkraftiga enheter och att den kommunala servicen har förbättrats. Samtidigt är det nog svårt att bestrida att demokratin kan ha skadats. Avstånden har blivit längre, och antalet förtroendevalda har minskat kraftigt. På 1930-talet var 1 medborgare på 100 kommunfullmäktig. I dag är det kanske 1 på 400 eller 500. Det stora kommunalforskningsprojektet under professor Jörgen Westerståhl visade redan i slutet av 1960-talet att demokratin i allmänhet fungerar bättre i små kommuner än i stora.

Återigen är det alltså svårt att förstå hur socialdemokraterna i utskottet kan ha resonerat. Man riktar uppmärksamheten på en fråga, där det egna partiet har gjort en felbedömning, en felbedömning som genom sin stora symbolverkan säkert har bidragit till regeringsskiftet. Man riktar vidare uppmärksamheten på att regeringen håller på att uppfylla sina löften, och man riktar slutligen en anmärkning mot kommunministern för att han talat ur skägget och givit klara besked. Men det kan bara vara irritation över sakinnehållet i regeringens ställningstagande som ligger bakom denna invändning – någon som helst förseelse av konstitutionell karaktär har kommunministern inte gjort sig skyldig till.

Låt mig så slutligen ta upp det som läggs statsministern till last. Hans hisnande förbrytelse består i att han har lämnat över en del frågor och interpellationer till andra statsråd att svara på. Studerar man den sammanställning som finns i det gula betänkandet, kan man konstatera att det är

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

någonting som han antagligen har lärt sig av sin föregångare i ämbetet – Olof Palme gjorde nämligen precis likadant. Jag tycker nu att varken herr Palme eller herr Fäldin skall ställas vid skampålen för just den här sakens skull. Det skall finnas en arbetsfördelning inom regeringen, och det är fullt i linje med grundlagens regler om regeringsarbetet, att de ärenden som kommer in skickas i väg till de olika departementen – frågor och interpellationer skall i det avseendet behandlas som vilket ärende som helst. Om statsministern får en fråga om socialpolitik eller ekonomisk politik, är det därför fullkomligt i sin ordning att han ber socialministern eller ekonomiministern svara på den. Det komiska med reservanternas kritik på den här punkten är att den saknar varje samband med de protester som man framför i andra ärenden. Här klagas över att regeringen fungerar som ett enda arbetslag och att man inte kan få komma till tals med en enskild ledamot av regeringen. I andra delar av granskningsarbetet har man varit lika bekymrad över motsatsen, dvs. att statsråden uppträder på egen hand och tenderar att bedriva vad som kallas "ministerstyre". Någon liten konsekvens i kritiken kanske man kunde begära, även om det har varit svårt för socialdemokraterna att få ihop den här reservationen.

Herr talman! Den här genomgången hade kunnat fortsätta, men dels är jag i grund och botten en mycket vänlig människa och dels skall vi ju ha speciella utförliga diskussioner om dessa frågor senare i dag. Jag nöjer mig därför med dessa inledande kommentarer. Jag vill sluta med en liten from förhoppning, nämligen att vi skall få se några statsråd på besök här i kammaren. Under tidigare dechargedeletter har det varit litet så och så med den saken. Denna maning gäller kanske inte så mycket folkpartiets statsråd, eftersom de inte utsätts för någon personlig kritik vare sig av utskottet eller av reservanterna. Men jag hoppas att de statsråd vilkas fögderi tas upp till behandling kommer att vara närvarande här i kammaren när diskussionen i de olika delfrågorna börjar.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall på mina tre minuter självfallet inte gå in på de sakfrågor som Daniel Tarschys tog upp. Men jag förstår att han på slutet av sitt anförande måste karakterisera sig själv såsom vänlig, för de ord han gav oss socialdemokrater kan knappast betecknas såsom särskilt vänliga. Han började med att tala om att dechargen är en ledsam form av partiexercis. Sedan förklarade han att socialdemokratin ägnar sig åt självplågeri, att socialdemokraterna är irriterade och att en reservation var komisk. En annan var lågsint och lågsint. I varje fall är det inte konstitutionella termer. Sedan må ju Daniel Tarschys använda dessa ord.

Jag noterade också att Daniel Tarschys var angelägen om att slå fast att inte något folkpartistiskt statsråd fanns nämnd i de sex reservationerna. Det är inte sant, därför att dessa reservationer vänder sig mot regeringen i dess helhet. Såvitt jag har mig bekant är biträdande bostadsministern fortfarande folkpartist. Men eftersom Daniel Tarschys uppfattat saken på det sättet att folkpartiet liksom var ställt utanför, får jag då förklaringen till att han med

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

sådan energi försvarade den moderate ekonomiministern. Till hans fögderi ber jag att få återvända om någon timme.

DANIEL TARSCHYS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Även en mycket vänlig person måste ju försöka finna lämpliga ord för att karaktärisera den reservation som vi i dag behandlar. Nu vill jag inte gå in i polemik mot den ordlista som Hilding Johansson dragit ut ur mitt anförande – hans anteckningar var kanske en aning sporadiska, och jag förstår att det var svårt att anteckna även sakinnehållet. Det förefaller mig inte rimligt att ta upp en diskussion på det terminologiska planet. Låt oss i stället återkomma till de olika sakfrågorna.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning resulterar vanligen i ett digert betänkande. Så också i år. Likväl är det naturligtvis inte möjligt att denna granskning kan tränga in i varje enskildhet. Det kan kanske t. o. m. vara på det sättet att allvarliga brister förblir opåtalade samtidigt som andra frågor granskas.

Årets granskningsbetänkande är det första där den borgerliga regeringens egentliga tjänsteutövning prövas. Förra årets betänkande berörde regerings-skiftet men kunde av naturliga skäl inte omfatta den borgerliga regeringens verksamhet. För ett parti som kunnat kritiskt granska både den förra och den nuvarande regeringens handel ochandel är det onekligen intressant att se attitydförändringarna efter regerings-skiftet.

De borgerliga partierna, som under den socialdemokratiska regeringens tid sökte med ljus och lykta efter anmärkningar mot regeringen, försvarar i dag den sittande regeringen i det mesta. Visst var det ofta perifera frågor man drog fram, men man sökte framställa sin roll som sant konstitutionell och djupt demokratisk. Man framställde sig gärna som folkets vakande öga mot maktthavarna. Att de flesta frågor man tog upp var reaktionära ligger givetvis helt i linje med dessa partiers politiska syften.

Socialdemokraterna, som då försvarade sin regering i allt, har nu iklätt sig granskarens roll. Sidbytet i kanslihuset har alltså lett till att man bytt sida i konstitutionsutskottet.

Men övertygar detta rollspel om att det är en konstitutionell granskning som utskottet främst ägnar sig åt? Kan det vara så att en viss regering, borgerlig eller socialdemokratisk, är klanderfri? Hälften av utskottets ledamöter tycks anse det. Vilken hälft som anser detta beror på vilken regering som man granskar. Övertygande kan detta knappast vara. Vi anser att statsråd och regeringar behöver bli föremål för en kritisk granskning, oavsett vilket eller vilka partier som bär upp dem.

De borgerliga partierna skall inte försöka inbilla någon att denna regering skulle vara mindre värd klander än någon annan. I själva verket avslöjar de att deras tal om granskning av maktthavarna har varit falskt. När de själva blev maktthavare i regeringsställning upphörde också kritiken.

Jag tillåter mig, herr talman, att peka på ett fall som formellt inte behandlas i detta granskningsbetänkande men som är synnerligen anmärkningsvärt. Det gäller handläggningen av de militära flygplansfrågorna. Regeringen har uppskjutit beslutet i B3LA-frågan med motiveringen att man vill ha full handlingsfrihet. En särskild beredning har tillsatts. Likväl föreligger nu pressuppgifter om anslagsäskanden på nära 300 miljoner i något tydligt hemligstämplat papper från flygmaterielverket. Detta spel strider helt mot den uttalade uppfattningen att man vill ha full handlingsfrihet. Mycket tyder på att försök pågår att ställa riksdagen inför fullbordat faktum.

Dessa uppgifter bildar också bakgrund till diskussionen om JA 90 – dvs. ett flygplansprojekt som skulle följa efter B3LA.

Regeringens roll i detta spel måste klarläggas. Det blir en uppgift för kommande granskningsarbete.

Redan nu måste dock kravet resas: Lägg papperen på bordet och sluta med smusslandet i denna fråga!

Även om alltså, herr talman, detta fall inte behandlas i granskningsbetänkandet finner vi det helt på sin plats att i samband med granskningen av regeringsärendena med kraft resa kravet att papperen omedelbart läggs på bordet i denna dunkla fråga.

Det finns en speciell fråga i samband med granskningsarbetet som jag vill beröra. Den är känd för kammaren, men den framträder särskilt tydligt i detta sammanhang. Jag syftar på det förhållandet att vänsterpartiet kommunisterna är förhindrat att på lika villkor delta i utskottsarbetet. Nog måste det väl anses rimligt att varje parti som klarat vallagens spärregler och blivit företrätt i riksdagen också skall kunna delta i granskningen av regeringens och statsrådets verksamhet. Så har inte varit möjligt denna gång.

Visst kan man anmäla frågor för utskottets granskning. Det har också skett från vpk:s sida. Visst kan man ta del av föredragningar och material. Men det finns inga möjligheter att argumentera i frågorna och att anlägga synpunkter på problemen. Att i reservationer utveckla ståndpunkter är helt uteslutet med nuvarande orimliga ordning.

Det måste också, herr talman, starkt ifrågasättas om det är rimligt att ett så digert och mångskiftande betänkande föreläggs kammaren med så kort tid som nu är fallet. De flesta ledamöterna fick betänkandet i går – några fick det kanske t. o. m. först i dag. Om det skall bli något mer av granskningen än att konstitutionsutskottet anmäler sitt jobb, så måste andra tidsramar gälla i fortsättningen. Vad gör den ledamot som vill tränga djupare i det 235 sidor digra betänkandet från konstitutionsutskottet?

Om detta problem skall övervägas i konstitutionsutskottet eller om det hör hemma hos kommittén för översyn av riksdagens arbetsformer kan diskuteras. Vi vill dock från vpk peka på nödvändigheten av större tidsmarginal för behandling av granskningsbetänkandet. Det bör också kunna lösas utan större svårigheter.

Till årets granskningsbetänkande finns sex socialdemokratiska reservationer. Det skulle ha funnits också några vpk-reservationer, om vi haft denna rättighet i utskottet. Nu får vi framlägga våra förslag här i kammaren.

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Vi har anmält till granskning bl. a. regeringens handläggning av frågan om frikorten vid SAS, handläggningen av vissa utvisningsärenden och informationen om vissa reformer på familjerättens område. I samtliga fall gäller det frågor där vi funnit skäl till en ingående granskning av handläggningen.

I dessa frågor liksom i andra frågor som blivit föremål för utskottets granskning kommer olika talare från vpk att utveckla våra synpunkter under resp. rubriker.

Slutligen vill jag beröra propositionsavlämnandet till riksdagen.

Vi slog från vpk larm för några år sedan rörande den orimliga ordningen i fråga om propositionsavlämnandet. Vid ett tillfälle kunde jag visa kammaren en verkligt imponerande bunt propositioner som avlämnats just inför riksdagens påskuppehåll. Konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen påtalat missförhållandena i fråga om propositionsavlämnandet.

Att det varit ganska bedrövligt framgår av konstitutionsutskottets konstaterande, att det förhållandet att 40 % av propositionerna under 1977 avlämnats senare än planerat ändå är en förbättring i förhållande till tidigare år.

Utskottet påpekar att fortfarande avlämnas alltför många propositioner under vissa korta tidsperioder under våren. Att utskottet inte använder överord i sin beskrivning kan illustreras med att inte mindre än ett tjugofemtal propositioner omfattande ungefär 1 500 sidor hade den 17 april som gemensam sista motionsdag. Sådana anhopningar kan inte möjliggöra för riksdagsledamöterna och partigrupperna att företa den nödvändiga granskningen av regeringsförslagen och motionera om förändringar.

Det är fullt motiverat när utskottet påpekar att de otillfredsställande förhållanden rörande propositionsavlämnandet som utskottet under tidigare år påpekat fortfarande kvarstår. Frågan är bara när en ändring kommer till stånd.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller detta med propositionsavlämnandet, som Nils Berndtson var inne på, så har vi ju redan tidigare utförligt ventilerat den frågan och jag skall inte gå in på den.

Jag begärde ordet med anledning av att Nils Berndtson aktualiserade ett par extra frågor. Han menade att vi borde ha sett på – om jag förstår honom rätt – dels den s. k. militära flygplansfrågan, dels utskottsrepresentationen. Nu är det faktiskt på det sättet att ärende hos KU i granskningsssammanhang kan aktualiseras på två sätt; dels genom att KU självt vid sin genomgång av statsrådsprotokollen tar upp olika ämnesområden, dels genom att ledamöter av denna kammare till KU anmäler ärenden som man vill ha beaktade under granskningsarbetet. Vpk har anmält en del ärenden och dessa har vi också tittat på. Men varken frågan om militära flygplan eller frågan om utskottsrepresentationen har varit anmäld till KU. Vi har alltså inte haft någon som helst anledning att se på de frågorna i samband med årets granskning.

Ondsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har påvisat problemet med utskottsrepresentationen sådan den ser ut i dag, men jag har naturligtvis inte hävdad att man skulle lösa det i granskningssammanhang – även om naturligtvis konstitutionsutskottet bör ha en särskild roll och vara föregångare när det gäller att skapa rimliga arbetsförhållanden i riksdagen. Jag har i detta sammanhang alltså pekat på att det här är ett område där det ter sig fullständigt orimligt med nuvarande ordning. Vi hoppas fortfarande åtminstone att den provisoriska lösning som har skissats snarast möjligt kan tillämpas och att man på sikt hittar en ordentlig lösning av detta problem.

Jag markerade att ärendet om militärflygplanen inte behandlades i granskningsbetänkandet, men detta kan naturligtvis inte hindra att man pekar på sådana märkliga förhållanden i den här debatten. Jag tycker t. o. m. att det skulle vara fel om en så märklig händelse, som seglar upp i samma ögonblick som vi diskuterar granskningsarbetet och granskningsbetänkandet, inte ens nämndes i debatten. Det är kanske något av irritation i regeringen närstående kretsar som Bertil Fiskesjö ger uttryck för, men man måste på allvar ta itu med regeringens agerande i alla frågor även om man tillhör ett parti – som Bertil Fiskesjö gör – som sitter i regeringsställning. Jag tycker närmast att Bertil Fiskesjö's reaktion på den frågan stärker mitt intryck av att de borgerliga partierna agerar så som jag beskrev i mitt anförande, nämligen att de nu skall ställa upp för regeringen i det mesta medan de tidigare alltid sökte tillfällen att rikta anmärkningar.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag reagerade över huvud taget inte i den extra sakfråga som Nils Berndtson tog upp här i kammaren. Vad jag påpekade var bara att denna fråga icke har anmälts till granskning för KU och att KU under sin genomgång av 1977 års regeringsverksamhet inte funnit anledning att gå in på den. Om vi i den debatt som äger rum med anledning av KU:s granskningsbetänkande skulle ventilera alla frågor som ledamöter av kammaren av en eller annan anledning anser vara anmärkningsvärda, är jag dessutom rädd för att det inte skulle räcka med att anslå endast en dag utan att vi då finge avsätta flera dagar till denna debatt.

Vi har ju, som Nils Berndtson vet, andra möjligheter att aktualisera frågor i riksdagen, t. ex. ett interpellations- och frågeinstitut, som vi om en liten stund skall debattera.

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet har man inte i granskningsarbetet ha kunnat ta upp en fråga, som blev aktuell först i går genom pressuppgifter. Men jag har sagt att detta blir en fråga för konstitutionsutskottets granskning i fortsättningen, och jag är helt övertygad om att denna fråga är så allvarlig att man inte kommer förbi den.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Dechargedebatterna skall ju egentligen vara granskningar ur rättsliga aspekter. Men som vi från vpk redan i fjolårets dechargedebatt ansåg oss kunna konstatera blir de mer och mer ett sätt att under rättslig täckmantel komma åt motståndare i rent politiska frågor. De rättsliga aspekterna är så att säga skyltar för en politisk debatt som man i verkligheten för under den rättsliga ytan.

Det är också otvivelaktigt så, som Nils Berndtson tidigare påpekade, att bedömningen av vad som är rätt eller orätt i juridisk mening ofta för konstitutionsutskottets vidkommande i generande stor utsträckning är beroende av vilket parti den ledamot som tar ställning tillhör och av om det partiet befinner sig i regeringsställning eller solidariserar sig med den sittande regeringen eller ej.

Jag tycker att det finns anledning att rent allmänt reagera mot att dechargedebatterna har kommit att alltmer få den karaktären att de egentligen är understuckat allmänpolitiska debatter. Det tenderar inte bara att föra bort från den konstitutionella avsikten med dem utan innebär också en fara för att man skyler över det som konstitutionsutskottet i ett sådant sammanhang verkligen borde intressera sig för. Det finns nämligen inte bara en rättslig ansvarighet för statsråden beträffande de konkreta ärenden som handläggs i regeringsdepartementen, utan det finns också en allmän konstitutionell ansvarighet. Varje statsråd lika väl som regeringen i dess helhet är ju ansvarig för att grundlagens auktoritet hävdas gentemot alla och envar och för att det råder ett sådant rättstillstånd i riket att medborgarna har lätt att få sin rätt och att deras rättigheter inte trampas under fötterna.

Det är en aspekt som många politiker och partier finner det populärt att i olika sammanhang av propagandistiska skäl ta upp. Moderaterna tar ju ibland på entreprenad omsorgen om den enskildes rätt gentemot byråkratin. Centerpartiet, som ofta är mycket vänligt inställt mot allt som är smått, litet och decentraliserat, talar också ofta om de små människornas rätt osv. Varje parti tar alltså från sin utgångspunkt ofta upp frågor på detta sätt propagandistiskt. Men när det väl kommer till kritan, när det blir fråga om att göra något åt ett försämrat rättstillstånd i landet, är det sämre beställt. Då finner man ofta ett generande ointresse både i riksdagen och i konstitutionsutskottet.

Utan att gå in på någon detaljgranskning – det skulle kräva en längre debatt och en längre föreläsning – vill jag på min riksdagsgrupps vägnar göra gällande att det kan finnas skäl att i en dechargedebatt påpeka att alla de intryck man som politiker eller av offentliga sammanhang intresserad människa får ganska entydigt pekar i den riktningen att det under senare år tycks ha inträtt en allvarlig försämring av det rättsliga tillståndet i landet – ett stigande antal övergrepp från olika myndigheters sida gentemot enskilda, ett ökande godtycke och en ökande likgiltighet för människors problem och för hur man handlägger rättsliga affärer och rättsliga ärenden inom administrationen. Ibland, och inte i så få fall heller, förekommer rent av sabotage eller förhållningar av lagar och beslut som det inte tycks passa den

högre byråkratin att genomföra, trots att riksdagen har satt sitt sigill på dem.

Det är, dess värre, inte heller ovanligt – och där tror jag man kan konstatera en stigande frekvens – att det förekommer direkt korruption, ett direkt mutsystem inom delar av förvaltningen. Sådana mutaffärer är inte alls så ovanliga som man skulle tro. Det är bara det att man i massmedia har en tendens att tysta ned dem. En lång rad praktiska exempel skulle kunna anföras på mutaffärer. Man kan – som vi kommer att göra senare under debatten – påvisa hur socialmyndigheter i sin rådgivning och i sitt agerande behandlar lagar som riksdagen har beslutat, hur de förhindrar en korrekt information, hur de direkt motverkar lagstiftarens avsikter i familjerätts-sammanhang, t. ex. beträffande de familjerättsreformer som genomfördes 1976. Det skall jag återkomma till under den delen av debatten.

Vi har många exempel på hur skattemyndigheterna agerar gentemot små inkomsttagare på ett godtyckligt sätt, man trakasserar dem när det gäller detaljer i deras deklARATIONER och man innehåller pengar under lång tid, medan den rättssökande försöker få rätt i ärendet och tvingas avstå från de pengarna och får underkasta sig införsel i lönen på ett sätt som är förödande för vederbörande, trots att det till syvende og sist kanske visar sig att det är skattemyndigheten som har gjort en felbedömning. Det finns många exempel på det.

Vi har haft en tribunal i gamla riksdagshuset, som har tagit upp dessa problem och som har ägnat speciell uppmärksamhet åt en aspekt av dem, nämligen det som man har uppfattat som det tilltagande polisvåldet. Nog är det lätt att ta fram en mängd rättsaffärer där det har gällt polisens agerande mot enskilda människor och som är oerhört uppseendeväckande. Nog är det uppseendeväckande när en svårt synskadad människa i Göteborg blir fälld för våldsamt motstånd mot polis, trots att han har vittnen som talar för hans sak. Det är bara det att de vittnenas utsagor anses principiellt alltid väga mindre tungt än polisvittnenas.

I samband med att vpk har tagit upp enskilda exempel på denna typ av övergrepp, rättsliga felaktigheter, och i flera fall rena olagligheter har vi, dess värre, kunnat göra den erfarenheten – det är i varje fall mitt subjektiva intryck – att ministrar och verkschefer har haft utomordentligt mycket lättare för att solidarisera sig med de starka, dvs. med myndigheter, att på allt sätt skydda dem från kritik, än de haft för att ta seriöst på de klagomål som kommit från enskilda som ansett sig kränkta i sin rätt.

Nog är det anmärkningsvärt att man, mot bakgrund av det pärlband av personliga vittnesmål om polisövergrepp som kommit fram, både vid den tribunal som jag nämnde och på annat sätt i massmedia får höra rikspolischefen fullständigt avfärda denna typ av vittnesmål som irrelevanta – precis som om vanliga medborgare inte är vittnesgilla ifall deras vittnesmål händelsevis skulle strida mot vad en myndighetsperson säger.

Det finns också en ökande tendens, som man kan iaktta i många rättsliga sammanhang. Det är ett i och för sig intressant teoretiskt juridiskt problem hos exempelvis domare eller dem som sköter den administrativa rättsskip-

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsar-
bets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

ningen att frångå lagstiftarens avsikter. Ibland saboteras dessa därför att man tycker att man inte har någon anledning att bry sig om vad lagstiftaren har sagt utan anser sig ha bättre omdöme själv, om man skall döma i ett fall. Men det finns också en tendens att tillämpa ett nytt sätt att resonera, på det viset nämligen att man säger att det visserligen står så och så i lagen och att huvudprincipen visserligen är den och den, men att man ju måste laga efter läglighet. Det sprider sig då en sorts pragmatism bland myndigheterna vilken uppammar ett sätt från deras sida att handla som de finner lämpligt snarare än att strikt och stramt hålla sig till en tolkning av vad som har varit lagstiftarens egentliga avsikt. Också detta är ett led i den tilltagande rättskorruption som vi menar oss kunna konstatera.

Slutligen, herr talman, har frågan om tendensen till rättsligt förfall en särskilt allvarlig aspekt som är just konstitutionell. Det är den aspekt som berör riksdagens ställning i det konstitutionella systemet, i statsapparaten, och speciellt dess ställning gentemot den högre byråkratin. Som vänsterpartiet kommunisterna i flera sammanhang här i kammaren haft anledning påtala tycks det på senare år har blivit ett vidgat avstånd mellan å ena sidan de beslut som fattas i riksdagen och å andra sidan det sätt på vilket dessa beslut verkställs ute på fältet av det relativt lilla skikt av högre ämbets- och tjänstemän som har den verkliga makten i byråkratin. Många gånger har man kunnat konstatera hur lagar och beslut tillämpas på ett helt annat sätt än vad lagstiftaren avsett. Det sker alltså under den här processen en förvriddning av innehåll och syftemål som består i att informationen om riksdagsbesluten sipprar nedåt i förvaltningen.

Denna förvriddning uppammar ett godtycke, som många gånger gör bestämmelser och lagar, beslut och riktlinjer till någonting annat än vad lagstiftaren har avsett att de skall vara. Det ligger naturligtvis en väldig fara i att riksdagen på det sättet dels inte kan följa upp vad som händer med de beslut som riksdagen fattat, dels att riksdagen därigenom hotas av att hamna i ett slags tomrum. Riksdagen diskuterar och beslutar, och riksdagen ger riktlinjer. Men detta betyder allt mindre i verkligheten; i den konkreta verkligheten är det i stället andra människors bedömningar och beslut som betyder någonting, nämligen bedömningarna och besluten av det skikt av högre tjänstemän som har den bestämmande makten när det gäller verkställigheten av de parlamentariska besluten.

Alla dessa tendenser tillsammanantagna, herr talman, gör det enligt min mening berättigat att tala om en kraftig tendens till rättslig korruption här i Sverige. För att jag inte skall bli beskyldd för att ge frågan orimliga proportioner vill jag här säga att det såvitt man kan bedöma naturligtvis inte handlar om en rättskorruption av den storleksordning eller den typ av rättslig försumpning som man kan konstatera i en rad andra europeiska länder – relativt näralliggande sådana f.ö. – men att det ändå handlar om en synnerligen oroande tendens till upplösning av rättssäkerheten, till ökande svårigheter för den enskilde att få rätt när vederbörande har blivit orättvist eller felaktigt behandlad, till en grad av solidaritet mellan ämbetsmän och myndigheter som förhindrar kritisk prövning av underordnade instansers

beslut och som alltså försvarar för den enskilde som har blivit felbehandlad att få en korrigerings tillstånd. En diskussion och en undersökning av denna typ av problem skulle enligt vår mening ha varit angelägen.

Hade vänsterpartiet kommunisterna fått vara representerat i konstitutionsutskottet skulle vi utan tvivel i år ha väckt frågan huruvida inte utskottet på riksdagens vägnar hade bort intressera sig mer för denna vidsträckta och principiella aspekt på rättsfrågorna, som ju är en speciell sida av det ansvarighetsproblem som det är decharge-debattens uppgift att syssla med.

Jag vill slutligen säga att de tendenser som man kan iaktta är oroande. De ser vi i rikt mått i den ekonomiska och sociala krisens spår i ett flertal grannländer. I varje fall från vänsterpartiet kommunisternas sida kommer vi att göra allt vad vi med våra begränsade krafter förmår för att stoppa den utvecklingen. Och jag hoppas att vi kan påräkna sympati åtminstone i det stycket när jag säger att någon västtysk utveckling inte är önskvärd i Sverige. Jag tror det är en mening som omfattas av majoriteten av den svenska opinionen.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Till det allra sista vill jag säga: Vi vill inte ha någon västtysk utveckling, och vi vill inte heller ha någon östtysk.

Det anförande som Jörn Svensson höll här var en allmän genomgång av påstådda bristfälligheter i det svenska rättssystemet. Jag vill inte alls förneka att det är frågor som är viktiga och som bör diskuteras i olika sammanhang. Men jag måste ändå konstatera att hela den diskussionen inte hör hemma i dagens debatt.

Jörn Svensson sade att om vpk varit representerat i konstitutionsutskottet så skulle de här frågorna ha kommit under KU:s granskning. Till detta kan man göra två kommentarer. För det första står det representanter för vpk fritt att väcka granskningsfrågor i KU. För det andra faller det inte under KU:s kompetens att granska ämbetsverk och domstolar av olika slag. Och det var ju den delen av det svenska rättssystemet som Jörn Svensson i sitt anförande huvudsakligen uppehöll sig vid.

Konstitutionsutskottet kan alltså inte gärna anklagas för att inte ha granskat myndigheter som utskottet inte har någon konstitutionell befogenhet att granska.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jörn Svenssons skarpa ord tycker jag inte bör undanskymmas att det är mycket väsentliga problem som han tar upp. Rättssäkerheten är ett väsentligt och svårt problem som vi behöver arbeta avsevärt mer med – här finns fortfarande betydande brister.

Vi behöver en skärpt kontroll för att garantera medborgarna rättssäkerhet. Vi behöver en skärpt kontroll över förvaltningen. Och vi behöver en skärpt kontroll över regeringen.

Jag tog i mitt huvudanförande upp att de nuvarande konstitutionella formerna inte är tillräckliga, utan att vi behöver en vidareutveckling. Men

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

som Bertil Fiskesjö säger är det inte rimligt att konstitutionsutskottet i sin dechargegranskning går in på sådana frågor, utan de får aktualiseras i andra sammanhang.

Jag vill peka på några andra förklaringar än dem Jörn Svensson nämnde. Han säger att vi har en växande rättsosäkerhet. Han talar också om tendenser till rättslig korruption. Men jag tror man skall vara något mer försiktig med slutsatser om orsakerna till den bristande rättssäkerhet som vi kan se i det svenska samhället. Jag tror att man också bör peka på att vi fått mycket fler kontakter mellan myndigheterna och medborgarna. Den enskilde konfronteras med mycket fler lagar, ämbetsverk och förvaltningar. Vi har vidare fått förändrade former av lagstiftning, former som ger utrymme för skälighetsbedömningar och som därför kan kännas rättskränkande för den enskilde.

Vi har slutligen fått bättre kunskaper, bättre förmåga för de enskilda att hävda sig gentemot myndigheterna. Det är väldigt viktigt, därför att om besvärsvolymen ökar, om fler och fler människor överklagar myndigheternas beslut, behöver det inte vara ett tecken på att myndigheterna fattar sämre och sämre beslut. Det kan vara ett sunt tecken på att de enskilda människorna inte längre låter sig kuschas, inte längre låter sig nöja med de beslut som myndigheterna fattar, utan att de tar upp strid och försöker bevaka sin rätt genom att klaga hos högre instans. Den tolkning som Jörn Svensson ger av det vi ser runt omkring oss menar jag kan bestridas på flera punkter. Den är inte helt säker.

Vad vi är överens om – och det är det viktiga i den här debatten – är att det behövs större ansträngningar för att trygga rättssäkerheten. Läget är inte bra. Vi behöver arbeta både konstitutionellt med att förbättra kontrollmakten och praktiskt med att bevaka enskilda människors rättigheter i enskilda frågor.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Till vad Daniel Tarschys sade skall jag be att få återkomma i någon senare debatt, där vi har möjlighet att gå in mera på sakliga exempel och granska vad de står för och vad den här tendensen beror på. Glädjande är att Daniel Tarschys erkänner problemets existens och vikt.

Jag vill emellertid ta tillfället i akt att polemisera mot den åskådning som här förs fram främst av Bertil Fiskesjö, även om jag skymtade den också hos Daniel Tarschys, nämligen att denna typ av granskning eller denna typ av diskussion om det allmänna rättstillståndet i landet inte skulle höra hemma i en dechargedebatt. Jag ställer mig genast frågan: Var hör den då hemma? Jag har nämligen så många gånger fått höra att det jag säger inte hör hemma i den just då aktuella debatten. Mina motståndare säger mycket ofta att det jag för fram hör hemma i en annan debatt. Då frågar jag mig alltid: Var hör det hemma? Var skall man ta upp det?

Jag vågar påstå att det finns en fullständigt rimlig konstitutionell tolkning som ger stöd för att man skall ta upp de här sakerna just i en debatt av detta slag. Statsråd är ju ansvariga inte bara för vad de gör utan också för vad de underlåter att göra. Det finns en allmän regeringsansvarighet för att

regeringen och de enskilda statsråden ser till att grundlagens och alla andra lagars auktoritet upprätthålls, att tillfredsställande rättsförhållanden hävdas inom hela deras ämbetsområde, inom hela förvaltningen. De har ett sådant allmänt ansvar, och det ger oss utgångspunkt för att ta upp det till diskussion här, även när inte något enskilt statsråd utpekats för att ha begått en viss handling i ett visst ärende.

Visserligen kan vi inte här – det kan jag hålla med om – i en dechargedebatt som rör statsrådets ansvarighet ta upp t. ex. huruvida en viss domstols eller ett visst ämbetsverks hanterande av en fråga har varit felaktigt eller ej. Men om vi finner att en lång rad ting som ett visst ämbetsverk eller ämbetsverken i allmänhet sysslar med sköts felaktigt, menar jag att vi har full rätt att ställa statsrådet till ansvar. Statsrådet skulle nämligen då ha upptäckt att felaktigheterna sprider sig och blir många inom hans eller hennes ämbetsområde. Och då är det ett statsråds grundlagsenliga skyldighet gentemot parlamentet och gentemot folket att agera. Underlåter man att agera får man verkligen finnas sig i att ens beteende blir föremål för kritik just i en dechargedebatt.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det var inte min avsikt att på något sätt ge intryck av att jag tycker att de problem som Jörn Svensson aktualiserar är negligierbara, eller att man bör gå förbi dem. Vi har, som Jörn Svensson var vänlig att påpeka i sitt huvudanförande, från centerpartiets sida ständigt haft ögonen på de för de enskilda människorna så viktiga rättssäkerhetsfrågorna.

Vad jag framhöll var att vi i konstitutionsutskottet inte har konstitutionell rätt enligt regeringsformens bestämmelser att gå in och granska ämbetsverk och domstolar. Därav följer också att den debatt som skall föras med anledning av konstitutionsutskottets dechargebetänkande inte gärna kan sväva ut över alla möjliga frågor som konstitutionsutskottet inte har haft någon som helst möjlighet att uppmärksamma i sitt granskningsarbete. Om Jörn Svensson menar att det skall vara på det sättet, innebär det ju att dechargedebatterna i ännu högre grad och på ett helt annat sätt än nu blir allmänna debatter, där man kan aktualisera praktiskt taget vad som helst.

Nu försöker Jörn Svensson vända det därhän att statsråden ändå ytterst är ansvariga för vad som händer ute i ämbetsverk och domstolar. Men det är de inte enligt det svenska systemet. Vi har visserligen ett från internationell synpunkt ganska originellt system, men vi har det enligt gammal tradition. Det innebär att ämbetsverken och självfallet domstolarna handlar på eget ansvar enligt de författningar som antingen riksdagen har beslutat om i form av lag eller regeringen har utfärdat i form av förordningar. Jag ber att få erinra Jörn Svensson om att en hel del av debatterna här i samband med granskningen av regeringens göranden och låtanden brukar handla just om huruvida något enskilt statsråd överträtt gränserna för denna traditionella uppgiftsfördelning mellan regering och ämbetsverk eller ej.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsar-
betets omfattning
och inriktning,
m. m.*

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag är förvånad över vilken självvald begränsning som konstitutionsutskottets talesman väljer att hävda skulle gälla för utskottets möjligheter att granska sådana här saker. Jag tycker att det är en märklig tolkning av rikets grundlag och andra författningar. Om det vore så att vi skulle få lämna underordnade instanser fullständig frihet att hantera frågor, skulle de bilda en fullständigt oberoende del av statsmakten, som regeringen inte hade ett dugg ansvarighet för. Domstolar och ämbetsverk är ju bara oberoende så länge de handlar lagligt och i enlighet med grundlagens anda och bokstav. Om det skulle visa sig att de börjar handla i allt större utsträckning olagligt eller på ett sätt som strider mot grundlagens bokstav och anda, är det självfallet en sak för den verkställande makt som har utgått från parlamentet, nämligen regeringen, att vidta lämpliga åtgärder. På regeringens ansvar ligger ju enligt varje rimlighetsresonemang att se till att grundlagens auktoritet kan hävdas gentemot alla och envar och att grundlagens bokstav och anda följs ute i förvaltningarna. Vem skulle annars bevaka det? Om det inte vore så skulle domstolar och ämbetsverk kunna bryta grundlag hur de ville, och det skulle inte finnas någon överordnad som kunde korrigera dem. Det är en fullständigt orimlig grundlagsfilosofi.

Slutligen vill jag bemöta förebråelsen för att vpk inte, i stället för att föra fram sådana här allmänna synpunkter, vilket jag har gjort mer som kommentar till dagens dechargede-batt – har anmält för konstitutionsutskottets granskning de fall vi menar är flagranta exempel på det rättsliga förfall och den farliga tendens som vi talar om. Det kunde vi naturligtvis ha gjort, och i den saken skall vi återkomma. Det kommer en debatt om JO-ämbetets ställning senare i år, där vi också kommer att ta upp sådana här frågor. Men låt mig säga en sak: Som den lilla och hårt arbetsbelastade grupp vi är blir vi ibland, när vi har lagt ned möda på att försöka gå igenom konkreta fall från förvaltningarna och anmäla dem för konstitutionsutskottet, litet trötta av att kunna konstatera att vi aldrig någon gång, vad jag kan erinra mig – inte ens när det rör sig om sådant som borde anses vara solklara fall av övergrepp för varje litet rättsligt skolad människa – har fått ett enda erkännande från konstitutionsutskottet om att ett visst fall kanske inte var riktigt korrekt bedömt.

Det är med besvikelse jag konstaterar att det hos konstitutionsutskottets ledamöter tycks finnas samma tendens att solidarisera sig med etablissemanget och med byråkratin som man tyvärr så ofta möter inom den högre ämbetsmannakåren i detta land.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är inte alls så att konstitutionsutskottets ledamöter solidariserar sig med den etablerade byråkratin, som Jörn Svensson uttryckte det. I samband med granskningsarbetet har vi inte anledning att uppträda vare sig solidariskt eller osolidariskt gentemot våra ämbetsverk och våra byråkrater helt enkelt av den grundläggande anledningen att det inte faller inom vårt uppdrag att granska förvaltningen. Jörn Svensson må naturligtvis

önska att det skulle vara på det sättet och kan i så fall kräva att konstitutionsutskottets kompetens skall vidgas. Men det är helt orimligt att, av alla, anklaga konstitutionsutskottet för att detta i sitt arbete inte vill överskrida de gränser som konstitutionen själv drar upp.

DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Bertil Fiskesjö gav här en fullständigt riktig beskrivning av gällande svensk grundlag. Jörn Svensson framförde däremot en delvis befogad kritik mot gällande svensk grundlag. Vi har dechargegranskningen för granskning av regeringens tjänsteutövning, och vi har justitieombudsmannen och revisorerna för granskning av förvaltningen. Alla dessa tre instrument är trubbiga, och det finns, som jag sade i mitt huvudanförande, anledning att se över riksdagens kontrollmakt. Men gällande svensk grundlag säger precis det som Bertil Fiskesjö här har utvecklat, nämligen att dechargegranskningen endast avser regeringens tjänsteutövning. Under denna granskning kan man icke ta upp frågor som gäller hur ämbetsverken har handlat i enskilda fall.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Detta skall bli mitt sista inlägg i den här frågan, det lovar jag. Jag vill emellertid bestämt bestrida den konstitutionella tolkning som Bertil Fiskesjö och Daniel Tarschys här företräder. Den är orimlig, om man försöker tänka på en gång formellt och praktiskt. Man kan visserligen diskutera hur den allmänna granskningen skall delas upp dels på dechargedebatten, dels på debatten om JO:s ämbetsberättelse, men jag vill bestämt hävda att man skall kunna ta upp den allmänna granskningen också i en dechargegranskning. Om man inte hävdar det, gör man faktiskt en oerhört begränsad tolkning som innebär mycket inskränkta befogenheter för riksdagens konstitutionsutskott, som ju dock är den högsta rättsliga instansen i landet, den instans som har det yttersta ansvaret för att grundlagen följs.

Det är visserligen sant att det inte uttryckligen står någonstans i någon bestämmelse att konstitutionsutskottet kan göra en allmän granskning och ta upp denna typ av mer allmän problematik om tillståndet inom förvaltningen och statsapparaten i stort, och det är också sant att konstitutionsutskottet i sin dechargegranskning absolut inte kan gå in i specifik granskning av underordnade instansers eller ämbetsverks sätt att sköta sina angelägenheter i de konkreta fallen. Men vad jag hävdar är följande: Utan att det uttryckligen står i någon bestämmelse kan man naturligtvis kräva att rikets grundlag överallt i samhället, och således även inom förvaltningen, verkligen följs. Detta behöver inte stå någonstans, eftersom grundlagen har denna auktoritet i sig själv. Någon måste alltså se till att grundlagen och dess anda och bokstav inte undergrävs.

Om det är så att det inom förvaltningen, exempelvis inom domstolsväsendet eller andra delar av statsapparaten, uppkommer en tendens till att man behandlar saker och ting felaktigt, om rättsförhållandena visar tendenser att råka i upplösning, då kan vi visserligen inte gå in i de konkreta enskilda fallen

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Granskningsarbe-
tets omfattning
och inriktning,
m. m.*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

och korrigera – det kan inte heller statsråden göra. Vi kan däremot med skäl säga att i en situation av allmän tendens till rättsupplösning är det den verkställande politiska maktens, dvs. regeringens och statsrådets, skyldighet att ta upp och i kraft av sin auktoritet ingripa mot sådana tendenser. Där handlar det inte om ministerstyrelse utan om regeringens allmänna ansvarighet för att grundlagens auktoritet hävdas gentemot alla och envar. Ifall statsråden inte gör detta, ifall de visar fullständig passivitet inför sådana tendenser, måste riksdagen och dess konstitutionsutskott ha möjlighet och rätt att påtala den typen av problem. I annat fall skulle vi avsvära oss en oerhört viktig del av den parlamentariska granskning och insyn som väl ändå traditionellt och logiskt ligger i det parlamentariska styrelseskicketets natur.

TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Granskningsarbetets omfattning och inriktning, m. m. anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Interpellationer och frågor.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Vid konstitutionsutskottets granskning har framkommit att riksdagsledamöternas arbetsmöjligheter inom frågeinstitutets ram klart försämrats.

Den borgerliga majoriteten i utskottet delar inte vår bedömning här. Man är tydligen helt tillfreds med att få sina möjligheter till aktuell politisk information beskurna.

Vi socialdemokrater vill i vår reservation uppmärksamma riksdagen på att en försämring skett även på spörsmålsinstitutets område sedan den borgerliga regeringen tillträdde. Man kan sammanfatta vår kritik i tre punkter.

1. Tidsöverdrag vid besvarandet av frågor.
2. Statsministerns sätt att handskas med frågor och interpellationer som ställts till honom i hans egenskap av regeringschef.
3. Statsråden saknar en fast praxis när det gäller svar på frågor som innehåller kritik mot enskilda.

Avsikten med riksdagens frågeinstitut är att riksdagsledamöterna snabbt skall kunna få svar från statsråden i aktuella politiska frågor.

De båda formerna – interpellationer och frågor – har stor betydelse för riksdagen, kanske främst för oppositionen, genom möjligheten att få information om och debatt i aktuella problem av skilda slag. Mot bakgrund härav är det naturligt att antalet interpellationer och frågor har ökat under senare år.

I riksdagsordningen föreskrivs att fråga bör besvaras vid den frågestund som infaller närmast efter sex dagar från det att frågan lämnades till kammarkansliet.

Vid utskottets granskning har dock framkommit att påfallande många tidsöverdrag beträffande svar på frågor förekommit under hösten 1977. Av 225 framställda frågor besvarades endast 101 frågor under föreskriven tid, alltså inom en vecka. Mer än hälften av de framställda frågorna besvarades

senare än vad riksdagsordningen föreskriver och inte mindre än 48 frågor besvarades först inom tre veckor eller efter längre tid – ett tidsöverdrag på sju veckor kan noteras enligt bilaga 11 B s. 104.

Vi socialdemokrater i konstitutionsutskottet finner denna utveckling synnerligen otillfredsställande, vilket vi också skriver i vår reservation nr 1.

Vi har naturligtvis förståelse för att förhinder av olika slag kan förekomma. Både statsråd och frågeställare kan få förhinder. Men av de 13 frågor som hösten 1977 besvarades efter fyra veckor eller senare var 10 försenade svar beroende på statsrådets förhinder och endast 3 beroende på frågeställarens förhinder. Detta anser vi vara oroväckande. Från frågeställarens synpunkt är det naturligtvis önskvärt att frågan inte har förlorat sin aktualitet när den besvaras.

Det kan också inträffa att annat statsråd besvarar en fråga eller interpellation än den som frågeställaren riktat sig till. Självfallet sammanhänger detta med arbetsfördelningen mellan departementen.

När frågor riktas till statsministern gör naturligtvis han motsvarande bedömning. Om frågan bättre kan besvaras av ett annat statsråd, överlämnas frågan till denne att besvaras. Men om frågor eller interpellationer ställs till statsministern i hans egenskap av regeringschef är det särskilt viktigt att statsministern själv besvarar dessa.

Av den bilaga som fogats till KU:s betänkande framgår att ett stort antal frågor och interpellationer som ställts till statsministern överlämnats till annat statsråd att besvaras. När man så tittar på vilka ämnen frågorna omfattar visar det sig att det gäller stora övergripande frågor som statsministern i egenskap av regeringschef borde ha besvarat.

Utskottets granskning har också visat att någon fast praxis inte finns när det gäller den nuvarande regeringens svar på frågor som innehåller kritik mot enskilda. Enligt regeringsformen måste en interpellation eller fråga gälla någon angelägenhet som angår statsrådets tjänsteutövning. Frågeinstitutet får inte användas att framföra kritik mot enskilda.

Vid granskningen har framgått att frågor eller interpellationer med formuleringar som t. ex. vad statsrådet anser om det speciella företagens beslut eller om nedläggning är i överensstämmelse med målen för regeringens arbetsmarknadspolitik ibland besvaras, medan man vid andra tillfällen inte anser sig behöva svara, detta trots att riksdagen godkänt att interpellationen eller frågan får ställas.

Vi kan alltså klart konstatera att någon fast praxis inte finns när det gäller svar på frågor som innehåller kritik mot enskilda. Den borgerliga majoriteten i KU vill tydligen inte medverka till att vi får en sådan fast praxis. Socialdemokraterna i utskottet anser att en klar försämring skett under den borgerliga regeringen när det gäller att svara på frågor och interpellationer. Vi anser det därför angeläget att riksdagen får kännedom om detta förhållande.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till reservationen 1 i detta betänkande.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjänsteutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist och jag har en del gemensamt i vad gäller interpellations- och frågeinstitutet. Vi tycker att de är utmärkta inslag i den fortlöpande dialogen mellan riksdagsledamöter och statsråd, och vi är också överens om att statsråden skall svara och göra det omgående, om inga särskilda omständigheter lägger hinder i vägen. Jag har också upptäckt vid mina genomgångar att vi båda är sparsmakade avnjutare av dessa institut. Vi är i varje fall inga kontinuerliga missbrukare. Därmed har jag inte uttalat något omdöme om andra ärade kolleger av kammaren.

Men vad man rent statistiskt kan konstatera är att antalet interpellationer och frågor under 1977 rusade i höjden i anmärkningsvärd takt, och det verkar inte som om trenden skulle brytas under innevarande år. 1975 – det hela år då socialdemokraterna senast beklädde taburetterna – väcktes 141 interpellationer. 1977 var antalet 186. Antalet frågor 1975 var 373, således gott och väl en fråga per ledamot. 1977 ställdes 534 frågor. Det rör sig om en rejäl ökning. Arbetsbelastningen för kanslihus och kammare har således ökat kraftigt, och trängseln på vårt arbetschema i kammaren har bl. a. medfört att måndagar, tisdagar och fredagar numera nästan genomgående får utnyttjas för frågebatter utöver torsdagarna som tidigare var den huvudsakliga frågedagen.

Nu vet vi inte med säkerhet hur utvecklingen blir framöver, men det kan finnas en risk för att vi får ompröva hela frågeinstitutet i dess nuvarande form, och det tycker jag skulle vara verkligt illa.

Det kan nämnas att frågeställare i vissa andra länder får nöja sig med skriftliga svar på en del frågor. Veckans dagar räcker helt enkelt inte till för att klara av dem i parlamentet. I en del parlament är det talmannen som suveränt väljer ut vilka som får ställa frågor under en på förhand avgränsad tid, vanligen en timme. Inte heller på det sättet vill vi ha det.

Med detta för ögonen kan man naturligtvis undra om det alltid är nödvändigt att praktiskt taget samma fråga återkommer vecka efter vecka. Vederbörande kunde kanske nöja sig med att fråga t. ex. var fjortonde dag. Det är ju då litet större chans att det hinner hända något nytt.

Ja, det här var egentligen en liten inledning till vad jag tänkte säga med anledning av reservationen och Wivi-Anne Cederqvists inlägg. De påståenden som finns i reservationen och som Wivi-Anne Cederqvist ytterligare utvecklade är följande:

För det första påpekas att det i en del fall tar lång tid från det att frågan ställts tills vederbörande frågare får svar. Det tycker jag och utskottsmajoriteten också. Utskottet framhåller att tidsöverdrag i möjligaste mån skall undvikas. På den punkten behövs det alltså inte någon reservation. Samma åsikt har f. ö. statsministern uttryckt i en debatt om detta i kammaren. Men orsaken till att ni socialdemokrater har reserverat er är att ni vill ge sken av att sådana här överdrag är något nytt, som introducerats av den nuvarande regeringen. Men så är det inte. Det visar den statistik som utskottet tagit fram. Det längsta överdrag – åtta veckor – som utskottet hittat förekom våren 1976, då socialdemokraterna satt i orubbat bo. Nu är det faktiskt så att flertalet förseningar inte beror på slapphet eller ovilja att svara från statsrådets sida.

Det vanliga är att antingen statsrådet i fråga eller vederbörande frågare har helt acceptabla förhinder samt att det på grund av den ökade frågemängden blir allt besvärligare att hitta tider som passar båda parter och som kan beredas rum på kammarschemat.

För det andra vill ni försöka att få det att framstå som om statsministern skulle vara särskilt ovillig att svara på frågor, därför att han överlämnar dem till vederbörande fackminister, och att detta skulle vara en ny och revolutionerande ordning. Men så är det inte. Det är en ordning som i hög grad tillämpades på den gamla regeringens tid, och det tycker jag är helt naturligt. Jag förstår att Olof Palme på sin tid ansåg att kommunministern var den rätte att svara på en fråga om ökat stöd till folkrörelserna, eftersom ärendet sorterades under hans departement. Jag förstår också att Olof Palme tyckte att justitieministern var den rätte att svara på en fråga om åtgärder mot våldsoch egendomsbrott av bilburen ungdom. På samma sätt förstår jag att Thorbjörn Fälldin ansåg att socialministern var den som borde ta sig an en fråga om de allmänna barnbidragen etc. Det är således en på praktiska grunder fotad ärendefördelning som tillämpats såväl förr som nu.

Vad ni egentligen vill försöka få folk att tro genom er reservation är att den nuvarande statsministern skulle vara mindre flitig i svarandestolen än den föregående. Inte ens det stämmer. Under riksmötet 1975/76 besvarade Olof Palme tre frågor, medan Thorbjörn Fälldin under riksmötet 1976/77 besvarade fyra frågor. I ingetdera fallet var det särskilt många, men ändå en liten ökning.

Om man begrundar en del av det som sagts i kammardebatter i denna sak, verkar det kanske närmast som om det för socialdemokraterna är en fråga om etiketsbrott när någon annan än statsministern svarar. Sådan statusjakt härjade inte våra sinnen på den tid vi var i opposition och fick nöja oss med att någon annan än en statsminister svarade på våra frågor.

För det tredje kommer ni i reservationen med det ur olika synpunkter märkliga påståendet att granskningen gett vid handen att det under den nuvarande regeringens tid inte finns någon fast praxis i vad gäller svar på frågor som innehåller kritik mot enskilda. Däri ligger inbyggt att det härvidlag skett en betänklig förändring jämfört med vad som gällde under den socialdemokratiska tiden. Det är inte korrekt. Jag har gått igenom ett stort antal protokoll och kan tveklöst påstå, att om det är så, att man menar att praxis svajat under det senaste året, är det helt i enlighet med tidigare praxis. Det svajade nämligen precis lika mycket eller litet förut.

Nu är detta i och för sig helt likgiltigt ur granskningssynpunkt. Regeringen kan måhända enligt socialdemokratisk mening anklagas för diverse, men inte gärna för att frågor med ett visst innehåll framställs i kammaren. Det har nämligen inte regeringen någon konstitutionell rättighet att lägga sig i. Jag förstår således inte vem reservanterna i det här sammanhanget vill sparka på. Jag utgår från att det inte är kammarskansliets personal, som ju brukar hålla ett vakande öga över att frågeställare och interpellanter inte överträder gällande regler. Jag utgår också från att det inte är talmannen man vill åt. Det är ju han

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

som har att vaka över att inget mot författningen förgripligt yttras i kammaren.

Om det nu skulle vara statsråden som man vill pricka, är det, som jag redan har framhållit, helt poänglöst. Till vad jag redan har sagt bör kanske för säkerhets skull tilläggas att statsråden svarar precis vad de vill, så länge de inte enligt talmannen överträder gränsen för vad som får yttras i kammaren enligt vår författning. Inte heller vad gäller innehållet i svaren kan man således på konstitutionell grund rikta någon anmärkning mot statsråden.

Slutsatsen blir, herr talman, att det finns många goda skäl, formella och sakliga, för kammaren att avslå den här reservationen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Fiskesjö nämnde att antalet frågor och interpellationer har ökat under senare år och att det är därför som svaren dröjer. Han började med detta i alla fall. Men man kan jämföra tidsöverdraget beträffande svar på frågor hösten 1977, då antalet framställda frågor var 225, med tidsöverdraget våren 1976, då vi hade en socialdemokratisk regering och då antalet framställda frågor var 225. I bilagan på s. 104 i konstitutionsutskottets betänkande kan kammarens ledamöter se detta. Där syns tydligt att tidsöverdraget har blivit större hösten 1977, vilket är en väldigt oroväckande tendens.

När det gäller statsministerns sätt att överlämna frågor och interpellationer till annat statsråd poängterade jag klart att statsministern, när han får en fråga som rör ett annat statsråd, en fackminister, naturligtvis skall överlämna frågan eller interpellationen. Men när det gäller en fråga eller en interpellation som ställs till statsministern i hans egenskap av regeringschef och som rör stora övergripande saker, skall han besvara den frågan eller interpellationen själv. Av den jämförelse som Bertil Fiskesjö gjorde mellan Olof Palmes och Thorbjörn Fälldins besvarande av frågor framgick inte hur många frågor som hade ställts till resp. statsminister. Det bör man också ha klart för sig.

Vi kan klart konstatera att det inte finns någon fast praxis när det gäller besvarandet av frågor som innehåller kritik mot enskilda. Ena gången svarar ett statsråd att regeringsformen förbjuder honom att svara på frågor som innehåller kritik, men andra gången svarar ett statsråd på en dylik fråga.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist sade nu att det i och för sig är naturligt att statsministern till annat statsråd överlämnar frågor som sorterar under något fackdepartement. Ja, det är precis vad som har skett. Vi är överens om att såväl Olof Palme som Thorbjörn Fälldin har handlat helt korrekt i detta avseende. Men helt allmänt vill jag bara tillägga att det är regeringen själv, som inom de gränser som för ärendefördelningen gällande författningar ställer avgör hur frågorna skall fördelas. Det är inte riksdagens sak att skriva regeringen detta på näsan.

När det gäller tidsöverdragen vill jag understryka att vi har påpekat dessa i

utskottsbetänkandet. Vi är överens inom utskottet på den punkten. Vi tycker att det är olyckligt att det har blivit så långa tidsöverdrag. Vad jag framhöll förut var bara att socialdemokraterna inte skall komma och säga att förseningar är någonting nytt. Det är klart att förhållandet inte blir bättre därför att det var en stadgad praxis även under den socialdemokratiska regeringens tid att det förekom överdrag, men utskottet har nu uppmanat regeringen att svara snabbare på frågorna, och det tycker jag att regeringen skall ta ad notam.

Sedan finns det naturligtvis alltid en mängd olika skäl som gör att man inte kan svara inom den tid som är angiven i riksdagsordningen. Jag har själv upplevt på den tiden då vi hade socialdemokratisk regering att jag blivit förhindrad att motta ett svar. Jag gick då till vederbörande statsråd och sade: Kan du inte vänta med att svara en vecka eller 14 dagar, så att jag har chans att vara med i debatten? Vederbörande var vänlig nog att säga: Ja visst, det kan jag göra. Är vi överens på den punkten så går det bra.

Det är så det har fungerat i väldigt många fall. Och ibland är statsråd naturligtvis tvingade t. ex. att vistas utomlands eller är förhindrade av andra skäl.

Slutligen den stadgade praxisen när det gäller svar på frågor som berör enskild. Jag upptäckte när jag gick igenom handlingarna att jag själv var inblandad som ett exempel i den här diskussionen. I en debatt angrep Jan Bergqvist hårt Nils G. Åsling för att han inte ville svara på vissa ting som herr Åsling ansåg berörde enskilda. Jan Bergqvist hänvisade då till en fråga som jag hade ställt om miljöskandalen BT Kemi i Teckomatorp – som verkligen är en sjuherrans miljöskandal, det vidhåller jag, vilka konstitutionella gränser jag därmed än skulle kunna tänkas tangera.

Men låt oss säga att vad jag påstod i min interpellation var ett gränsöverskridande. Hur i all världen kan man vända detta till en anklagelse mot Nils G. Åsling för att han vill vara striktare när det gäller att iaktta de visserligen litet flytande gränser som finns på området? Om någon skulle anklagas, så vore det i så fall jag, och som enskild ledamot står jag inte under konstitutionsutskottets granskning.

WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att Bertil Fiskesjö är något motsägelsefull. Han sade i sitt inledningsanförande att socialdemokraterna i sina reservationer vill göra dechargen till en politisk stridsfråga. Nu tycker jag att Bertil Fiskesjö vill göra besvarande av frågor och interpellationer till en politisk stridsfråga.

Som jag ser det, är det här en fråga som rör varje riksdagsledamot, hela riksdagen. Eftersom besvarandet av frågor och interpellationer föreskrivs i riksdagsordningen och diskussionen gäller riksdagsledamöternas arbetsförhållanden, borde det ligga i hela riksdagens intresse att föreskrifterna följs. Granskningen av frågeinstitutet ligger ju inom konstitutionsutskottets kompetens.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Detta har jag inte alls bestridit. Vi är också överens inom utskottet om att fråge- och interpellationsinstitutet är väldigt viktigt och att det är en uppgift för utskottet att se till hur det fungerar. Orsaken till att jag inte kan gå med på de skrivningar som socialdemokraterna har i sin reservation har jag utförligt redovisat i mitt första anförande, och jag skall inte upprepa den nu igen.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Anmärkningarna mot regeringen under den här punkten är ju två. De gäller för det första tidsöverdrag vid besvarande av frågor, för det andra att statsministern överlätit besvarande av många frågor och interpellationer till andra statsråd. Till de bägge anmärkningarna skulle jag senare vilja foga en tredje.

Men först vill jag säga att det är anmärkningsvärt vilken dubbel attityd som konstitutionsutskottets talesman herr Fiskesjö intog till frågeinstitutet i sitt första anförande. Dels förklarade han sig vara positiv till frågeinstitutet och dess utveckling, dels kom han med en rad förtäckta hotelser mot de riksdagsledamöter som använder sig av frågeinstitutet. Han begagnade termen "kontinuerliga missbrukare" – sådana fanns tydligen enligt hans mening i riksdagen. Han talade om att det kanske skulle bli nödvändigt att ompröva frågeinstitutet, om antalet frågor och interpellationer ytterligare ökade. Jag tycker det var en otäck ton i herr Fiskesjös anförande som är anmärkningsvärd för att komma från en talesman för konstitutionsutskottet.

Det är ju heller inte så att det finns någon alldeles bestämd tendens när det gäller utvecklingen av antalet interpellationer och frågor här i riksdagen. Jag vill påpeka att enligt den statistik som konstitutionsutskottet självt har levererat, så riktades det 1972 238 interpellationer till regeringen. 1977 var, trots en viss ökning under de senaste åren, antalet väsentligt mindre, nämligen 186. Det var alltså ett mindre antal interpellationer än i början på 1970-talet.

När det gäller frågor, så riktades 1971 410 frågor till den sittande regeringen. Sedan hade man en viss nedgång – siffran låg i många år under 400. Det senaste året skedde en ökning till 534. Men tendensen är alltså inte bara att det sker en ökning; när det gäller interpellationerna är nivån faktiskt lägre än vad den var i början på 1970-talet.

Det är ju dessutom så, att antalet interpellationer och frågor som riksdagens ledamöter anser det nödvändigt att rikta till regeringen i hög grad avgörs av regeringens politik. Om en regering för en i så många avseenden dålig och mot folkflertalets intressen riktad politik som den borgerliga regeringen har gjort under den tid den har suttit vid makten, så är det rätt naturligt att detta utlöser en rad interpellationer och frågor från oppositionspartiernas ledamöter, som ju har skyldighet att bevaka sina väljares och hela folkets intressen.

Jag ser den här ökningen av antalet framställda frågor som ett sundhets-tecken och vill bestämt protestera mot antydningarna om att det skulle vara

nödvändigt att ompröva frågeinstitutet. Jag tror i stället att det skulle vara angeläget att utveckla interpellations- och frågeinstitutet, så att vi får en livligare debatt än vad som nu ibland förekommer, beroende på att statsråden egentligen inte vill vara med i en verklig debatt utan endast avger formella svar.

Det är riktigt att tendenserna till tidsöverdrag vid besvarande av frågorna och till att statsministern överlåter många frågor till andra statsråd fanns också under den socialdemokratiska regeringens tid. Det tycker jag man bör påpeka. Men det är inget tvivel om att vi har en ökad tendens till missbruk från den nuvarande regeringens sida i bägge dessa avseenden. Och man kan ju inte säga att anmärkningarna i dag mot den borgerliga regeringen är obefogade, därför att den socialdemokratiska regeringen och den socialdemokratiska statsministern gjorde sig skyldiga till samma missbruk gentemot riksdagen. Då borde de borgerliga ledamöterna i stället redan under den tiden ha anmärkt på en tendens som måste vara felaktig.

Vpk instämmer för sin del i anmärkningarna som har gjorts under den här punkten och i reservationen 1. Jag skulle vilja ge ett dagsfärskt exempel som visar hur statsministerns förfarande att överlämna besvarandet av interpellationer och frågor till andra statsråd inkräktar på hela riksdagens arbetsordning och riksdagens arbetstid.

Den socialdemokratiska riksdagsledamoten Thage Peterson riktade den 28 mars en interpellation till statsministern, där han tog upp vissa frågor som har samband med devalveringen förra sommaren. Han fick svar den 11 april av statsministern.

Den 31 mars, alltså tre dagar efter herr Thage Peterson, när nytt material hade publicerats av två riksbankskonomer i tidskriften Ekonomisk Debatt, riktade jag en interpellation till statsministern om i huvudsak samma problem. Den interpellationen skall besvaras nu på fredag av ekonomiministern. Det är tydligen det enda ärende som förekommer vid riksdagens plenum denna dag.

Vi får också i dag i anslutning till senare punkter i konstitutionsutskottets betänkande en debatt om vad som hände i samband med devalveringen sommaren 1977.

Det blir alltså i riksdagen under en mycket kort tidrymd tre debatter i samma ämne. Det måste vara att förfara på ett felaktigt sätt. Riksdagen har, som alla känner till, ett mycket ansträngt tidsschema. Statsministerns förfarande i detta fall innebär alltså att man onödigt arbetsbelastar både riksdagsledamöterna och riksdagens tjänstemän och övriga som arbetar här i huset. Det kan inte vara riktigt. Det riktiga hade i det här konkreta fallet varit att statsministern samtidigt svarat på bägge dessa interpellationer.

Detta är ett flagrant exempel på den nuvarande statsministerns tendens att överlåta besvarandet av interpellationer och frågor till fackministrar. Det är givet att fackministrar i vissa fall kan vara mera sakkunniga när det gäller olika problem. Men det avgörande är att statsministern skall synas här i riksdagen. Statsministern skall inte vara anonym för riksdagens ledamöter, för massmedia och för de medborgare som följer riksdagens debatter. Han

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

skall inte gömma sig i kanslihuset, utan han skall ta alla tillfällen i akt att presentera sin regerings politik för riksdagen. Jag tycker det är ett minimikrav att han svarar på de frågor och interpellationer i allmänna ämnen som riktas till honom.

Den tredje punkt jag skulle vilja ta upp gäller den tendens som funnits under den nuvarande regeringen att statsråd inte egentligen går i svaromål när det riktas frågor och interpellationer till dem. De undviker verklig debatt, avger ett formellt svar men vill inte fortsätta att belysa de frågor det gäller.

Denna tendens var tydlig i framför allt ekonomisternas beteckande under en period här i riksdagen. Jag har tidigare tagit upp och kritiserat detta i en fråga till statsministern. Jag är glad att statsministern i varje fall den gången personligen svarade och inte överlät svaret till ekonomisterna.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson lyssnade inte på mig men fick den uppfattningen – eller också föreställer han sig att det är så – att jag vill åt fråge- och interpellationsinstitutet. Det är precis tvärtom. Jag vill bevara det som ett viktigt inslag i riksdagsarbetet.

Vad jag påpekade var att fråge- och interpellationsinstitutet kan få en sådan utveckling att vi av rent praktiska skäl inte klarar av det i dess nuvarande former. I land efter land där man har parlamentarisk demokrati – i kommuniststaterna behöver man ju inte besväras av sådana här ting; där är det aldrig någon som ställer några frågor i parlamenten – har man upptäckt att antalet frågor sväller till 6 000, till 7 000, till 10 000. Vad skall vi göra om utvecklingen också hos oss går i den riktningen? Då får vi naturligtvis gå över till andra former för besvarandet.

Jag hoppas att vi inte skall få den utvecklingen i vårt land. Men nog har vi fått en väldig ökning av antalet frågor. Tendensen är såvitt jag har kunnat finna att antalet fortsätter att stiga. Var mättnadspunkten ligger är en annan sak.

Carl-Henrik Hermansson talade liksom alla andra vpk-are för folkflertalets intressen. Det är väl i enlighet med den nya matematiken som ett folkflertal kan bestämmas till omkring 5 %. Eller också är det i överensstämmelse med den kommunistiska demokratiska centralismens principer!

Vi har gått igenom de frågor statsministern har överlämnat till andra statsråd. Vi fann då att det i de allra flesta fall inte funnits någon som helst anledning för just statsministern att uppträda som svarare på den fråga som hade ställts.

Statsministern skall svara för regeringen – han skall inte gömma sig i kanslihuset, säger Carl-Henrik Hermansson. Det där är en myt som socialdemokraterna och vpk driver. Jag har gått igenom debatterna och funnit att statsministern uppträtt i alla viktigare debatter här i kammaren, ungefär på samma sätt som den tidigare statsministern.

Men när det gäller de sakfrågor som behandlas i olika fackutskott är det självfallet rätt naturligt att regeringen företräds av det statsråd som har

ansvaret för ämnesområdet i fråga. Så har det alltid varit och så får det väl bli även i fortsättningen.

När det gäller alla dessa frågor om devalveringen vill jag säga att de på sitt sätt belyser den problematik som jag tidigare var inne på. Man kan t. ex. fråga sig om det är så förfärligt nödvändigt att väcka en fråga i ett ärende som rör precis samma frågeställning som man vet kommer upp till debatt i kammaren veckan därpå på grundval av konstitutionsutskottets betänkande. Den som är intresserad av den fråga det gäller kan ju i stället välja att delta i den redan annonserade debatten. Exempelen skulle kunna mångfaldigas. Det ställs alltså frågor i ärenden som man vet inom en snar framtid kommer att diskuteras i kammaren av annat skäl.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Delvis pratade herr Fiskesjö strunt i sitt inlägg, och det skall jag inte bry mig om att bemöta. Jag försöker att hålla mig till de sakfrågor som vi diskuterar under den här punkten.

Herr Fiskesjö säger nu att han i själva verket är mycket positiv till frågeinstitutet. Men då skulle han ju inte ha uttalat sig på det sätt som han gjorde i sitt första anförande. Herr Fiskesjö kan ju själv i protokollet kontrollera vad han har sagt. Han skall då finna att det inte andas någon särskilt positiv inställning till frågeinstitutet; där fanns både slängar och direkta hotelser om att en fortsatt utveckling skulle nödvändiggöra ingripanden.

Det finns ingen anledning att tala om att det kanske kommer att bli 10 000 frågor här i kammaren, när vi f. n. har omkring 500 under ett helt år. Det innebär inte den arbetsbelastning som regeringens företrädare nu talar så ivrigt om. Det är ingen större skillnad mot vad som förekom under den föregående regeringen. Det argumentet tycker jag alltså man kan lämna därhän.

Herr Fiskesjö säger nu att om en fråga behandlas i ett betänkande från konstitutionsutskottet, så skall riksdagens ledamöter inte väcka interpellationer eller frågor med samma tema. Han menade att det tydligen var olämpligt av både Thage Peterson och mig att ta upp frågor kring devalveringen förra sommaren.

Nu är det så – vilket Bertil Fiskesjö borde känna till, om han följer med i press och tidskrifter – att det för en kort tid sedan utgavs ett helt nytt material för belysning av den stora spekulation i en devalvering av den svenska kronan som förekom under förra året. Detta material borde ha publicerats i KU:s betänkande, men KU har inte alls brytt sig om det.

Det var på grundval av detta material som jag framställde min interpellation. Jag menar att det var ytterst befogat att framställa denna och att ta fram hela materialet till diskussion här i kammaren. Jag skall återkomma till frågan när vi diskuterar devalveringen. Den avgörande punkten för kritik av den borgerliga regeringen är att den inte på något sätt ingrep mot denna spekulation i en devalvering av den svenska kronan.

Vad sedan gäller myten om herr Fälldins, och jag kan gärna tillägga de

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Interpellationer
och frågor*

övriga statsrådets, närvaro i kammaren, så är det möjligt att herr Fiskesjö är mera visionär, mera synsk än jag och kan se saker i det fördolda. Jag kan i varje fall inte se vare sig herr Fälldin eller något annat statsråd på regeringsbänken.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! När det gäller talet om att vara visionär vill jag gärna erkänna att jag inte är så visionär att jag just nu kan se något statsråd här i kammaren. Men nyligen var ett statsråd här. Vi kan i och för sig diskutera frågan huruvida statsråd skall närvara eller ej vid dechargedebatterna. Man kan rimligen inte begära att de skall delta i dessa debatter. Det är en fråga som vi diskuterat fram och tillbaka under alla år och där ledamöterna i kammaren varit av olika åsikt.

Beträffande talet i övrigt om att statsministern gömmer sig i kanslihuset etc. har jag helt enkelt gått igenom kammarens protokoll över debatter och annat som tidigare förekommit på området. Jag har funnit att detta tal kan karakteriseras som, i enlighet med vad C.-H. Hermansson använt mot mig, rent struntprat. Jag anser det också vara rent struntprat att tala om sig själv som en företrädare för folkflertalet när man i realiteten företräder 5 %.

C.-H. Hermansson påstår vidare att jag uttalat mig nedsättande om frågeinstitutet. Det har jag inte alls. Jag skall inte ändra ett ord i det anförande som jag startade diskussionen med efter Wivi-Anne Cederqvists inlägg. Jag tycker att det är ett utmärkt institut och vill slå vakt om det. Jag har pekat på de faror som hotar och refererat till utvecklingen i vissa andra länder. Det är lätt att kontrollera att det faktiskt är på det sättet.

Vidare menade C.-H. Hermansson i sitt senaste inlägg att jag skulle ha sagt att t. ex. Thage Peterson eller C.-H. Hermansson inte fick framställa frågor i devalveringsärendet. Det fick ni naturligtvis göra! Ni har full rätt till det enligt gällande regeringsform. Jag bara gjorde en försiktig antydning om att jag föreställde mig att frågeställarna var medvetna om att hela frågekomplexet inom en mycket snar framtid kom att ventileras i kammaren på grundval av konstitutionsutskottets betänkande.

Vad beträffar det material som C.-H. Hermansson säger att jag aktualiserade har det självfallet varit tillgängligt för KU:s granskning av ärendet. Vi är faktiskt ganska ambitiösa och försöker plocka samman allt som kan ha relevans för det ärende vi behandlar.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Först vill jag understryka att vad beträffar det nya materialet kring spekulationen i samband med devalveringen förra sommaren sade jag att det borde ha återgivits och behandlats i KU:s betänkande. Det finns en antydning om det i den socialdemokratiska reservationen, men i övrigt finner jag inte några spår av att konstitutionsutskottet studerat materialet. I så fall borde man rimligen ha dragit vissa slutsatser av vad som där avslöjas. Jag får återkomma till frågan i den följande debatten.

Självfallet har jag inte sagt att jag själv och Thage Peterson enligt herr

Fiskesjö inte fick interpellera i den här frågan. Herr Fiskesjö ansåg att vi inte borde ha interPELLERAT. Jag menar att om statsministern hade agerat på ett annat sätt hade man sparat värdefull tid för den hårt arbetstygda riksdagen. Nu får vi tre debatter mot annars två, dels en interpellationsdebatt, dels en debatt i samband med granskningsbetänkandet. Mycket tid hade naturligtvis kunnat sparas. Jag tog detta som ett konkret exempel på att statsministerns agerande när det gäller att överlåta frågor och interpellationer till fackministerrar ju inte är något som bara rör interpellanterna utan hela riksdagen och dess arbete.

Vad slutligen gäller frågan om representanter för folkflertalet, herr Fiskesjö, så har jag aldrig framställt mig som någon sådan. Jag talade om att regeringen förde en mot folkflertalets intressen riktad politik. Såvitt jag kan bedöma av det senaste valet finns det inget parti här i riksdagen som kan framställa sig som representant för folkflertalet i den meningen att det bakom sig har en majoritet av väljarna. Detta är någonting som vi väl alla känner till.

Jag anser emellertid att regeringens agerande gentemot riksdagen inte bara är en fråga om förhållandet mellan statsråd och enskilda riksdagsledamöter. Regeringens närvaro i riksdagen, statsministerns närvaro och frågan om hans sätt att gå in i debatterna eller avstå från att göra det, har större räckvidd än vad gäller förhållandet till de enskilda riksdagsmännen. Det är en fråga om agerande gentemot folkflertalet för vars vilja riksdagen skall vara uttryck.

TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Interpellationer och frågor anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Handläggningen av ärenden enligt byggnadslagstiftningen.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Inledningsvis skall jag säga några ord om ett avsnitt där utskottet är överens. Det gäller bekymren med de långa handläggningstiderna i bostadsdepartementet. Som man tidigare påpekat är det förvisso ett hårt arbetsbelastat departement. Ett stort antal ärenden på byggnadslagstiftningens område blir föremål för prövning.

Ett enigt utskott finner det angeläget att man på olika vägar söker nedbringa tiden för hanteringen. Om ärendena blir föremål för en alltför långdragen behandling hinner de ju förlora sin aktualitet. Nu måste man tyvärr konstatera att ärendebalansen ökar på ett oroande sätt år från år. Det är belagt med siffror i utskottsbetänkandet. Från departementet sägs nu att dessa problem ägnas särskild uppmärksamhet. Man får livligt hoppas att det kan leda till positiva resultat.

Så skall jag ägna mig åt ett par avsnitt där meningarna är delade i utskottet – sannernligen inte i imaginära frågor, som Bertil Fiskesjö raljerade om i debattens inledning.

Det första avsnittet gäller handläggningen i bostadsdepartementet av frågor som rör dispenser från det s. k. tätbebyggelseförbudet enligt 5 § BL. I

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

enlighet med principen att det är samhället som har huvudansvaret för samhällsbyggandet och utformningen av den lokala miljön stadgas i denna paragraf ett förbud för bebyggelse, som skulle innebära tätbebyggelse, med mindre än att marken genom planläggning enligt BL bedömts som lämplig för bebyggelse.

Fr. o. m. den 1 juli 1977 har, efter ett förslag från den borgerliga regeringen, förbudet mildrats så att tätbebyggelse av mindre omfattning kan tillåtas efter prövning i samband med ansökan om byggnadslov. Av propositionen där ändringen föreslogs (1976/77:122) kan dock utläsas att denna möjlighet bör tillämpas restriktivt. Bl. a. anförs att den föreslagna ordningen inte skall tillämpas om en byggnad eller en bebyggelsegrupp nu eller senare föranleder behov av gemensamma anordningar av mer betydande omfattning eller krav på allmänna va-anläggningar o. d.

Utskottets granskning av regeringens praxis på detta område omfattar första halvåret 1976 och första halvåret 1977, dvs. innan den refererade lagändringen trätt i kraft. Regeringen hade under denna tidsperiod – liksom fortfarande – en möjlighet att enligt 136 § BL medge dispens från tätbebyggelseförbudet. Regeringens befogenhet att i särskilda fall medge undantag begränsas inte av någon särskild förutsättning.

Av betydelse vid bedömningen av regeringens praxis på detta område är de uttalanden som gjordes i samband med att 6 § BL ändrades år 1971. I denna paragraf definieras begreppet tätbebyggelse. Därmed avses sådan samlad bebyggelse som nödvändiggör eller kan väntas nödvändiggöra särskilda anordningar för att tillgodose gemensamma behov.

Vid prövningen skall hänsyn tas också till bebyggelse som är att vänta. I samband med ändringsförslaget uttalade departementschefen att det låg i sakens natur att bestämmelsen om dispens från tätbebyggelseförbudet skulle tillämpas restriktivt. Han ansåg att den ändring av tätbebyggelsedefinitionen som förordades och motiven för ändringen ytterligare markerade att dispens borde vara en ren undantagsföreteelse. Enligt departementschefen borde dispensgivningen t. ex. inte få leda till att ett bebyggelseområde, för vilket detaljplan borde ha upprättats, blir utbyggt utan föregående detaljplanering (prop. 1971:118).

Principen att samhället bör ha ett ansvar för bebyggelseutvecklingen och utformningen av den lokala miljön och därtill pröva olika byggnadsföretag från allmän synpunkt stärktes ytterligare följande år. Då infördes genom en ändring i 5 § BL bestämmelser som reglerar även glesbebyggelserätten. Sådan prövning förutsattes kunna ske med utgångspunkt i generalplaner eller annan översiktlig planering.

Under den socialdemokratiska regeringens tid utvecklades successivt planlagstiftningen efter riktlinjer, som innebar att inflytandet över markplanering och markanvändning försköts från de enskilda markägarna till de demokratiskt valda samhällsrepresentanter som arbetar på medborgarnas uppdrag. Vägledande för utvecklingen var de principer jag tidigare nämnt.

I linje med denna syn på planeringsfrågorna uttalades också att regeringens dispensrätt från de planbeslut som fattats i kommunerna skulle utövas

restriktivt. Detta motiverades både av behovet att verkligen åstadkomma den planmässighet som lagstiftningen åsyftade och av omsorgen om det kommunala "planmonopolet" – dvs. principen att besluten skall fattas så nära de enskilda människorna som möjligt.

Den granskning som utskottet genomfört av regeringens handläggning av dispensärendena har givit uppseendeväckande resultat. Under undersökningsperioderna avgjorde regeringen 177 dispensärenden i vardera perioden. Den socialdemokratiska regeringen beviljade dispens i sju av fallen. I sex av dessa fall hade byggnadsnämnden tillstyrkt dispens och i det sjunde hade stadsarkitekten i yttrande över besvären anfört att ett undantag från en restriktiv praxis kunde motiveras.

Den borgerliga regeringen beviljade dispens i 47 av fallen och i 19 fall även mot byggnadsnämndens avstyrkande. När den socialdemokratiska regeringen sålunda beviljade dispens i 4 % av ärendena beviljade den borgerliga regeringen dispens i 27 % av fallen. Det är uppenbart att regeringsskiftet inneburit en väsentlig förändring av praxis på detta område. Den restriktivitet som den socialdemokratiska regeringen upprätthöll – helt i enlighet med intentionerna i lagstiftningen – har uppluckrats. Praxis har ändrats i en riktning som strider mot de principer som under lång tid vuxit fram rörande markplaneringen i vårt land samt de riksdagsuttalanden som gjordes så sent som 1971.

Försvagningen av principen att mark före bebyggelse skall ha prövats från allmän synpunkt lämpad härför ligger i linje med den olyckliga uppluckring av lagstiftningen som den borgerliga riksdagsmajoriteten genomdrev under 1977. Förändringen i praxis inträffade emellertid före den aktuella lagändringen. Enligt reservanternas mening är detta olämpligt inte minst från rättssäkerhetssynpunkt. Så otvetydiga motivuttalanden som här föreligger måste vara vägledande för regeringens tillämpning av lagstiftningen. Här har emellertid en lagstiftning, som riksdagen under lång tid byggt upp och förstärkt, ändrats i sin tillämpning utan att riksdagen fått ta ställning till den nya inriktningen. Enligt reservanternas mening visar regeringens handläggning av dessa dispensfrågor på nonchalans inte bara mot de principer för markplanering som tillämpats i vårt land under lång tid, utan även mot riksdagen som lagstiftare.

Detta om första avsnittet.

Utskottet har också under årets granskningsarbete uppmärksammat handläggningen av några fall då regeringen vägrat fastställelse av stadsplaner som antagits av kommunerna. Det mest oroande gäller två stadsplaner i Östersund.

I fråga om Ope-Torvalla i Östersunds kommun vägrade regeringen genom beslut den 18 augusti 1977 att fastställa två stadsplaner för del av Ope i kommunen. I hela området var planerat 2 450 bostäder och arbetsområden för 1 500–3 000 personer. Planeringsarbetet hade pågått redan före 1971 års kommunsammanläggning, då området ingick i Brunflo kommun. I januari 1971 beslöt fullmäktige om en generalplaneskiss, i vilken bl. a. ingick en utbyggd stadsdel i Ope-Torvalla.

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

Under 1972 utarbetades och remissbehandlades ett dispositionsförslag grundat på generalplansskissen av år 1971. Då fanns inga väsentliga erinringar mot förslaget. Lantbruksnämnden accepterade t. ex. den gräns mellan bostadsområde och jordbruksmark som medger den bostadsbebyggelse som regeringen sedan vägrade fastställa 1977.

I maj 1973 beslutade fullmäktige om en plan som innebar en utbyggnad av Ope till på sikt 5 000 invånare. Samma år uppdrog kommunstyrelsen åt byggnadsnämnden att utarbeta en stadsplan så att den kunde vara fastställd 1976. Kommunstyrelsen antog också ett bostadsbyggnadsprogram med byggstart i Ope år 1977.

Genom regeringens beslut har en svår bristsituation på bostadsmarknaden i Östersund förvärrats ytterligare, eftersom alternativa planer för en bostadsbebyggelse av den aktuella omfattningen saknas. De ansvariga i Östersunds kommun har liksom de bostadssökande kommit i en mycket svår situation.

I sitt beslut hänvisade regeringen till att riksdagen under senare år givit uttryck för en mer restriktiv inställning till användningen av åkermark för annat än jordbruksändamål. Riksdagens uttalande gavs alltså rättsverkan, och därtill retroaktiv sådan. I beslutet anfördes att marken i de två stadsplanerna får anses ha sådant värde från jordbrukssynpunkt att den inte bör tas i anspråk för bebyggelseändamål.

Angelägenheten av att bevara jordbruksmarken i detta område har alltså tillmätts så stor betydelse att de allvarliga konsekvenserna för bostadsförsörjningen i kommunen vägt lättare. Det har också motiverat ett avsteg från den sedan länge accepterade huvudprincipen att det är kommunerna, som har ansvaret för planering och markanvändning.

Enligt reservanternas mening har en sådan prioritering inte något stöd i de uttalanden som gjorts i samband med att riksdagen antog riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Kommunerna har huvudansvaret för samhällsbygget och utformningen av den lokala miljön. Uttrycket "kommunalt planmonopol" grundas på principen att det är kommunen som avgör om och när en plan skall föras fram till fastställelseprövning, att kommunen har ett starkt inflytande på dispensärenden rörande avvikelser från planer, samt på kommunens befogenheter i övrigt att påverka utformningen av den lokala miljön. De tvångsåtgärder som regeringen enligt lagstiftningen har rätt att vidta, t. ex. att förelägga kommunen att upprätta och anta generalplan, är avsedda att utnyttjas endast undantagsvis – t. ex. om stat och kommun har olika uppfattning om lokaliseringen av viss industri.

Reservanterna finner inte att regeringens beslut om de två stadsplanerna i Östersund grundas på några tvångsregler i byggnadslagstiftningen. Det måste i stället ses som ett resultat av en tolkning av den fysiska riksplaneringens riktlinjer. Jag vill dock påpeka att frågan om kommunernas ställning i den fysiska riksplaneringen har diskuterats i en rad olika sammanhang. Departementschefen berörde kommunernas roll i propositionen 1972:111. Han framhöll där bl. a. att inom vissa områden rör planeringen och utnyttjandet av de fysiska resurserna inte bara en kommuns invånare utan är av intresse för

en region eller hela landet. De geografiska riktlinjerna för markanvändningen som motiveras av riksintresse ansågs dock endast komma att gälla mindre delar av landet och i allmänhet vara mycket översiktliga. Departementschefen förordade att det i huvudsak bör ankomma på kommunerna att fullfölja de uppdragna riktlinjerna. Någon principiell kompetensförskjutning mellan stat och kommun ansågs inte följa av den fysiska riksplaneringen.

Beträffande fastställelseprövning av detaljplan framhöll departementschefen att fastställelse kan vägras som ett medel att tillgodose riksplaneringens intentioner, om detaljplanen saknar erforderligt underlag i översiktsplan eller strider mot sådan plan.

Vad gäller jordbruksmarken anslöt sig departementschefen i propositionen 1972:111 till ett uttalande av jordbruksutskottet från 1969, i vilket anfördes att högvärdig jordbruksmark inte bör tas i anspråk för tätbebyggelseändamål om en från samhällets synpunkter likvärdig lösning kan åstadkommas på annan för jordbruket mindre värdefull mark.

Gjorda uttalanden i samband med tillkomsten av den fysiska riksplaneringen innebär enligt reservanternas mening att den kompetensfördelning, som tidigare gällt beträffande stat och kommun vad avser markanvändningen, inte skall rubbas. Det har i olika sammanhang betonats att hänsynen till riksintressena i första hand skall tas av de enskilda kommunerna. Det är i första hand kommunerna själva, i enlighet med den fysiska riksplaneringens riktlinjer, som skall lösa uppkommande konflikter mellan olika markanspråk. Nya tvångsmedel från statens sida avvisas. Det är enligt vår mening självklart att kommunerna i den situation som inträffat i samband med tillkomsten av dessa riktlinjer inte kan helt koppla loss från redan tidigare påbörjad planläggning. Det är också viktigt att regeringen vid handläggningen av planärenden verkligen iakttar den restriktivitet i fråga om ingrepp i kommunernas självbestämmanderätt, som förutsattes när riktlinjerna antogs av riksdagen. Bakom då gjorda uttalanden låg övertygelsen att det ur demokratisk synvinkel är nödvändigt att det avgörande inflytandet över planeringen av kommunens yta samt att bestämmanderätten i kommunala lämplighetsfrågor ligger så nära medborgarna som möjligt, dvs. inom kommunen.

Enligt reservanternas mening har regeringen genom sitt beslut gjort ett väsentligt avsteg från intentionerna i den fysiska riksplaneringen. Fler beslut av liknande karaktär skulle kunna leda till en oroande och icke avsedd kompetensförskjutning från kommunerna till staten. I stället för en önskvärd minskning av statens detaljstyrning skulle en sådan utveckling enligt vår uppfattning innebära en väsentlig urholkning av den kommunala självstyrelsen – något som vore ytterst olyckligt.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag gör en anmärkning av mer allmänt slag. Handläggningen av de dispensärenden och de stadsplanefrågor som granskats visar tyvärr på en bristande vilja att värna om allmänhetens rätt att på lokal nivå ta ett gemensamt ansvar för den lokala miljön. Snarast demonstreras en vilja att prioritera enskilda markägares intresse av exploatering framför kommunmedborgarnas berättigade anspråk på en god och

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

planerad framtida bebyggelsestruktur. I stadsplanebesluten har regeringen gjort avsteg från det kommunala planmonopolet på sätt som innebär att jordbrukets intressen prioriterats före de valda förtroendemännens omsorg om en god bostadsförsörjning i kommuninvånarnas intresse.

Regeringsskiftet 1976 har, mot bakgrund av gjorda iakttagelser under årets granskning, enligt reservanternas mening inneburit att utvecklingen mot en samhällsplanering i de breda medborgargruppernas intresse avbrutits. Ja, här har närmast tagits ett steg tillbaka.

Jag ber att få yrka bifall till s-reservationen 2, som rör avsnitt 8.

BJÖRN ELIASSON (c):

Herr talman! Avsnitt 8 i granskningsbetänkandet behandlar byggnadslagstiftningsärenden. På två punkter i avsnittet har socialdemokraterna anfört reservation och kritiserat regeringen och ansvarigt statsråd. För det första har man pekat på att antalet avslagna besvärärenden hos regeringen rörande dispens från tätbebyggelseförbudet minskat och nu utgör 73 % av de inkomna 177 besvärärendena jämfört med tidigare hela 96 %. Denna minskning av avslagen står enligt reservationen i strid med den restriktiva praxis som gällt tidigare, och man hänvisar dessutom till ändringen i 6 § i 1971 års byggnadslag, för att understryka den från reservanternas synpunkt angelägna restriktiviteten vid behandlingen av dispensärenden. För det andra gäller det det absurda påståendet att regeringen skulle gått markägarnas intressen till mötes genom att inte fastställa byggnadsplaner där förstklassig åkermark avsågs bli bebyggd.

Beträffande dispensererna måste reservanterna gå hela sju år tillbaka i tiden för att finna ett uttalande, som kan tänkas ge underbyggnad åt reservationen. Men tiderna förändras, och reservanterna har förbisett den ändring av 5 § i byggnadslagen som kom till stånd ett år senare och trädde i kraft den 1 januari 1973, varigenom möjligheterna till dispens från det allmänna tätbebyggelseförbudet ökades. På grundval av denna ändring utgav bl. a. planverket en lista på s. k. särskilda skäl, som kan tänkas gälla i olika dispens-situationer. Från dåvarande departementschefen gjordes i samband med propositionen 111 år 1972 uttalanden att byggnadsföretag skulle kunna tillåtas dispensvägen i fall där detta tidigare ej varit möjligt. Denna kompletterande bebyggelse skulle då exempelvis tillkomma som komplement till befintlig bebyggelse i byar utanför tätorterna.

I en interpellationsdebatt ett år senare sade departementschefen att glesbebyggelse är och kommer att vara den enda lämpliga byggandeformen i stora delar av landet, att den inte skall motverkas och att en betungande prövning inte skall införas.

Beträffande antalet besvärärenden som bifallits och skillnaden mellan första halvåret 1976 jämfört med samma tid 1977 skall man vara på det klara med att den undersökningen är tämligen ytlig. Det har i samband med den inte gjorts någon analys av de ärenden som icke vann bifall. Men det förhåller sig så, att bland de ärenden som bifallits har vederbörande byggnadsnämnd tillstyrkt bifall i de avgjort flesta fallen, och regeringen har således följt

kommunens linje.

Beträffande dispenserna för bostadsbyggande utanför tätorterna skulle detta enligt reservationen vara eftergifter för markägarintresset. Det förhåller sig naturligtvis inte på det sättet. Mot bakgrund av riksdagsuttalanden, planverkets anvisningar och den vidgade dispensmöjligheten måste det ju vara ett samhällsintresse att tillkommande bebyggelse uppförs runt om i landets glesbygder. Samhällsintresset ligger i att tillkommande bebyggelse underhåller serviceunderlaget och medverkar till att det kan bibehållas. Bostadsbyggande och inflyttning av exempelvis unga familjer i glesbygder ökar tryggheten för de äldre och medverkar till att de kan bo kvar i de miljöer de har blivit vana vid. Landsskapsbildningen bibehålls oförändrad och landskapet hålls öppet. Detta kan väl inte vara något markägarintresse, Yngve Nyquist?

Vad som framförs i reservationen innebär dessutom naturligtvis en anklagelse mot kommunernas dispensgivning. När en kommun tillstyrker dispens för att t. ex. bibehålla serviceunderlaget i en viss bygd skulle detta enligt reservationen vara att gå markägarnas intressen till mötes.

I reservationen framhålls att det nu skett en ideologisk förändring när det gäller bostadsbyggande utanför tätort, och det är naturligtvis riktigt. Restriktioner och krångel kring bostadsbyggandet ute i landets glesbygder torde ha varit en bidragande orsak till regeringsskiftet. Detta gör naturligtvis att regeringen handlägger ärenden av denna typ mycket noggrannare än den föregående regeringen gjorde. Vad som är intressant är frågan om regeringen har överskridit de möjligheter att bevilja dispens från tätbebyggelseförbudet som byggnadslagen ger. Detta hävdas inte i reservationen. Det skulle vara intressant om Yngve Nyquist kunde ge något exempel på att man från regeringens sida i dessa fall har överskridit sina befogenheter enligt byggnadslagen.

Reservationen gäller också vissa planärenden. Reservanterna drar fram fallet Ope-Torvalla utanför Östersund. Här gällde det frågan om att bebygga ett av länets bördigaste jordbruksområden. Det gällde också pågående markanvändning. Regeringen fastställde inte det planförslag som var upprättat, med hänvisning till åkermarken och bl. a. också till de uttalanden som riksdagen tidigare gjort i frågan om fysisk riksplanering. Riksdagen har ju vid flera tillfällen understrukt vikten av att bevara åkermarken för jordbruksproduktion.

Det föreligger ofta konflikt mellan olika intressen beträffande markanvändningen. Det kan vara fråga om att ta i anspråk åkermark, och det kan vara fråga om andra motstående intressen.

I samband med frågan om fysisk riksplanering 1972 beslöt riksdagen att de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten skulle bli vägledande för regeringen och underlätta för myndigheter vid beslut om sådan markanvändning som riktlinjerna avser. Civilutskottet uttalade vid riksmötet 1975/76 att det är av mycket stor vikt att äldre preliminära planförslag inte får leda till att riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen uppluckras. I sammanhanget erinrades om vikten av att äldre

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

planer ses över mot bakgrund av den fysiska riksplaneringen. För att säkerställa att riktlinjerna följdes bereddes bl. a. möjlighet för statliga organ att i tvingande fall ingripa i kommunernas planarbete.

I praxis har alltså de statliga myndigheterna inte bara övervakat lagligheten i kommunens planbeslut och sett till att den enskildes rätt inte trätts alltför nära. Myndigheterna har också bevakat att nödvändig hänsyn tagits till viktiga intressen som är gemensamma för landet, t. ex. att fagra områden bevaras eller att åkermark skonas. Belysande för hur praxis utvecklades under den tidigare regeringens tid är vad den förre bostadsministern anförde i Expressen den 16 maj 1976 med anledning av att regeringen då vägrat fastställa ett förslag till stadsplan för Tranås innerstad. Bostadsministern framhöll att det i princip bör vara kommunen som efter lokal debatt avgör hur man vill att olika områden skall användas. Men fortsatte han, på samma sätt som vi har vissa normer för byggnaders kvalitet behövs också vissa normer för hur planer får se ut. I all planering finns nämligen både allmänna, övergripande intressen och lokala intressen. Det är, framhöll bostadsministern, t. ex. ett allmänt intresse att man inte planerar områden så att de blir svårt bullerstörda eller att man bygger på åkermark om det finns andra alternativ.

När man nu i reservationen framställer regeringsbeslutet i detta planärende som en eftergift för markägarintressen, är det en mycket märklig argumentering. Konsekvensen av detta blir att alla de uttalanden som riksdagen gjort om det nödvändiga i att bevara åkermarken för jordbruksproduktion skulle vara eftergifter för markägarintresset. Det är uttalanden som samtliga partier ställt sig bakom, inte minst förre departementschefen i det tidningsuttalande som jag nyss citerat ur. Det måste väl ändå förhålla sig så, att socialdemokratin står fast vid uppfattningen att åkermarken är en värdefull naturresurs som skall användas för det ändamål som riksplaneringen avsåg.

Någon tillstymmelse till anmärkning från konstitutionsutskottets synpunkt finns inte i reservationen. Regeringen har beaktat de intressen som skall beaktas vid prövning av byggnads- och stadsplaner, och något fog för kritik mot regeringen föreligger därför inte. Samma sak gäller handläggningen av dispensärenden. Något fog för kritik föreligger inte heller där.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Till sist några ord om ärendebalansen. Av granskningen framgår att besvärärendena har ökat kraftigt i antal. Bostadsdepartementet är ett särskilt besvärstungt departement. Det är, som påpekats vid tidigare års granskning, angeläget att förkorta handläggningstiderna så mycket som möjligt. Beträffande bostadsdepartementet och dess ärendebalans är det angeläget att påpeka vad som framkommit vid granskningen. Frågorna har i bostadsdepartementet ägnats särskild uppmärksamhet av den projektgrupp som tillsatts. Denna grupp har emellertid till uppgift att göra en översyn av handläggningen av besvärärendena vid departementet och att ge förslag på tänkbara vägar för att avkorta handläggningstiderna och påskynda ärendebehandlingen.

Till sist några ord till Yngve Nyquist beträffande hans engagerade tal om

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

kommunernas möjligheter till självbestämmanderätt. Jag skall bara be att få upplysa Yngve Nyquist om att kommunerna har dispensrätten på delegering och att det faktiskt har hänt att kommuner har förlorat dispensrätten när det gäller byggande utanför planlagt område. Vidare är det fortfarande möjligt att, om man inte är nöjd med handläggningen av ett byggnadsärende, överklaga denna hos regeringen. Det finns alltså olika möjligheter för de enskilda människorna att på den punkten få sina önskemål tillgodosedda. Hade man varit intresserad av att stärka kommunernas möjligheter, hade man naturligtvis icke heller förra året motsatt sig den ändring i propositionen 122 som gäller tätbebyggelse i mindre omfattning och som faktiskt innebär bättre möjligheter för kommunerna att planera sin egen bostadsmiljö.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Jag försökte med siffror belägga hur dispenserna från tätbebyggelseförbudet har utvecklats. Utvecklingen har gått från sju ärenden under den period då den socialdemokratiska regeringen beviljade dispenser till 47 ärenden under motsvarande period på den borgerliga regeringens tid – och i det senare fallet beviljades dispenser i 19 ärenden – och *mot* byggnadsnämndens avstyrkande! Sådan är alltså situationen, såsom jag hade anledning att påpeka. Jag anser fortfarande att man har handskats vårdslöst med dispensmöjligheterna.

Det kanske kan ha sitt intresse att jag påpekar att det i planverkets skrivelse om Lämplighetsprovning av bebyggelse utanför detaljplan bl. a. heter: "Genom att kommunerna i allt större utsträckning kan väntas utarbeta kommunomfattande planer för markanvändningen och därmed erhålla ett säkrare bedömningsunderlag torde möjligheterna till dispens från det allmänna tätbebyggelseförbudet enligt 56 § BS i vissa fall öka ---. Det är dock givet att försiktighet bör iaktas beträffande dispensgivningen inom områden med stark bebyggelseutveckling."

Fortfarande håller man således hårt på kravet att man skall vara ytterst försiktig med att använda dispensförfarandet.

Sedan säger Björn Eliasson beträffande Öpe-Torvalla-ärendet att jag kommer med absurda påståenden. Men ett faktum är att det arbetet hade pågått många år, innan man slutligen fick ta ställning. Det fanns inte några alternativa planer i Östersund. Detta har lett till att det vid kvartalsskiftet mars-april fanns 2 896 bostadssökande i Östersund, varav 2 251 inte kunde prestera någon byteslägenhet. Vidare har Östersund i dag de högsta priserna i landet på villor i andra hand.

Dessa följder har den här hanteringen lett till! Det är ändå på det sättet att den fysiska riksplanen i den praktiska handläggningen har getts något av lagkaraktär, vilket den ingalunda har.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av ärenden enligt
byggnadslagstift-
ningen*

BJÖRN ELIASSON (c):

Herr talman! I fråga om beviljande av dispenscr från tätbebyggelseförbudet vill jag först säga att Yngve Nyquists argumentering beträffande de 19 fall som han drog upp här när han sade, att så får man inte göra, men ett snedsteg är tillåtet i de här sammanhangen, är mycket märklig, eftersom Yngve Nyquist inte kan visa att regeringen i sin handläggning gjort något fel enligt byggnadslagen. Det är ju den frågeställningen som är intressant. Därmed faller också anklagelserna i reservationen och framstår som ett litet politiskt jippo.

Sedan tar Yngve Nyquist upp planverket. Om man läser kan man se vilka möjligheter det finns att ge dispens. Men alla kommuner har ju inte upprättat någon översiktlig plan ännu. Det är en hel del som inte gjort det, och för dem gäller då de vanliga reglerna.

Beträffande byggande i glesbygder måste det vara ett samhällsintresse att försöka stimulera detta, eftersom det är fråga om bygders existens, om avfolkning. Den restriktivitet som Yngve Nyquist åberopar skulle vara ett fruktansvärt slag mot dessa glesbygder och kanske också innebära lagändringar jämfört med i dag.

När det gäller Ope-Torvalla: Jag nämnde i mitt anförande ett exempel från Tranås. Jag hade inte tagit reda på vilket elände som rådde i Tranås innerstad, då man från den förra regeringens sida vägrade att fastställa planen. Jag kan alltså inte ge något svar på detta, eftersom jag inte tagit reda på förhållandena.

Men frågan gäller inte eländet, utan det är fråga om en uppföljning av de riktlinjer som finns för den fysiska riksplaneringen och de uttalanden som är gjorda i riksdagen.

Det är också intressant att konstatera att Yngve Nyquist inte längre talar om markägarintresset sedan han kanske själv insett att det är en felaktig approach till det här ärendet.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Först och främst har jag försökt slå fast att det har skett en förskjutning i praxis. Grupper av människor har kommit underfund med att om man bara envisas och besvärar sig genom att gå till regeringen så får man en ändring av den handläggning som tidigare skett i kommunerna och länen. Sifferexemplen visar ju hur många byggnadsnämnder som regeringen har kört över.

Då säger Björn Eliasson: Det skall vi vara glada för – det kan leda till ökning av befolkningen inom vissa områden. Men då skall man naturligtvis ta hänsyn till detta också när det gäller ett område som Ope-Torvalla, där det verkligen blivit ett stopp när det gäller befolkningen. Östersund är ändå ett centrum i länet. Med tanke på den situation som redovisas i statistiken över bostadssökande är det väl uppenbart, att om en industri söker sig till Östersund i dag, finns det inga möjligheter för kommunen att klara det hela, eftersom bostadssituationen inte medger det. Kommunens planläggningsarbete under en rad år har helt spolierats till följd av regeringens beslut.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottnens Järn-
verk*

BJÖRN ELIASSON (c):

Herr talman! Nu börjar vi kanske närma oss litet grand.

Yngve Nyquist säger att grupper kommit underfund med att vi har en ny politik i det här landet, och det är naturligtvis alldeles riktigt. Detta skulle då leda till att man i ökad utsträckning begärde dispenser. Ja, om folk är intresserade att göra det och det inte strider mot pågående markanvändning i en kommun så är det naturligtvis möjligt att bevilja dispens.

Det är väl också vad som sker ute i kommunerna på många sätt, där man enligt planverkets anvisningar har möjlighet att före ändringen i propositionen bygga fem till tio permanentbostäder som förtätning till en by utan krav på planläggning.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Herr Eliasson har rätt i att det finns grupper som har upptäckt denna möjlighet. Denna gemensamma nämnare finns, som jag antydde avslutningsvis i mitt anförande. Man har upptäckt dem som är jordägande och som begär dispenser för allehanda tillkommande bebyggelse inom sina markområden och dem som är ägare till stora markområden, där vederbörande vill förhindra stadsbebyggelse. Det är väl tydligt att denna gemensamma nämnare har upptäckts även av den nya regeringen, som också handlat därefter i strid mot vad som varit praxis tidigare.

BJÖRN ELIASSON (c):

Herr talman! Det vore olyckligt om det som Yngve Nyquist säger skulle leda till att man ytterligare förde in restriktioner när det gäller möjligheter att få bygga utanför planlagt område. När han återkommer till markägarintresset vill jag bara påpeka att det inte är lika lönsamt att odla livsmedel på åkermarken som att sälja den till att bygga bostäder på. Men det är väl inte den markspekulationen som Yngve Nyquist tycker är mer tillfredsställande än att man använder marken för jordbruksproduktion. Detsamma gäller naturligtvis i glesbygderna, där många familjer kunde få lägre boendekostnader genom att delta i en förtätning av en by och därmed bidra till att serviceunderlaget upprätthölls på ett för bygden enastående fint sätt.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan samtliga under avsnittet Handläggningen av ärenden enligt byggnadslagstiftningen anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens åtgärder rörande Norrbottens Järnverk efter utskottets granskning av Stålverk 80-ärendet.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! När det gäller regeringens åtgärder rörande Norrbottens Järnverk efter konstitutionsutskottets granskning av Stålverk 80-ärendet skriver utskottsmajoriteten bl. a. följande:

”Det anförda visar enligt utskottets mening att regeringen handlagt det svårlosta och allvarliga problemet om NJA:s framtida utveckling med den

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottnens Järn-
verk*

omsorg och skyndsamhet som var påkallad.”

Vi reserverar oss inte mot denna utskottsmajoritetens uppfattning om regeringens handläggning av frågan rörande utvecklingen av NJA sedan regeringen skrinlagt planerna på Stålverk 80. Det är starka ord, ”omsorg” och ”skyndsamhet”, som utskottsmajoriteten använder sig av när det gäller regeringens insatser för Norrbottens Järnverk.

Såsom den minnesgoda erinrar sig skulle Stålverk 80 ha givit 2 300 nya arbetstillfällen i Luleå. Dessutom hade en sådan satsning på en basindustri i Luleå skapat många arbeten hos underleverantörer och mindre företag på flera platser i länet. Planerna på Stålverk 80 skapade framtidstro i hela Norrbotten. När så Stålverk 80-planerna skrotades ställdes förhoppningarna på en vidare utveckling av det befintliga NJA.

Det fanns anledning att på nytt ställa förhoppningar på Norrbottens Järnverk efter fjolårets, 1977 års, riksdagsbeslut. Uppgiften om inriktningen på valsverk och metallurgi väckte förhoppningar i Luleå och Norrbotten. Det var ljusglimtar i det mörker som sänkte sig över Norrbotten efter Stålverk 80-epoken. Med utveckling av valsverk och metallurgi skulle NJA i stort ha kunnat bibehålla antalet anställda. Det var den tillförsikten man hyste. Läget kunde bli åtminstone status quo t. v.

I propositionen i december 1976 om medelstillskott till NJA sägs det bl. a.:

”De inom NJA organiserade utrednings- och projekteringsresurserna kommer successivt att koncentreras till att utforma ett handlingsprogram för att förbättra NJA:s valsnings- och vidareförädlingsresurser. Den slutliga utformningen av detta program, som syftar till ett effektivare och bättre balanserat produktionssystem inom NJA och därmed bättre lönsamhet, beräknas kunna presenteras under våren 1977.”

Något sådant förslag eller program, som behandlar NJA-projekten, har inte presenterats. Vidare anförde departementschefen i propositionen i december 1976 att det är angeläget att en ökad andel av stålproduktionen kan avsättas i form av valsade produkter. Vidare skrevs:

”I fråga om utbyggnad av den metallurgiska kapaciteten vill jag erinra om att regeringens förklaringen innehåller ett klart tillkännagivande av att en sådan utbyggnad bör komma till stånd.”

Riksdagen fattade den 3 mars 1977 beslut om kapitaltillskott för budgetåret 1976/77 för att lägga en säkrare ekonomisk grund för NJA:s framtida utveckling. Som riktlinje för denna utveckling angavs en utökning av stålproduktionen i form av valsade produkter och i andra hand en utbyggnad av den metallurgiska kapaciteten. Riksdagsbeslutet innebar ett klart principiellt ställningstagande till förmån för en positiv utveckling av NJA.

I riksdagsbeslutet förutsattes att riksdagen successivt skulle få ta del av planerna för den fortsatta utvecklingen. Detta har inte skett. Något program för att förbättra NJA:s valsnings- och vidareförädlingsresurser har inte presenterats, varken under våren 1977, såsom aviserades i propositionen i december 1976, eller senare. Av granskningen av regeringsprotokollen framgår att regeringen inte behandlat frågan om NJA:s utveckling. Riks-

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottens Järn-
verk*

dagen har i den frågan inte heller fått den redogörelse av industriministern som riksdagen begärt. Nu, i april 1978, har ännu inte presenterats något förslag som följer de intentioner riksdagen uttalade om en positiv utveckling av NJA. I riksdagsbeslutet från mars 1977 förutsattes att riksdagen successivt skulle få ta del av planerna för den fortsatta utbyggnaden inom NJA. Detta har inte skett. Tvärtom har regeringen valt att förhala och fördröja det slutliga ställningstagandet.

I stället för den utbyggnad av valsverkskapaciteten som industriministern aviserade i propositionen från december 1976 har investeringarna i NJA dragits ned till mindre än hälften av de budgeterade. Parallellt har antalet anställda minskat. Det rimmar illa med riksdagsbeslutet om en positiv utveckling av NJA. Det rimmar också illa med vad som tidigare varit allmänt accepterad konjunkturpolitik, nämligen att under lågkonjunktur projektera och göra anläggningsinvesteringar. Den principen har två bärande skäl: dels att upprätthålla sysselsättningen, dels att förutsebara nödvändiga investeringar inte läggs på toppen av en högkonjunktur och bidrar till överhettning med för hög efterfrågeinflation.

I stället för denna neddragningspolitik som förts för NJA hade ett investeringsprogram kunnat utföras enligt intentionerna i propositionen 1976/77:57. Tillåt mig, herr talman, att anföra ett exempel. Finvalsverket i NJA byggdes i början av 1950-talet och anses inte ha en standard som motsvarar framtida krav, sägs det i handelsstålsutredningen. Vad värre är: Sker inte en snabb investering i en ersättning av finvalsverket kommer det att äventyra hela produktprogrammet för valsade produkter.

I dag kan man inte konkurrera med verk av förkrigsmodell, i synnerhet inte när tillverkningsprocessen är baserad på götgitutna ämnen. Den nya processen, stränggjutning, utgör på det här området en betydelsefull innovation, och måste utgöra grund för en lönsam produktion. Stränggjutning kan antas helt ha ersatt götgitutning 1985 vad beträffar handelsstål generellt sett.

I handelsstålsutredningen förebådas en nedläggning av finvalsverket i Luleå. En nedläggning av detta verk får så allvarliga konsekvenser att man riskerar nedläggning av övriga verk i Luleå. Drastiskt uttryckt gäller det att investera eller att dö.

I den redogörelse industridepartementet lämnat till utskottet vad gäller användningen av kapitaltillskottet till NJA har NJA:s förlust för 1977 preliminärt beräknats till 390 milj. kr. Av kapitaltillskottet skulle återstå 355 milj. kr., som enligt riksdagsbeslutet förra veckan om bildandet av Svenskt Stål AB skall tillföras SSAB utöver apportegendomen. Enligt uppgifter i massmedia har det framkommit att NJA:s förlust kommer att bli mindre än beräknat. Dessa uppgifter kan verifieras. Underskottet för 1977 beräknas till 129 milj. kr. Det skulle innebära att av de till NJA destinerade statsmedlen drygt 600 milj. kr. tillförs SSAB.

Det mediumverk som bör ersätta det befintliga, utdömda finvalsverket beräknas i årets penningvärde kosta ca 350 milj. kr. Med ytterligare investeringar av ca 300 milj. kr. är det sannolikt att övriga valsverk hade kunnat moderniseras på ett sådant sätt att de blivit konkurrenskraftiga.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottnens Järn-
verk*

I stället för att låta riksdagen ta del av planer på en fortsatt utbyggnad inom NJA har regeringen valt att fördröja ett slutligt ställningstagande. En sådan handläggning har varit ägnad att motverka den positiva utveckling av Norrbottens Järnverk som riksdagen uttalat sig för. Konkret innebär det att NJA i stället för att enligt tidigare riksdagsbeslut kunna skapa 2 300 nya arbetstillfällen nödgas minska antalet anställda med ca 1 000 personer. Om inte nödvändiga investeringar görs omgående i enlighet med riksdagens intentioner, är det sannolikt att sysselsättning för ytterligare ett antal tusen personer äventyras.

Bildandet av Svenskt Stål AB kan inte försvara att regeringen åsidosatt riksdagens intentioner när det gäller en positiv utveckling av NJA. Utskottsmajoritetens uttalande att regeringen handlagt NJA-frågan med skyndsamt innebär en felaktig historieskrivning. Det andra omdömet när det gäller regeringens handläggning, nämligen att regeringen behandlat frågan "med omsorg", står sig inte heller. Uttrycket "med omsorg" hör hemma i helt andra sammanhang. Handläggningen av denna fråga visar i stället prov på en *laissez-faire*-politik av gammal-liberalt märke. Regeringen har här fört en utpräglad *laissez-faire*-politik, som äventyrar NJA:s framtid och därmed en hel regions framtid.

I samband med regeringens ekonomiska politik har begreppet "Åslingdoktrinen" myntats. I det här sammanhanget innebär detta begrepp att regeringen för det statliga företaget avhänder sig sina styrande funktioner, i vilka ingår den planerande funktionen. Man för en passiv regeringspolitik – man låter tiden gå.

Är det medvetet doktrinärt av den borgerliga regeringen? Regeringen, som har ansvaret för planering, i synnerhet i kristid, har måhända följt sin ideologiska målsättning i det att man låter andra krafter styra. Ekonomiministern har vid otaliga tillfällen använt sig av den ekonomiska liberalismens, kapitalismens, slagord. Under denna passivitet, denna låtgående, går tiden. Allt medan andra krafter styr, marknadsmekanismer överspelar tidigare fattade riksdagsbeslut liksom utfästelser som gjorts av statsmakterna.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 3.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Den socialdemokratiska reservationen beträffande avsnitt 9, som rör Norrbottens Järnverk, är hållen i ganska försiktiga ordalag. Kerstin Nilssons inlägg nyss gick i ungefär samma stil. Hon ägnade f. ö. ganska kort tid åt den dechargemässiga delen av frågan men hon hade en hel del att säga om sysselsättningen i Norrbotten. Beträffande de synpunkterna har jag ingen annan mening än Kerstin Nilsson. Problemen är svåra och måste lösas, men de måste lösas med omsorg och eftertanke.

Så mycket vågar man nog säga redan nu som att det är klent beställt med den dechargemässiga substansen i reservationen. Man kräver ingen anmärkning mot industriministern – fattas bara det! Man vill i stället ge riksdagen till känna att regeringen bättre borde ha bevakat hur anslagna medel har använts av NJA.

Nu är NJA som bekant ett bolag inom Statsföretagsgruppen, och interngranskningen av NJA:s förvaltning sker därför i annan ordning. Men det skadar kanske inte att ägna någon minut åt det konstitutionella problemet hur en regering disponerar riksdagens anslag.

Även om det aktuella anslaget hade gällt ett annat ändamål än NJA måste regeringen inte strikt utnyttja anslaget just som riksdagsbeslutet säger. Detta är en intressant fråga. Vi har inte längre en dechargegranskning i dess gamla betydelse. Vad vi gör är en granskning av administrativ praxis – det framgick av den inledande debattrundan. Vi kontrollerar naturligtvis om regeringen har följt gällande lag.

Skall man då betrakta varje riksdagsbeslut som lag? Går man till källskrifterna finner man att författningsexperterna avvisar den tolkningen. Ett utgiftsanslag har inte karaktär av lag. Då skulle varje yttrande, varje hemställan också vara lag. Det var utifrån denna utgångspunkt som konstitutionsutskottets arbete förändrades under slutet av 1960-talet, och det gav oss de lagparagrafer som vi nu har att följa. Grundlagberedningen lär oss att anslag som riksdagen ger för andra behov än riksdagen och dess myndigheter skall ställas till regeringens disposition.

En fortsättning av denna tankegång leder till att riksdagen kan fatta principbeslut, den kan ge riktlinjer och göra uttalanden, men beslut av det här slaget blir inte rättsligt bindande. Däremot kan de medföra en politisk bundenhet, och det förklarar väl varför vi så ofta möter politiskt betingade reservationer i dechargedebatten som t. ex. i det här fallet.

Det är bara det att här riktar reservanterna kritiken mot fel person och grundar den på ett riksdagsbeslut som de tolkar fel. Förklaringen är förstås enkel: I Stålverk 80-frågan är socialdemokraterna fixerade till det förflutna. Här har de ingenting lärt och ingenting glömt. De har inte glömt de stolta planerna från 1973, då det stora Stålverk 80 skulle byggas – det var planer som fördes fram med pukor och trumpeter. Man har tydligen inte lärt något av allt som hänt sedan dess och som totalt har förändrat förutsättningarna för projektet. Behöver jag påminna om hur fjolårets riksdag i samband med granskningen av den gamla regeringens handläggning av Stålverk 80 påpekade hur ärendet förbereddes i ett alltför forcerat tempo, hur Statsföretag kom på mellanhand, vilka följder det fick för Luleå kommun och vilka uppskrivade förhoppningar som väcktes – vilket allt ledde till kritik av det ansvariga statsrådets beredning av ärendet?

Nu har vi kunnat notera att den nye industriministern i januari framlade en proposition med en grundlig analys av stålbranschen och att riksdagen genom att anta propositionen den 6 april lade grunden för en säkrare framtid för de svenska stålverken. Det är bara synd att den grunden inte lades flera år tidigare. Då hade omställningen blivit mindre smärtsam. Det här är frukterna av den låtgåpolitik som alltför länge präglade handelsstålsindustrin i vårt land, både den statliga och den privata.

Åter till reservationen! Varför har den kommit till? Vilken grund har den?

Den har kommit till av politiska skäl. Det passar bra att i en ömtålig fråga

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottnens Järn-
verk*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norbottens Järn-
verk*

rikta uppmärksamheten på något annat – ungefär som att springa och ropa: "Ta fast tjuven!"

Vilken grund har reservationen? Ingen alls! Man påstår att industriministern har fördröjt ärendet och hänger upp den beskyllningen på riksdagsbeslutet av den 3 mars 1977. Men vad innehöll riksdagsbeslutet av den 3 mars 1977?

Låt oss gå till näringsutskottets betänkande 1976/77:21. Vad står där? Inledningsvis refererar man propositionen och noterar att NJA:s styrelse – med instämmande av de fackliga organisationerna inom företaget – har beslutat rekommendera att Stålverk 80 skjuts på framtiden och att chefen för industridepartementet meddelar att han avser att i annat sammanhang återkomma beträffande Stålverk 80. Man noterar vidare att det förslag om ekonomiska insatser av staten som nu framläggs är föranlett av att NJA har försatts i en allvarlig situation genom stora förluster särskilt under 1975 och 1976 – och enligt prognos även under 1977. Sedan säger utskottet: "Utan garantier som har lämnats av moderbolaget Statsföretag hade NJA varit skyldigt att träda i likvidation, eftersom dess aktiekapital är helt förbrukat. Förslaget syftar till en finansiell rekonstruktion som skall säkra NJA:s fortbestånd. Efter underhålls- och investeringsinsatser av begränsad omfattning, vilka skall genomföras utan tillskott av statsmedel, planeras en ökning av valsverkskapaciteten. Ett tredje steg avses bli en utbyggnad av den metallurgiska kapaciteten. Beslut härom måste emellertid grundas på en totalbedömning av förutsättningarna inom handelsstälbranschen."

Den finansiella rekonstruktionen innefattade förlusttäckning samt ned- och avskrivning av vissa tillgångar med 1 200 milj. kr. samt en förstärkning av NJA:s soliditet med 600 milj. kr. Staten skulle alltså satsa totalt 1 800 milj. kr., och det gjorde man också. Det rör sig alltså hela tiden om ett rekonstruktionsförslag. Det säger utskottet uttryckligen, och man tillstyrker de ekonomiska dispositionerna.

Det rör sig inte om någon beställning av ett omedelbart utbyggande. Tvärtom säger utskottet att det förutsätter att riksdagen successivt får ta del av och – i den mån så behövs – ta ställning till planerna för den fortsatta utbyggnaden.

Om det är så att de socialdemokratiska reservanterna verkligen menar att regeringen borde ha initierat NJA att bygga valsverk och bygga ut den metallurgiska kapaciteten i Luleå, så är det en horribel tolkning av riksdagsbeslutet den 3 mars 1977.

Hur rekonstruktionsanslaget använts finns i detalj beskrivet i propositionen 1977/78:87. Kerstin Nilsson var inne på det och påpekade att av de 1 800 miljoner som anslogs i fjol återstår 355 miljoner. Det visade klart att om regeringen utan att höra riksdagen skulle ha låtit NJA bygga ut valsverket, så skulle NJA:s soliditet blivit helt undergrävd. Jag misstänker att man då skulle ha beskyllt industriministern för att ha handlat ansvarslöst i sin uppsikt av NJA.

NJA:s stora förluster är beklagliga, men de måste täckas. Det är staten som den hittills enda aktieägaren som får svara för täckningen. Låt oss notera att

de tillskjutna pengarna dock gjort det möjligt att så långt det nu gått hålla sysselsättningen uppe i Luleåområdet. Det är det som skett. Vad som beslutats i riksdagen om bildandet av Svenskt Stål AB – något som givetvis påverkar NJA och Stålverk 80 – är i så pass färskt minne för kammarens ledamöter att jag inte behöver kommentera detta.

Herr talman! Jag skulle vilja sluta med samma ord som Kerstin Nilsson började sitt anförande med genom att upprepa utskottsberäkningens slutord, nämligen "att regeringen handlagt det svårlösta och allvarliga problemet om NJA:s framtida utveckling med den omsorg och skyndsamhet som varit påkallad. I övrigt har granskningen inte gett anledning till något uttalande från utskottets sida."

Jag yrkar bifall till utskottets skrivning.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Sven-Erik Nordin säger i sitt inlägg att vi socialdemokrater har ingenting glömt. Nej, vi socialdemokrater glömmet inte våra löften. Men herr Nordin har glömt att en samlad riksdag tog ett majoritetsbeslut om utbyggnad av Stålverk 80, som skulle skapa 2 300 nya arbetstillfällen i Luleå. Det beslutet har under fjolåret inte desavoucrats i något riksdagssammanhang.

Regeringens åtgärder rörande NJA och Stålverk 80-ärendet är i hög grad förvånansvärda. Riksdagen har alltså i mars 1977 uttalat att regeringen skulle hålla riksdagen kontinuerligt underrättad om utvecklingen vid NJA. Anslagna medel har använts på ett annat sätt än vad åtminstone vi socialdemokrater anser vara rätt. Vi menar att regeringen har godtagit detta genom sitt agerande. I stället för att, som riksdagen uttalat, successivt få ta del av planerna för fortsatt utbyggnad av NJA, har regeringen valt att fördröja det slutliga ställningstagandet. Hela det agerandet har varit till skada för den tänkta utvecklingen vid NJA. I stället för att skapa nya arbetstillfällen kan det bli fråga om en nedskärning med tusentals arbetstillfällen. Jag måste anse att redovisningen av det kapitaltillskott som NJA fått inte följt riksdagens intentioner. Regeringen borde utan vidare ha redovisat för riksdagen och bevakat hur medlen kommit till användning.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag hoppades verkligen att Kerstin Nilsson skulle ha bättre klart för sig vad riksdagen egentligen beslöt våren 1977. Men hennes senaste inlägg vittnar om att hon nog mera är fången i ett rent önsketänkande beträffande tolkningen av vad näringsutskottet har sagt i sitt betänkande nr 21. Där står precis vad jag har läst upp. Jag utgår från att Kerstin Nilsson har betänkandet i sin hand, och jag fortsätter att citera på s. 4. Där står: "Långsiktiga överväganden inom NJA går ut på att verksamheten i högre grad skall bestå av vidareförädling, också inom verkstadssektorn. Det kan förutsättas att riksdagen successivt får ta del av – och i den mån så behövs ta ställning till – planerna för den fortsatta utbyggnaden."

Det var alltså de långsiktiga övervägandena. Dem tolkar Kerstin Nilsson på

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norrbottens Järn-
verk*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Norbottens Järn-
verk*

det sättet att här skulle regeringen mot vad NJA:s styrelse skulle anse klokt initiera en utbyggnad. Nej, detta håller inte. Det är möjligt att Kerstin Nilsson också vill lägga in den tolkningen i det hela att utredningen om handelsstålsindustrin och de problem som därtill hör inte var bekanta för kammarens ledamöter. Men visst har det lämnats upplysningar om pågående utredningar. Jag kan på rak arm nämna några sådana upplysningar som emanerar från kammardebatterna.

Industriministern avgav frågesvar den 12 maj 1977, den 20 oktober 1977 och den 1 december 1977 samt ett interpellationssvar den 9 februari 1978. Saken omnämndes i budgetpropositionen i år samt i den allmänpolitiska debatten både i oktober 1977 och den 10 februari 1978. Nog har kammaren varit medveten om den situation som den svenska stålverksindustrin befinner sig i, att produktionen måste lösas genom en samordning och att det arbetet pågick. Det typiska är också att riksdagen fattade ett beslut om denna samordning. Om samordningen var partierna överens, även om det rådde delade meningar om hur man skulle värdera de ingående företagens tillgångar.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Här är inget önsketänkande, utan från granskningen 1977 kvarstår det faktum att riksdagen har beslutat att regeringen successivt skall underrätta riksdagen om planer på fortsatt utbyggnad. Jag har använt uttrycket *laissez-faire*-politik om regeringens handlande i denna fråga. Man låter tiden gå, och under tiden styr andra krafter och marknadsmekanismer – den osynliga handen, som man talar om inom den ekonomiska liberalismen – den fria konkurrensen.

Vad jag har sagt om de svåra problemen exempelvis när det gäller finvalsverket gäller i lika hög grad för universalvalsverkets produktion i Luleå. Också den är i huvudsak baserad på äldre, kostsamma götgiutningsprocesser. Då är det sannolikt att vad jag här har sagt om finvalsverkets nedläggning och de konsekvenser detta får för övriga valsverk i lika hög grad gäller universalvalsverket.

Jag har tidigare citerat det som anfördes i propositionen från december 1976, nämligen att man skulle lämna fram ett förslag, ett program, som syftar till ett effektivare och bättre balanserat produktionssystem inom NJA och därmed bättre lönsamhet. Det skulle presenteras under våren 1977. Den presentationen har inte skett. Vi konstaterar att regeringen inte har gått till riksdagen med dessa frågor enligt intentionerna i beslutet den 3 mars 1977.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag blir litet förvirrad av den här diskussionen. Kerstin Nilssons inlägg har inte gjort saken direkt klarare. Menar Kerstin Nilsson att socialdemokraterna är ute för att bygga Stålverk 80? Eller vilket löfte var det hon menade att man inte hade glömt bort? Det har onekligen från socialdemokratiskt håll avgivits ett antal löften under åren,

och jag är inte riktigt klar över vilket det var hon menade i det här fallet. Vi kanske skall bespara kammaren en total uppräknig av gamla svikna socialdemokratiska löften.

Vi hade uppe frågan om Stålverk 80 och NJA förra året, och för den som inte har satt sig in i frågan kan jag hänvisa till utskottets betänkande från förra året. Där framgår det helt klart att det torde vara svårt att använda något annat ord än skandal när man kommer in på Stålverk 80-affären och hur den sköttes av den förra regeringen.

Det enda jag kan beklaga för egen del i den saken är att jag själv var med och en gång röstade för utbyggnad av Stålverk 80. Det var, herr talman, onekligen ett misstag från min sida. Men att här nu stå och kräva att regeringen skulle ha fullföljt den huvudlösa politik som fördes förut är ändå väl mycket. Dessutom har det ju kommit in andra saker i det här fallet, även de andra stålverken här i landet och Svenskt Stål AB. Det är ju något som riksdagen behandlade för bara någon vecka sedan.

Det är svårt att se vad de socialdemokratiska anklagelserna grundar sig på, om man inte vill väcka till liv drömmen om luftslottet Stålverk 80.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Om vi håller oss till de gamla besluten från 1974 så tror jag att vi måste notera att de har kommit surt efter, precis som Arbogaölet. Men vad vi nu skall diskutera, alltså med avscende på dechargegranskningen, är ju beslutet i anledning av näringsutskottets betänkande som antogs av riksdagen den 3 mars 1977. Låt mig beträffande det betänkandet bara föreslå att Kerstin Nilsson ägnar det ett mera ingående studium.

KERSTIN NILSSON (s):

Herr talman! Företrädare för den nuvarande regeringen är inte de rätta att tala om svikna löften. Det har rått inflation i borgerliga svikna löften under de ett och ett halvt år som vi har haft borgerlig regering.

I mitt första inlägg citerade jag vad som skrevs i propositionen från december 1976 om regeringens uttälster att bygga ett metallurgiskt centrum. Jag går tillbaka till regeringsdeklarationen och citerar: "Norrbottnens Järnverk i Luleå skall byggas ut till ett metallurgiskt centrum."

Vad menar den borgerliga regeringen? Vad menar de som företräder de borgerliga partierna med det uttrycket? Låt mig ställa den frågan till borgerlighetens talesmän i den här debatten.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan de under avsnittet Regeringens åtgärder rörande Norrbottens Järnverk efter utskottets granskning av Stålverk 80-ärendet anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Regeringens handläggning av energifrågorna.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Förvirring och försening är de två ord som beskriver regeringens handläggning av energifrågorna. Regeringen skjuter avgörandena framför sig. Man märker både beslutskampen och beslutskrämpen inom regeringen. Redan dessa förseningar vållar förvirring. Beslut och uttalanden förstärker förvirringen. I konstitutionsutskottets material finns en rad exempel på detta. Låt mig nämna några.

Det första gäller Barsebäck 2. Sydkraft ansökte den 14 september 1977 om tillstånd för fortsatt drift av denna kärnkraftreaktor. Företaget hade rätt att hålla reaktorn i drift t. o. m. den 31 december. Regeringen fattade sitt beslut den 22 december. Beslutet om Ringhals 3 rullar regeringen framför sig.

När det gäller det tredje aggregatet i Forsmark har regeringen åstadkommit mycket förvirring. Regeringsdeklarationen, villkorslagets utformning och olika statsrådsuttalanden har fött en osäkerhet som föranledde Forsmarksbolaget att begränsa utbyggnadstakten.

Regeringen har också uppdragit åt vattenfallsverket att förhandla med övriga intressenter och leverantörer om en senareläggning av utbyggnaden. Det blir en betydande fördröjning. Enligt de ursprungliga planerna skulle det tredje aggregatet ha tagits i drift 1982. Under denna försening uppstår, såvitt jag förstår, betydande ekonomiska problem för företaget. Frågan är om pengarna ens räcker till för att betala räntorna.

Energiministern och jordbruksministern har i olika sammanhang gjort uttalanden om statens samarbete med ASEA inom kärnkraftsområdet som åstadkommit mycket stor förvirring. I utskottets material redovisas några uttryck för den osäkerhet och otrygghet som dessa uttalanden ger upphov till hos de anställda i Asea-Atom. Om denna oro vittnade en av våra riksdagskamrater, folkpartisten Eric Enlund, i en debatt här i kammaren i oktober månad. Det har vidare skett en betydande fördröjning när det gäller utbyggnaden av vattenkraftverken. Handläggningen av frågorna om uranprojektering och uranbrytning har också inneburit betydande förseningar.

När vi socialdemokrater i utskottet har påpekat dessa och andra exempel på förvirring och försening, svarar den borgerliga utskottsmajoriteten väsentligen med att hänvisa till säkerhetsaspekten. Den får inte nonchaleras. Men den försvarar aldrig en handläggning som föder förvirring och onödiga förseningar. Säkerhetssynpunkterna har hittills från regeringens sida gällt kärnkraften. Det är svårt att se att man med hänsyn till detta säkerhetskrav kan försvara handläggningen av utbyggnaden av vattenkraften.

Säkerhetskravet kan inte heller motivera det sena beslutet om Barsebäck. Snarare borde man från säkerhetssynpunkt ha nått fram till ett beslut tidigare. Om man ansåg att Barsebäck innebar säkerhetsrisk hade man praktiskt taget inga möjligheter att fatta ett negativt beslut vid den tidpunkt när regeringen tog sitt beslut. Strängt taget hade regeringen ingen annan möjlighet än att bifalla framställningen, eftersom det var praktiskt ogörligt att stoppa driften mellan jul och nyår.

Uranprojekteringen i Jämtland faller inte under villkorlagen. När det gäller Forsmark 3, som majoriteten verkligen uppehåller sig vid, förklarar

majoriteten att den långsamma byggnadstakten motiveras av den osäkerhet som finns rörande möjligheten att uppfylla de villkor som stadgas i villkorlagen och som innebär att handlingsfriheten för framtiden bevaras. Visserligen är villkorlagen oklar. Men den innehåller ingenting om utbyggnadstakten. Den ställer upp vissa villkor. De skall gälla vare sig utbyggnaden går snabbt eller sakta. Hade regeringen velat stoppa utbyggnaden av kärnkraftsreaktorer hade den givetvis måst föreslå riksdagen detta. Så har inte skett. Möjligen har ett av regeringspartierna utgått ifrån att prövningen skall bli så sträng att utbyggnaden blir omöjlig. Det är emellertid dess egen förhoppning. Lagen säger inte detta. Därför har inte heller uttalanden om Asea-Atom stöd i lagen. Den förbjuder inte svenska företag att bygga atomreaktorer, och som jag nyss nämnde reglerar den inte heller utbyggnadstakten.

Resultatet av regeringens handläggning av energifrågorna har blivit denna förvirring och försening. Detta har i sin tur fött osäkerhet och oro bland många människor, vilket har lett till arbetslöshet och ökade kostnader. Förvirringen har också fött rättsosäkerhet. Man vet inte vad som skall gälla.

Detta belyses framför allt av en händelse som skildras i konstitutionsutskottets material. Det gäller energiministerns samtal med Vattenfalls generaldirektör den 30 december i fjol. Under detta samtal diskuterade Olof Johansson och Jonas Norrby bl. a. Ringhals 3. Energiministern förklarade då att kraftföretagen gör klokt i att skaffa sig handlingsfrihet enligt de båda alternativ som villkorlagen ger med tanke på osäkerheten vad gäller uppbyggnadens framtid. Men han anser sig också ha klargjort att det räckte med ett alternativ för att få frågan prövad.

Jonas Norrby uppfattade energiministern på det sättet, att regeringen nog ville jämföra de båda alternativen som anvisats i villkorlagen och att ansökan därför borde kompletteras med en ansökan om direktförvaring. Som svar på en fråga i riksdagen gjorde Olof Johansson denna förklaring, som jag nu citerar direkt efter snabbprotokollet: "Självfallet går det inte heller att i dag dra några bestämda slutsatser om vilka resultat som utvärderingen kommer att ge. Det är bl. a. mot denna bakgrund viktigt att vi håller öppna de olika vägar som finns när det gäller slutförvaring av utbränt kärnbränsle och inte ensidigt låser oss vid det ena eller det andra alternativet. Det bör därför ligga i kraftföretagens intresse att ägna ökad uppmärksamhet åt det alternativ som innebär direktförvaring av utbränt kärnbränsle. Det kan också ligga i deras eget intresse att ansöka om tillstånd enligt det alternativet."

Så långt energiministern. Detta uttalande av energiministern är anmärkningsvärt mot bakgrunden av villkorlagens utformning. Den öppnar två alternativ: uppbyggnadsalternativet och direktdisponeringsalternativet. Det är kraftföretaget som har att välja alternativ. Det skulle bara fattas att energiministern skulle fordra att ett företag lägger in ansökan på bägge alternativen. Men det är tillräckligt anmärkningsvärt att han till ett företag, som lagt in en ansökan enligt det ena alternativet, säger att det är klokt och ligger i kraftföretagets intresse att söka även enligt det andra alternativet. Ett

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

sådant råd saknar stöd i villkorlagen. Där står *eller*, inte och. Önskar regeringen en prövning av båda alternativen får den lägga fram en proposition till riksdagen så att villkorlagen ändras.

Energiministerns rådgivning får sin belysning av ett uttalande som han gjorde på en presskonferens i Vallentuna lördagen den 8 april – alltså två dagar efter justeringen av konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Enligt Göteborgs-Postens referat den 9 april klagar han över ”att statliga verk och myndigheter inte är tillräckligt lyhörda för den nya regeringens politik.

– Det finns en tröghetsmekanism. Många myndigheter är delaktiga i de beslut som arbetades fram under den gamla regeringens tid. Somliga regeringsbeslut har helt enkelt inte effektuerats, sade Johansson som dock undvek att ge några konkreta exempel.

Han efterlyste ett sätt att delge verken information på ett mer otvunget sätt än vad han tvingas till numera, då det många gånger krävs formella regeringsbeslut för att verken skall följa den nya regeringens politik. Olof Johansson tillbakavisade dock frågor om att han skulle vilja utöva ministerstyre.”

Så långt referatet i Göteborgs-Posten.

Man må kalla detta ministerstyre eller någonting annat. Det är emellertid uppenbart att Olof Johansson vill slippa – enligt detta uttalande – formella regeringsbeslut och att han vill delge verken information på ett mera otvunget sätt än nu. Det finns knappast något annat svenskt ord för detta än ministerstyre. Möjligen kunde man tala om statsrådsstyre, men vad skillnaden är kan inte jag avgöra. Enskilda statsråd skulle alltså avgöra ärenden på sitt område och verken följa deras anvisningar. Sålunda skulle exempelvis Olof Johansson bestämma energipolitiken inom vidare ramar än nu.

Mot denna bakgrund har jag svårt att uppfatta Olof Johanssons råd till Vattenfalls generaldirektör som ett olycksfall i arbetet. Snarare verkar det vara ett försök att praktisera den metod han beskrev vid sin presskonferens i Vallentuna. Jag har inte heller kunnat finna att energiministern haft stöd i något regeringsbeslut för sin rådgivning. Regeringsformen förutsätter regeringsbeslut utom i vissa bestämda undantagsfall, och den bygger på ett system med självständiga ämbetsverk. Under arbetet med grundlagsreformen rådde enighet om dessa principer, och nyligen har statsministern i ett frågesvar till mig klart markerat verkens självständiga ställning.

Det finns en praktisk synpunkt på detta som jag gärna vill tillägga. För ett verk uppstår stora praktiska svårigheter om det inte vet om statsrådet för fram regeringens mening eller utvecklar personliga uppfattningar när han för samtal med verket. Det finns mot denna bakgrund anledning att fråga de borgerliga här i kammaren: Är ni på väg att överge den ordning som är inskriven i regeringsformen? Frågan har en särskild adress till moderaternas och folkpartiets företrädare i konstitutionsutskottet.

En sak bör vi kunna vara eniga om: vår regeringsform tillåter inte en sådan ordning som Olof Johansson önskade sig på presskonferensen i Vallentuna. Då bör vi också vara överens om att kritisera varje ansats till ministerstyre.

Det finns anledning att också fråga moderaternas och folkpartiets företrädare i konstitutionsutskottet, som utan ens en antydning till avvikande mening ställt sig bakom utskottets betänkande: Kan ni godta en handläggning av energifrågorna, som innebär så stor förvirring och så avsevärda förseningar, med som konsekvens arbetslöshet och stora kostnader, när detta inte behövs för att tillgodose berättigade säkerhetskrav?

Från socialdemokraternas sida riktar vi en skarp kritik mot regeringens och framför allt energiministerns handläggning av energifrågorna.

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! I regeringsdeklarationen av den 8 oktober 1976 framhålls beträffande energipolitiken bl. a. att regeringen skall föra en energipolitik, som tryggar energiförsörjning och sysselsättning samt ger handlingsfrihet för framtiden. Vidare anges att man avsåg att presentera program för effektivare energianvändning, framför allt i bostads- och lokaluppvärmning, och en plan för utbyggnad av kraftvärme. Man skulle satsa på ökad energiforskning och inrikta den på att utveckla teknik för användning av förnyelsebara energikällor.

Det framhålls vidare: "Kärnkraften är förenad med stora problem och risker. Främst gäller det hanteringen av det använda bränslet och det högaktiva avfallet. Satsning på kärnkraft kan inte ske, om inte dessa risker bemästras på betryggande sätt. I nuvarande läge måste ställas som villkor att kärnkraftsaggregat, som f. n. är under byggnad, inte får tas i drift, om inte det berörda kraftföretaget dels kan förete godtagbart avtal om upparbetning av utnyttjat kärnbränsle, dels kan visa hur och var en helt säker slutlig deponering av det högaktiva avfallet kan ske." Därefter redovisas undantaget för Barsebäck 2, beträffande vilken regeringen kräver att avtal om upparbetning skall ha företetts före den 1 oktober 1977.

Det anfördes också i regeringsdeklarationen att man skulle tillkalla en särskild kommission, vars uppgift skulle vara "att granska och utvärdera erfarenheter och forskningsrapporter rörande kärnkraftens säkerhet och miljöpåverkan samt hanteringen av det högaktiva avfallet". Kommissionen skulle vidare ange tänkbara modeller för ett nytt energipolitiskt förslag att föreläggas riksdagen 1978. Det framhålls vidare: "En beredningsplan för avveckling av kärnkraften skall upprättas för att sättas i kraft, om säkerhetsproblemen inte kan lösas."

Anledningen till att jag uppehållit mig vid delar av regeringsdeklarationen, som så många gånger tidigare upprepats i kammaren, är att jag anser att det behövs som en bakgrund till den debatt vi för om den del av granskningsbetänkandet som nu behandlas. Genom regeringsskiftet hösten 1976 skedde ett nytt avstamp på bl. a. energipolitikens område, ett förhållande som inte borde ha förbigått socialdemokraterna. Att döma av reservationen 4 tycks så ändå vara fallet. Socialdemokraterna har ju i den långa reservationen inte funnit konstitutionell grund för anmärkningar utan gör ett tillkännagivande för riksdagen. Faktum kvarstår ändock att en förändring har skett av energipolitiken. Låt mig nämna de insatser som regeringen har gjort när det

Ondagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

gäller energisparåtgärder och forskningsinsatser avseende förnyelsebara energikällor. Riksdagen har fattat beslut i dessa frågor, och förslag om ytterligare åtgärder är under riksdagens prövning.

Vid årsskiftet 1976-1977 tillsattes den särskilda kommission som jag nämnde tidigare. Ett betänkande är redan presenterat och säkerhetsfrågorna kommer att behandlas i ett kommande betänkande. Energikommissionens arbete utgör ett led i arbetet att ta fram underlag för det energipolitiska beslut som riksdagen skall föreläggas förslag om senare i år.

Mest diskuterade och uppmärksammade – det har vi redan hört här av Hilding Johansson – har frågorna om kärnkraften varit. I utskottets granskningsarbete har dessa frågor intagit en framskjuten plats. Det gäller tillämpning av villkorlagen, handläggning av frågor rörande Forsmark 3, framtiden för AB Asea-Atom, tillstånd till prospektering av uran och Sydkrafts avtal med COGEMA.

Säkerhetsfrågorna har i regeringens arbete ägnats det intresse som är nödvändigt med hänsyn till ansvaret för framtiden. Riksdagen har ställt sig bakom villkorlagen och därmed också bakom kravet på att sätta säkerheten främst. Detta innebär att det ställs krav på kraftföretagen som socialdemokraterna aldrig har ställt.

Att varje prövning enligt de nya säkerhetskraven görs noggrant är för mig självklart. I ett sådant läge kan beslutsprocessen inte forceras. Socialdemokraterna har genom kraven på laddning av Ringhals 3 i praktiken velat gå förbi även den prövning som skulle ha gällt om ingen förändring skett. Jag tänker på kärnkraftsinspektionens prövning, som enligt uppgift i en interpellationsdebatt den 17 mars i kammaren inte skulle vara klar förrän den 29 april. Ändå framförs argumentet om kapitalförlust och om stora brister i regeringens handläggning därför att den reaktorn inte har fått startas.

Vid granskningen har utskottet inte funnit annat än att regeringen handlagt dessa frågor med det ansvar som medborgarna har rätt att kräva mot bakgrund av de förändringar på energipolitikens område som jag i det föregående berört.

Låt mig därför något kommentera reservationens avsnitt. Avsikten med granskningen är att pröva om regeringen har följt riksdagens beslut och om s. k. ministerstyrelse har utövats. På ingen punkt har detta kunnat påvisas, vilket också framgår av det material som ligger på kammarens bord. Bertil Fiskesjö tog också upp detta tidigare. Även reservationen slutar med att utskottet ger riksdagen det anförda till känna.

Om vi ser på de olika avsnitten i reservationen, kan det väl vara värt några kommentarer.

Jag hoppas att jag hörde fel, men Hilding Johansson tog upp något som inte varit föremål för granskning tidigare och sade att statsministern hade sagt att ingen reaktor kunde laddas om en vetenskapsman sade nej. Jag har en utskrift av den intervjun, men jag kan inte finna något stöd för detta i utskriften.

För att återgå till reservationen vill jag när det gäller villkorlagen påpeka att även reservanterna gör ett viktigt påpekande, nämligen att reaktorinne-

havarna har två alternativ att grunda sin ansökan på. Det framgår också klart av lagen. Men att sedan dra den slutsatsen, som Hilding Johansson och socialdemokraterna gör, att det skulle vara fråga om ministerstyrelse när energiministern har ett samtal med chefen för vattenfallsverket, finns det inget stöd för. Man säger också i reservationen att det kunde uppfattas som om regeringen ville ha möjlighet att jämföra de båda alternativen.

De utfrågningar som vi har haft inför utskottet med båda parterna har också givit stöd för att det inte uppfattades som att nya krav framfördes från regeringens sida. Företagen har alltså att avgöra vilket av dessa alternativ de vill grunda sin ansökan på.

När det gäller beslutet om Barsebäck 2 så är väl detta ett tekniskt problem, men jag vill ändå påpeka något som Hilding Johansson förbigick. Ansökan lämnades in den 14 september. Det framgår också av det material som är fogat vid betänkandet att det fanns en remisstid fram till den 15 november 1977, innan yttrandet skulle vara inne. Jag tycker det är naturligt att också regeringen har tid på sig att granska det yttrandet.

Frågan om att stoppa driften är, som jag ser det, ett tekniskt problem. Åtgärder för att stoppa den torde vara möjliga att vidta på kort tid. Hur det sedan i övrigt skall förfaras rent tekniskt när reaktionerna i reaktorn upphör osv. vill jag inte här ge mig in på.

Frågan om utbyggnaden av Forsmark upptar också en betydande del av betänkandet. Jag finner att socialdemokraterna i denna del närmast riktar sin kritik mot riksdagens beslut. Riksdagen har med anledning av kompletteringspropositionen ställt sig bakom den förändrade inriktningen och sagt att en ändring av planeringen för kärnkraftsblocket Forsmark 3 skall göras på så sätt att handlingsfrihet föreligger att avbryta eller fullfölja projektet efter ett energipolitiskt beslut av riksdagen under hösten 1978. Avsikten är ju att ett beslut om kärnkraftsprogrammet omfattning skall intas i det energipolitiska beslut som vi då har att fatta. Jag ser framför mig en fortsättning av den debatt om ekonomin som förs beträffande Ringhals 3, ifall man utan att vidta några åtgärder obehindrat hade fortsatt investeringarna i Forsmarksblocket. Jag noterar också att socialdemokraterna har varit medvetna om förändringen av planeringen för Forsmarksbolaget – i annat fall hade de inte haft någon anledning att skriva någon reservation eller att motionsvägen påyrka ytterligare åtgärder eller nya medelsanslag för Forsmark 3.

I en mening i reservationen klarar de också av en del andra saker, nämligen uranbrytning och uranprospektering, som jag tycker det är angeläget att ta upp. Uranprospekteringen är redovisad i budgetpropositionen. Jag återkommer därför till att det i realiteten är kritik av riksdagens beslut som socialdemokraterna ägnar sig åt.

Däremot förstår jag inte vad det är som socialdemokraterna riktar sin kritik emot i fråga om uranbrytningen, eftersom den vidtagna förändringen av uranbrytning – i varje fall i Ranstad – var en följd av att LKAB och den förutvarande regeringen kommit överens om att dra tillbaka den tidigare ansökan om uranbrytning. I samband med att denna ansökan återtog fastställde den dåvarande bostadsministern att ny ansökan skulle prövas

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

enligt byggnadslagen 136 a §. En sådan prövning har också företagits. Är felet i det avseendet att kommunerna fullgjort sin prövning enligt 136 a §? Det kan näppeligen vara mot *regeringen* som Hilding Johansson har riktat kritiken i det fallet, utan i så fall är det väl mot det kommunala vetot?

En stor del av Hilding Johanssons anförande upptogs av utläggningar omkring referat ur Göteborgs-Posten, vilka jag här inte skall ge mig närmare in på. Jag vill bara säga att det för vår del är lika angeläget som det är för Hilding Johanssons del att understryka att vår konstitution inte medger ministerstyrelse. Såvitt jag vet har vi inte diskuterat ett införande av en sådan, och det finns heller inga punkter där man har påvisat detta i det föreliggande materialet. Det mesta i reservationen rör sig också omkring valet av ord som "osäkerhet", "oro" och "otrygghet", och då mer om sådant som ständigt har återkommit i den allmänna debatten än om sådant som är upptaget i granskningsbetänkandet.

Jag vill slutligen bara säga att en förändring av politiken på ett så komplicerat och omfattande område som energipolitiken givetvis tar tid. Vi har i utskottet sagt att vi finner det väsentligt att beslutsprocessen inte påskyndas på ett sådant sätt att säkerhetsfrågorna åsidosätts. Utskottet har vid sin granskning inte funnit annat än att regeringen behandlat dessa frågor med det ansvar som medborgarna har rätt att kräva. I övrigt har granskningen inte gett anledning till uttalande från utskottets sida.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets betänkande i denna del.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Flera talare i debatten har återkommit till uttrycket "ge riksdagen till känna" och menat att det var ett tecken på brist på kritik eller i varje fall brist på mer allvarlig kritik. Så är inte fallet. Efter de nya reglerna i regeringsformen har vi velat välja denna form. Men är det så att herrarna begär att vi skall rikta anmärkning så får vi väl göra det, om det är ett mer begripligt språk. För min del tycker jag att man kan nöja sig med att ge till känna och sedan läsa vad som står i texten. Men vi får väl ta upp en diskussion om detta i konstitutionsutskottet, eftersom man gång efter annan tycker att det hela är litet milt och menlöst – så är det i varje fall inte menat.

Beträffande grundvalen för besluten står 1975 års beslut kvar. Det har kompletterats med villkorlagen. Detta är de två beslut vi gått ut ifrån vid vår granskning. Däremot fattar jag regeringsdeklarationen som en programförklaring från regeringens sida, och jag kan inte tänka mig annat än att regeringen ser den på samma sätt och inte betraktar den som en lag. Den har i varje fall inte antagits av riksdagen som lag.

Om jag sedan går över till frågan om ministerstyrelse kan jag inte se annat än att det samtal Olof Johansson hade med Jonas Norrby var en form av ministerstyrelse. Han talade om att det kunde vara nyttigt och önskvärt att även komma in med en annan ansökan. Det är ändå Olof Johansson som i egenskap av ansvarigt statsråd skall bereda ärendet. Låt vara att Vattenfalls generaldirektör kanske inte uppfattade det hela som uttryck för ministersty-

relse – från statsrättslig synpunkt har jag svårt att uppfatta det på annat sätt. Och detta kommer i en ganska klar dager genom det uttalande som refererades i Göteborgs-Posten och som jag tidigare läst upp här.

Nu förklarade Bengt Kindbom att han också är motståndare till denna form. Låt oss då gemensamt resa detta motstånd varhelst det dyker upp, även om det kommer från energiministerns sida.

Får jag slutligen ställa frågan: Vad sade statsministern enligt det referat Bengt Kindbom har tillgängligt?

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! Först kan vi diskutera kritikformen. Jag tycker det bör vara en samstämmighet mellan uttalandena och den debatt som förs.

När det gäller 1975 års beslut vill jag först säga att det fördes en diskussion här tidigare om Stålverk 80. Sven-Erik Nordin pekade då på att anslagsbesluten i och för sig inte är lag, och det är väl tvivelaktigt om 1975 års energipolitiska beslut är lag. Jag har inte uppfattat det så, och frågan är om vi exempelvis skall producera mer el än vi behöver. Det är ju redovisat i er egen reservation att för att klara elbehovet behövs det en försiktig utbyggnad från 11 till 13 kärnkraftverk. Men om behovet inte är det som antagits, skall beslutet ändå fullföljas eller är det behovet som skall tillgodoses?

I fråga om Göteborgs-Posten vill jag säga att vår granskning inte omfattat den delen. Den har tillkommit senare. Jag står fast vid vad jag sade, att vi inte tillåter och att vi inte heller kommer att tillåta ministerstyrelse. Det har vi gett uttryck för från vårt håll tidigare, bl. a. när vi granskat den förutvarande regeringen. Att läsa upp vad statsministern sade i intervjun skulle ta alltför lång tid under den här repliken. Intervjuaren ställde frågan om det räcker att några få vetenskapsmän säger nej. Sammanfattningsvis kan man då konstatera att herr Fälldin svarade att man bör välja den försiktiga linjen. Han sade också i ett annat avsnitt att så länge vetenskapsmän reser tvivel och invändningar mot att metoden ger ”den säkerhet som vi kräver föreligger enligt min mening denna grund”. Sedan är det intervjuarens slutsats att det räcker med att några få vetenskapsmän inte delar uppfattningen att avfallsproblemen kan lösas för att herr Fälldin skall säga nej. Det är alltså intervjuaren som säger ”några få vetenskapsmän”.

Jag ställde också en fråga om uranbrytningen, som jag inte fick något svar på.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Av tidsskäl hann jag inte svara på frågan om uranbrytningen. Min kritik är att den frågan genom regeringens sätt att handlägga den har fördröjts.

När det sedan gäller 1975 års energibeslut måste det självfallet följas, så länge det inte har upphävts av riksdagen. En regering har inte rätt att godtyckligt skjuta åt sidan ett av riksdagen fattat beslut.

Låt mig sedan instämma med Bengt Kindbom i att ministerstyrelse är ett otyg som vi måste bekämpa. Men om det är någon mening i det uttalande

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

som energiministern gjorde i Göteborgs-Posten, öppnar det luckor för en ministerstyrelse.

Får jag slutligen, herr talman, något kommentera resultatet av vad statsministern yttrade en tidig morgonstund. Statsministern konstaterade att så länge vetenskapsmän reser tvivel skall det inte hända någonting. Då är min stilla fråga: Är detta uttalande förankrat i ett regeringsbeslut? Det är ju den konstitutionella frågan. Är detta uttalande "så länge vetenskapsmän reser tvivel" en mening som hela regeringen har? Jag kan inte tolka det på annat sätt än att om en vetenskapsman tvivlar kan man inte ta ett beslut. Det stämmer ju inte riktigt med villkorlagen.

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om ministerstyrelse återstår att plocka fram vid vilka tillfällen enskilda statsråd har fattat egna beslut till underlag för myndigheternas handlande. I det avsnitt som vi nu diskuterar har vi inte funnit något sådant. Utfrågningen i den del som det närmast gällde, nämligen i kontakterna med Vattenfalls chef, har från båda parter – av Jonas Norrby och av Olof Johansson – redovisats inför utskottet att ingendera parten har den uppfattningen.

Beträffande uranbrytningen förstår jag inte alls vari osäkerheten ligger. Eftersom jag har följt detta ärende mycket nära, kan jag konstatera att de tidsplaner som har gällt också har följts. Handläggningen har grundats på ansökan från resp. företag, handlingarna har gått ut till kommunerna och kommunerna har inom föreskriven tid lämnat sina besked. Regeringen har också fattat beslut i enlighet med bygglagstiftningen.

Det är svårt, Hilding Johansson, att på två minuter försöka redovisa en intervju som i utskrivet skick omfattar två A4-sidor. Vad jag frågade var om Hilding Johansson vidhöll att det var ett uttalande av herr Fälldin detta att en enda vetenskapsman skulle ha vetorätt. Jag har inte funnit stöd för det i intervjun.

OLLE SVENSSON.(s):

Herr talman! Regeringens handläggning av energipolitiken är ingenting mindre än en stor skandal, och vår kritik är sannerligen inte avsedd att vara vare sig mild eller menlös. Konstitutionsutskottets granskning har, som Hilding Johansson redan påvisat här i kammaren i dag, pekat på en sällsynt olycklig kombination av handlingsförflamning när det gäller att fatta beslut och driftighet när det gäller att skjuta frågor framför sig. Detta är inga nyheter. Från socialdemokratiskt håll har vi här i riksdagen gång på gång pekat på detta och försökt få fram besked i olika frågor. Men när vi frågar statsministern får vi först svar av energiministern. När vi frågar ekonomiministern om de ekonomiska konsekvenserna får vi också höra energiministern. Först när frågorna upprepas kommer stats- och ekonomiministrarna fram ur sina gryt.

Tidsplaner förskjuts. Hilding Johansson talade om Barsebäck 2. Så sent som den 7 november 1977 fick Birgitta Dahl i ett annat ärende beskedet här i

kammaren att ställningstagandena rörande Forsmark 3 skulle redovisas före årsskiftet. I maj 1978 är regeringen klar att ge Vattenfall ytterligare utredningsuppdrag om Forsmarksreaktorn. Alla som jobbar med utrustning och byggnation får alltså sväva i fortsatt ovisshet. Ringhals 3 står nu färdigställt och ett beslut kan enligt ekonomiministern inte väntas före sommaren. Det dröjsmålet motiverades av att ytterligare internationell expertis krävdes för att granska ansökan och kärnbränslerapporten. Och det duger inte med vilken expertis som helst. Torbjörn Westermark, den man som talade på moderaternas egna energidagar som experten på det här området, har mer eller mindre jagats i väg från den kommitté som skulle leta efter ytterligare experter – vilket inte hindrar att moderaterna nu i positiva ordalag skriver under på att det har blivit nya förutsättningar för energipolitiken.

Att detta inte är en adekvat beskrivning av en väljarmajoritets känslor i det borgerliga lägret vågar jag ta gift på. Per Unckel kan börja med en opinionspejling i sin egen hemort, STAL-LAVAL:s Finspång, för att höra hur man där ser på den nya inriktningen av energipolitiken, som beröms så mycket i KU:s majoritetsbetänkande.

Efter interpellationsdebatten i riksdagen den 17 mars mellan Ingvar Carlsson och Gösta Bohman har vi fått ökad klarhet – kanske, är bäst att tillägga – i Ringhals-frågan. Energiministern har sagt att det nog kan bli besked angående Ringhals 3 före sommaren. Det sade han sedan herr Fälldin deklarerat att det för ett negativt beslut räcker med någon enstaka expert som är tveksam angående säkerhetsfrågornas lösning. Någon enstaka i hela världen! Inte undra på att industridepartementet lagt på ett kol för att gå ut och leta. Det vore ju fantastiskt om alla i hela världen som gör anspråk på experttiteln skulle vara överens i just denna fråga. Man kan bara undra över vilka samhällsreformer vi skulle ha vågat oss på tidigare om motsvarande anspråk på enighet hade ställts upp. Det här kan inte vara annat än ett sista försök att rädda herr Fälldins förhastade vallöfte. Och det ställer moderaterna och folkpartiet alltså upp för. Väljarna gör klokt i att uppmärksamma hur det borgerliga samregerandet *i sig* ges en sådan prioritet att alla sakpolitiska överväganden, visserligen uppenbarligen efter hårda förhandlingar och förvillande utspel från olika statsråds sida, men ändå, får vika för intresset av att bevara den borgerliga regeringen.

Det är tydligt att moderaterna värderar tillfället att bedriva en allmänt konservativ ekonomisk politik, där bördorna läggs på dem som har minst möjligheter att bära dem, så högt att ansvaret för den framtida energiförsörjningen får vika. Samtidigt är de beredda att betala ett högt pris för att få borgerligheten samlad i kamp mot löntagarfonderna.

Folkpartiets bevekelsegrunder är svårare att få grepp om, men det behöver vi inte spekulera över här. Det räcker med att konstatera att någon energipolitik värd namnet har vi inte längre trots 1975 års energipolitiska beslut. Detta, herr talman, har skapat oro hos stora medborgargrupper och är inte något illasinnat påfund av den socialdemokratiska oppositionen.

Nu säger man i majoritetsutlåtandet att energipolitiken hör till näringsut-

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

soktets arbetsområde. Därmed försöker de borgerliga värja sig mot en sakdebatt, och det kan jag förstå. Men människorna i kärnkraftsindustrin och på byggsidan, alla de som jobbar i Forsmark, Västerås, Karlskrona, Finspång och andra orter som berörs och de som är beroende av energin för sin välfärd ser inte så formellt statsrättsligt på detta. De kräver av regeringen att det åtminstone är klart vad regeringspolitiken innebär. De tolererar inte att enstaka statsråd ständigt gör uttalanden om olika frågor som sedan dementeras av andra. De kräver besked av en regering som arbetar under ett kollektivt ansvar. Och det är, herr talman, även konstitutionsutskottets uppgift att värna om det kollektiva ansvarets princip. Vi har inte ministerstyrelse i vårt land, och när vi nu upplever hur partierna i regeringen – i Färdinparlamentarismens tid – ständigt drar åt olika håll måste även de som har känt sympati för ett system med starkare inslag av ministerstyrelse rygga tillbaka. Att släppa kravet på det kollektiva ansvaret vore i dag uppenbarligen att öppna dörren för regeringspolitikens totala sönderfall.

Jag skall, herr talman, här återkomma till en central konstitutionell fråga, nämligen energiministerns telefonsamtal med Vattenfalls chef i december förra året. Samtalet gällde bl. a. Vattenfalls ansökan att få starta driften vid Ringhals 3. Lennart Pettersson har redan frågat Olof Johansson vad som sades vid det samtalet och ifrågasatt om inte energiministern då överskred gränsen för vad som kan tolereras i fråga om självständigt agerande från ett statsråds sida. I utskottets betänkande finns svaret på Lennart Petterssons fråga redovisat i en bilaga.

Under vårt granskningsarbete i konstitutionsutskottet har, som Hilding Johansson erinrade om, både energiministern och Vattenfalls chef framträtt inför utskottet och redogjort för sina uppfattningar om vad som avhandlades. Det är naturligtvis svårt att i efterhand i minnet återkalla exakt hur orden föll i ett telefonsamtal, men avvikelserna i bedömningen är påtagliga.

I sitt svar i riksdagen åberopade energiministern den internationella utvärdering av kärnbränslecykeln som pågår och sade att det inte går att dra några bestämda slutsatser om vilka resultat utvärderingen kommer att ge. Han uppgav sedan att han hade sagt till Vattenfalls chef Jonas Norrby det som Hilding Johansson tidigare har läst in till protokollet och som gick ut på att energiministern bara allmänt hade uttalat sig för att man bör hålla olika vägar öppna.

Till utskottet överlämnade generaldirektören Norrby vid utfrågningen sin kopia av det delningsexemplar av frågesvaret, som han skickade tillbaka till industridepartementet före riksdagsdebatten. På kopian hade Norrby med ledning av anteckning i sitt telefonblock skrivit bl. a.: "Enligt mina anteckningar från telefonsamtalet den 30/12 vill nog regeringen kunna jämföra båda alternativen. Därför önskvärt med komplettering om direktdeponering."

Detta, herr talman, är en annan bild än den energiministern gav i riksdagen. Uppgift står mot uppgift, och det går naturligtvis inte för konstitutionsutskottet eller någon annan att bedöma vem som uppfattat situationen rätt. Men det visar – och det är viktigt – vilka svårigheter energiministerns agerande i dessa frågor skapar för de ansvariga på fältet.

Oklara uttalanden som kan tolkas på olika sätt lämnas av det ansvariga statsrådet samtidigt som det råder en betydande osäkerhet om det är regeringens eller Olof Johanssons uppfattning som denne framför. Olof Johanssons uttalanden i Jonas Norrbys version – grundad på minnesanteckningar och delgiven ställföreträdande chefen i omedelbart sammanhang med samtalet – grundade sig inte på något regeringsbeslut. Det väckte förvåning hos verkschefen – det förklarade han inför utskottet – både mot bakgrunden av vad som sagts i regeringsdeklarationen och mot bakgrunden av vad som föreskrivs i villkorlagen. Episoden med telefonsamtalet belyser den regeringspolitik som skapar förvirring och osäkerhet hos ansvariga ämbetsverk.

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

En annan iakttagelse som kan göras vid en jämförelse mellan delningsexemplaret av Olof Johanssons utkast till svar och det svar som senare lämnades i riksdagen är att samtidigt som Norrbys korrigeringar lämnades obeaktade har ett flertal andra ändringar företagits. Bl. a. har en i det första utkastet mer tveksam inställning till möjligheterna att bedöma tiden för den internationella utvärderingen ändrats. Dessutom har energiministern tvingats att ta bort en bisats, i vilken sägs att han har rätt att samtala med Vattenfalls generaldirektör utan regeringens beslut. Kan detta möjligen vara ett tecken på viss olust hos andra statsråd angående energiministerns privata politik? Det är i varje fall tydligt att andra personers invändningar haft större förutsättningar att vinna gehör hos Olof Johansson när han utformade sitt frågesvar än generaldirektör Jonas Norrbys.

Men huvudinvändningen, herr talman, i denna del är att vi har en energiminister som i stället för att företräda en klar linje i energipolitiken genom olika uttalanden systematiskt sprider osäkerhet och oklarhet. Att detta sker på energiförsörjningens område med risk för allvarliga långsiktiga störningar är bara så mycket mer allvarligt. Enligt min mening måste riksdagen genom att ansluta sig till vår reservation nr 4 ta avstånd från detta ovärdiga pokerspel på regeringsnivå med den framtida energiförsörjningen och därmed grunden för vår framtida välståndsutveckling i spelpotten. Detta sagt även om jag förstår det partipolitiska syftet med spelet, som givetvis är att vinna tid för att rädda regeringen från att spricka under den treåriga mandatperiod då de borgerliga för första gången på 44 år bildat en regering med majoritet i kammaren. Skulle regeringen falla på inbördes splittring vore det en inkompetensförklaring som de borgerliga väljarna inte skulle finna sig i. Men det är stora nationella värden som står på spel.

Jag yrkar bifall till reservationen 4.

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! Olle Svensson inledde med att säga att utskottet har hänvisat till att sakfrågan inte hör hemma i detta sammanhang, och han uttryckte indignation över att han inte kunde diskutera sakfrågan. Men det är ju ändå det granskningsbetänkande som KU lagt fram som vi skall diskutera.

I Olle Svenssons anförande återkom talet om ministersstyrelse. Den som talar om ministerstyrelse bör också kunna ge ett konkret bevis på när sådant

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

har förekommit. Det är ett sådant bevis som vi saknar. Det går inte att utläsa ur protokollet från den utfrågning vi hade i utskottet och inte heller av det som Olle Svensson citerade att så skulle vara fallet. Jonas Norrby sade att han inte känt sig ministerstyrd – han hade alltså inte uppfattat detta som nya krav från regeringens sida. Framför allt finns det inget beslut att hänvisa till.

Den bisats som skulle ha försvunnit och som Olle Svensson hänvisade till kanske ger förklaringen till diskussionen i GP, som jag fortfarande inte kan redovisa klart eftersom jag inte tagit del av den. Men av vad som nämndes här tidigare kan man kanske dra slutsatsen att det är detta som ligger bakom de otvungna samtalen.

Jonas Norrby sade någon gång under utfrågningen att det inte gick att stressa fram så mycket av dessa uttalanden, eftersom varken han eller energiministern kunde tänka sig in i vilken oerhört stor betydelse detta samtal skulle få.

Vad jag efterlyser är alltså att få veta vilka beslut som energiministern skulle ha fattat och som skulle utgöra bevis på ministerstyrelse.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till Bengt Kindbom vill jag säga att flera av mina reflexioner knöt an till vad konstitutionsutskottets majoritet har uttalat, nämligen att det vid sin granskning inte funnit annat än att regeringen har handlagt dessa frågor med det ansvar som medborgarna har rätt att kräva. Jag ville genom mitt anförande bestrida att så är fallet. Jag tror också att det finns stora medborgargrupper som inte gärna vill skriva under på vad utskottsmajoriteten har sagt.

Beträffande de två framträdandena inför utskottet hävdade jag att uppgift står mot uppgift. Jonas Norrbys version ger en annan bild av vad som sades under det här telefonsamtalet än vad som framgick av energiministerns uttalande till riksdagen. Jag tog fram det för att belysa vilka svårigheter som uppstår när man agerar som energiministern har gjort i olika frågor. Man skapar oklarhet för de ansvariga på fältet. Jonas Norrby sade visserligen att han inte ansåg sig utsatt för ministerstyrelse, men han ansåg sig ha lagen på sin sida gentemot Olof Johansson. Han uttryckte dock sin förvåning över energiministerns agerande, mot bakgrund av vad som står i regeringsdeklarationen och vad som har föreskrivits i villkorlagen. Det är innebörden av denna episod med telefonsamtalet. Det belyser, som jag sade, en regeringspolitik som skapar förvirring och osäkerhet hos de ansvariga ämbetsverken.

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! Till skillnad från Olle Svensson finner jag en viss samstämmighet mellan de två som var föremål för utfrågning inför utskottet. Beträffande interpellationen om villkorlagen vill jag dessutom påpeka att den gällde om det fanns något regeringsbeslut där man nu för fram nya krav på vad Vattenfalls ansökan att få ta Ringhals 3 i drift skall innehålla. Det har

alltså inte framförts några sådana nya krav. Det är det centrala för diskussionen om ministerstyrelse eller inte.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Förvirring och försening, utropar Hilding Johansson. Stor skandal, ovärdigt pokerspel, förtydligar Olle Svensson. Den hittillsvarande debatten om konstitutionsutskottets granskning av regeringens handläggning av energifrågorna påminner om serietidningarnas "gamla favoriter i repris". Men liksom serierna inte förbättras genom att de upprepas ytterligare några gånger, så höjs knappast heller sanningshalten i de socialdemokratiska påståendena med antalet gånger som de förs fram i diskussionen.

Den socialdemokratiska reservationen till konstitutionsutskottets betänkande har uppenbarligen banat väg för ytterligare en allmän störtkur av kritik från socialdemokratisk sida gentemot en energipolitik som man tydligen inte sympatiserar med. Det är synd att ett i grunden så värdefullt institut som granskningen av regeringsärendena har fått utvecklas i en sådan riktning. Jag skall gärna vid något senare tillfälle med Olle Svensson diskutera såväl allmänna energifrågor som löntagarfonder och ekonomisk politik samt allt det övriga som Olle Svensson berörde i sitt anförande. Men det är kanske inte riktigt den rätta tidpunkten att göra det nu.

Får jag i stället, herr talman, med anledning av den socialdemokratiska reservationen göra några reflexioner. Socialdemokratins kritik av regeringen och dess energipolitik utgår från 1975 års energibeslut – ett beslut som bland mycket annat inbegrep en utbyggnad av kärnkraften till 13 aggregat fram till 1985. I reservationen från socialdemokraterna till konstitutionsutskottets betänkande påpekas också att riksdagen 1975 beslöt att förlänga tidsperspektivet bortom 1985 vid ett nytt energibeslut 1978. Vad socialdemokratin däremot glömmer är att riksdagen samtidigt uttalade – och nu citerar jag vad näringsutskottet anförde 1975 – att samtidigt som forskningsrön, praktiska erfarenheter och planer successivt redovisas, bör siktet vara inställt på att frågan om energiförsörjningen på nytt i hela dess vidd skall prövas av statsmakterna år 1978. Jag vill understryka uttrycket "i hela dess vidd".

Det är denna prövning som just nu pågår – en prövning som regeringen med hänsyn till frågornas stora betydelse har velat göra så grundlig som det över huvud taget är möjligt. Näringsutskottets uttalande från 1975 om att "säkerhets- och avfallshanteringsproblemen i samband med kärnkraftsproduktion måste ägnas stor uppmärksamhet", har i denna prövning getts en framskjuten plats.

Den socialdemokratiska kritiken mot regeringens handläggning av energipolitiken blir mot den här bakgrunden – 1975 års enhälliga riksdagsbeställning om omprövning 1978 – en smula svårförståelig, om nu inte med kritiken avses att endast söka sak för sökandets eller taktikens egen skull.

Vad menade socialdemokratin 1975 med kravet på en omprövning av energipolitiken i hela dess vidd 1978 och på vilket sätt ansåg man att avfalls- och säkerhetsfrågorna när det gäller kärnkraften skulle ägnas den ökade uppmärksamhet från regeringens sida som riksdagen då förutsatte? Jag är

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

självt den förste att beklaga den osäkerhet som f. n. råder om vilken energipolitik Sverige skall bedriva efter 1978 års beslut, men denna osäkerhet är en direkt följd av att riksdagen faktiskt har uttalat sig för den omprövning som vi nu står i färd med att göra.

Vad socialdemokratin, om den suttit kvar i regeringsställning, skulle ha företagit sig inför 1978 är osäkert. Tecken tyder på att det inte skulle ha varit särskilt mycket. Vad den borgerliga regeringen gjort och gör i dessa hänseenden är däremot klart. Genom villkorlagen har en forskningsverksamhet kring avfalls- och säkerhetsproblemen genomförts, som enligt många bedömare skulle ha tagit tiotals år villkorlagen förutan. Vidden och djupet i energikommissionens arbete lär inte ens socialdemokraterna kunna anföra synpunkter på, med hänsyn till den tid kommissionen hade till sitt förfogande. Att tiden inte blev längre kan knappast den borgerliga regeringen lastas för.

Det är mot bakgrund av den pågående omprövningen och kravet på att säkerhets- och avfallsfrågorna skall ägnas ökad uppmärksamhet som tidsplanen för vissa anläggningsarbeten har kommit att förskjutats. Forsmark 3, som nämnts här i debatten, uppförs ju i långsammare takt än som ursprungligen avsågs. Men hur kan socialdemokraterna ha något att invända mot att de nedlagda investeringarna för Forsmark begränsas till dess att klarhet vunnits om möjligheterna att uppfylla villkorlagens krav för kärnkraften i allmänhet? Villkorlagen säger ingenting om utbyggnadstakten, påpekar Hilding Johansson, och det är naturligtvis alldeles korrekt. Men villkorlagen säger någonting om vad som måste vara uppfyllt, innan nya kärnkraftverk – och Forsmark 3 är ett nytt kärnkraftverk – får tas i drift. Forsmark 3 – det förtjänar att understrykas i detta sammanhang – har dessutom inte avbrutits, utan vad regeringen gjort är att den dragit ned takten för att öka handlingsfriheten inför 1978 både att slutgiltigt avbryta och – vilket är väsentligt – fullfölja projektet i den form riksdagen då kan komma att besluta. Den förändrade tidsplanen är alltså en konsekvens av de nya krav som riksdagen genom villkorlagen har pålagt kärnkraftsproducenterna efter det att 1975 års energibeslut fattades.

Socialdemokraterna påpekar i sin reservation i kritiskt tonläge att fördröjningen av starten av Ringhals 3 föranleder extra kostnader. Beskedet om Ringhals 3 rullar regeringen framför sig, säger Hilding Johansson. I samband därmed har socialdemokraterna tagit upp frågan om samtalet mellan generaldirektör Norrby och Olof Johansson. I det senare hänseendet är det viktigt att slå fast att en prövning enligt villkorlagen av Ringhals 3 måste ske enligt det alternativ som ansökan avser. Detta framgår entydigt av lagen. Regeringen har alltså inte någon rätt att vägra prövning av en ansökan, som en kraftproducent lämnar in. Grund för tveksamhet på denna punkt saknas alltså. Socialdemokraterna kokar enligt min mening soppa på en spik, som är otjänlig för detta ändamål.

Hur stora kostnaderna för Ringhals 3 nu kommer att bli tror jag att vi kan diskutera i all oändlighet. Vad som däremot inte kan diskuteras är det uppenbara faktum som Bengt Kindbom tidigare har pekat på, nämligen att

Ringhals 3 fick klartecken av strålskyddsinstitutet så sent som för någon vecka sedan och att ytterligare någon vecka kan gå innan kärnkraftsinspektionen å sin sida tar upp Ringhals 3 till slutgiltig behandling.

Vad som borde vara höjt över debatten är att regeringen har skyldighet att pröva starten för Ringhals 3 i enlighet med den villkorslag som regeringen har stiftat. Skulle regeringen hasta över detta och vägra att göra den prövning som lagen förutsätter, skulle det finnas anledning för oppositionen att göra en anmälan till konstitutionsutskottet i ärendet. Men att anmärka på att regeringen faktiskt följer lagen är väl ändå att gå litet väl långt. Det kan rimligtvis inte ligga något vare sig konstitutionellt eller sakligt tvivelaktigt i att regeringen följer av riksdagen stiftade lagar och genomför sådana studier av kraftproducenternas förslag till lösning av förvaringsproblemen att regeringens beslut kan fattas på grundval av fakta och inte bara på grundval av förhoppningar.

Herr talman! Enligt min bedömning har de senaste årens arbete när det gäller kärnkraftens säkerhetsfrågor givit värdefull ny kunskap. Det är min tro att det med denna kunskap som bas skall visa sig möjligt att med betryggande säkerhet fortsätta användningen av kärnkraften i vårt land. Reaktionen på projekt Kärnbränslesäkerhet hittilldags tyder på detta. Därigenom skapas de bästa förutsättningarna att pressa ned det oljeberoende som är inte bara Sveriges utan hela den industrialiserade världens allt överskuggande energi-problem, såväl av ekonomiska som säkerhetspolitiska och miljöpolitiska skäl.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju trevligt att energiministern är hos oss i kammaren, så att han fick höra en del sanningar från moderatföreträdaren, om ock i inlindad form. Vad vi här upplever är ju att polityren av låtsad enighet i konstitutionsutskottets majoritets skrivning faller av. I stället har vi fått två precis diametralt motstående tolkningar från å ena sidan Bengt Kindbom och å andra sidan Per Unckel.

Ja, så gick det när jag försökte att skrapa litet på den där polityren. Jag vill då säga, för att ta Bengt Kindbom först, att det finns inte minsta trovärdighet i hans konsitutionella låtsaslek att regeringsskiftet innebar att de tre regeringspartierna beslutsamt lade om kursen på moder Sveas energiskuta. Det är heller inte minsta trovärdighet i Per Unckels tolkning att i själva verket fortsätter skutan i samma kurs som lades ut i 1975 års energipolitiska beslut.

Vad de svenska väljarna upplever är att ni kryssar hit och dit och med olika skeppare vid styret. Det är denna handläggning, som skapar förvirring och osäkerhet, vilken konstitutionsutskottets reservanter vänder sig mot. Tack för att ni åskådliggjort riktigheten i vår skrivning om regeringens handläggning av energifrågorna!

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Olle Svensson är fin på att göra tolkningar. Om jag förstod honom rätt, så tolkar han av mitt anförande ut att absolut ingenting har inträffat sedan 1975. Det är att tolka ut litet väl mycket. Olle Svensson och jag vet alldeles utomordentligt väl vad som har hänt sedan 1975 års beslut fattades.

För det första har regeringen tillsatt energikommissionen för att pröva om de grunder som gällde 1975 fortfarande är giltiga. Det redovisades för någon månad sedan och kommer att ligga till grund för höstens energibeslut. Av allt att döma hade socialdemokraterna, om ni suttit kvar i regeringsställning, inte varit beredda att vidta en sådan djuplodning i ärendet som energikommissionen har gjort.

För det andra har villkorlagen kommit till. Lagen ställer strängare krav på säkerhet för idrifttagning av nya kärnkraftsaggregat än den tidigare lagstiftningen gjorde. Detta har också hänt sedan 1975, med moderata samlingspartiets stöd.

Det är de två förändringar som inträtt i beslutet 1975 fram till dags dato. Det står jag för, och jag tycker att det är korrekta bedömningar som regeringen härvidlag har gjort.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig då hålla mig till Per Unckels tolkning av regeringspolitiken, för det är ju regeringen vi skall granska. Enligt den tolkning Per Unckel gjorde i sitt första anförande av 1975 års energipolitiska beslut sattes säkerhetsfrågorna mycket högt. Det skulle närmast innebära att han underkänner det som industriministern sade i TV i går och att han betraktar det som något som inte överensstämmer med sanningen. Så långt får vi väl inte gå. Jag vill ändå notera den tolkningen.

När sedan Per Unckel övergår till att tala om förändringar och nya förutsättningar inom energipolitiken, vill han åberopa 1975 års energikommissionens beslut och talar vackert om det. Vilket ställningstagande åsyftar han, majoritetens eller minoritetens? Syftar han på den majoritet som moderaterna tillhör? Vi skall här granska regeringen och kan konstatera att statsministern betraktar kommissionens beslut som oklart och att det är mycket svårt att ha detta som underlag för ett regeringsbeslut.

Menar Per Unckel att energikommissionens majoritetsbeslut skall ligga till grund för ett fortsatt handlande? I så fall får han övergå till sin ursprungliga linje, som innebär att 1975 års beslut i sina huvudlinjer bör bestå.

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl inte så besvärligt det här, Olle Svensson. Vid 1975 års beslut sattes säkerhetsfrågorna högt, som framgår av de citat jag tidigare tog upp i mitt huvudanförande. Olle Svensson hänvisar till detta, och så långt är det korrekt.

Men vad riksdagen anförde 1975 blir av betydelse först i det ögonblick då detta följs upp i ett eller annat avseende. Fram till september 1976 hade

socialdemokraterna – då i regeringsställning – såvitt jag vet ingenting gjort eller bara vidtagit marginella åtgärder för att fullfölja det som riksdagen 1975 uttalat sig för. Det var först i den energikommission, som tillsattes på hösten 1976 som det här beslutet om möjligheterna att titta djupare in i materialet fick verklig kvalitet.

Oavsett uppfattning tror jag att praktiskt taget alla är beredda att skriva under på att energikommissionen i sitt arbete med att samla in material för att ge ett vidare underlag till ett nytt energipolitiskt beslut har gjort ett utomordentligt arbete. Sedan må man ha olika uppfattning om de ställnings-taganden och slutsatser som energikommissionen har dragit på den grundvalen. Vad jag tycker och vad moderata samlingspartiet tycker i energipolitiken vet Olle Svensson mycket väl.

Detta gäller 1975. Efter 1975 – då inträder förändringen – har villkorlagen genomförts i enlighet med vad vi diskuterade tidigare. Villkorlagen förutsattes inte vid 1975 års beslut.

Personligen anser jag att det är korrekt att man uppställer hårda villkor innan en sådan här verksamhet får tas i drift.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det finns mycket att säga om handläggningen av energifrågorna, både under den nuvarande och den föregående regeringens tid. Tidigare regeringsbeslut är ju ointressanta i det här sammanhanget. De har som vanligt snabbt blivit historia och blir kanske aktuella först när samhällsforskare av olika slag skall försöka klarlägga varför vi fick den energipolitik och den energidebatt vi fick under 1950-, 1960- och 1970-talen.

Vad vi nu har att ta ställning till är om den nuvarande regeringens handläggning av de här frågorna har varit korrekt från konstitutionell synpunkt. I likhet med föregående år vill socialdemokraterna att energiministerns handläggning av vissa ärenden skall kritiseras. De vill också ha sagt att även regeringens agerande i stort ger anledning till kritik. Det är sant att regeringens energipolitik präglats av förvirring, framför allt beroende på de skilda åsikter som regeringspartierna har – i energifrågan som i en rad andra frågor.

Det är helt klart att t. ex. moderata samlingspartiet skulle haft mycket lättare att komma överens med socialdemokraterna om energipolitiken. Så skedde ju också i 1975 års beslut, som det talas om här. Nu har de i stället varit tvungna att för regeringsmaktens skull försöka jämka ihop sig med centern – därav förhållningar, försenade beslut och oklar information i energifrågorna.

Centerpartiets agerande i energifrågan är en sorglustig episod i svensk politik, och jag skall inte förlänga den följetong som debatten om det har utgjort – inte i dag i varje fall.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Handläggningen
av energifrågorna*

Men också de båda andra regeringspartiernas agerande i energifrågan är värt att uppmärksamma. De har, alltsedan valrörelsen 1976, legat lågt och talat tyst om sin verkliga uppfattning för att inte skrämja bort de väljare eller oroa den opinion som centern genom sin suddiga och populistiska linje lyckats knyta till sig och som till stor del var en förutsättning för crövrandet av regeringsmakten.

Allt detta har satt sin prägel på handläggningen av energifrågorna inom regeringen, och det är i för sig ingenting märkvärdigt. Men är denna tafatthet, dessa frampressade kompromisser och krystade beslut, något som från konstitutionell synpunkt ger anledning till eller underlag för allvarliga anmärkningar, så som det framställs i den socialdemokratiska reservationen? Har de, som det heter, "bidragit till otrygghet och ökad osäkerhet rörande den framtida energiförsörjningen hos stora grupper i vårt land"?

Många känner säkert otrygghet och osäkerhet inför framtiden, men inte på grund av att det socialdemokratisk-moderata energibeslutet från 1975 inte har genomförts ännu utan av helt andra orsaker. Det är den djupa kris som vi upplever, den som tar arbete från folk, försämrar deras ekonomiska och sociala situation och avslöjar alla myter om välfärdssamhället, som gör folk oroliga. Och den oron stillar man inte genom att starta några ytterligare kärnkraftverk, även om det är vad socialdemokraterna tycks tro.

Underlaget för anmärkningarna i den socialdemokratiska reservationen är således missnöje med regeringens energipolitik – den är också dålig – men det konstitutionella underlaget är bräckligt.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att det finns skäl till missnöje med regeringens energipolitik men inte utifrån de i reservationen framförda argumenten. Vi kommer därför att avstå i voteringen på denna punkt.

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! I mitt huvudanförande hävdade jag att regeringens handläggning av energifrågorna kännetecknas av förvirring och förseningar.

När jag nu lyssnat till debatten har jag funnit att det verkar vara en allmän uppfattning att det har uppträtt förseningar. Men man försöker motivera dem med hänvisning till villkorlagen. Jag tolkar inte villkorlagen som någonting annat än ett instrument för prövning. Det är svårt att se hur den skall kunna motivera förskjutningarna i fallet Forsmark.

Man talar också om handlingsfrihet. Men vad blir det för handlingsfrihet i exempelvis samma fall när man vet att pengarna tar slut?

Förseningarna kan inte heller motiveras av att man 1978 skall ompröva 1975 års beslut. Det måste otvivelaktigt gälla så länge riksdagen inte gjort denna omprövning, och det har riksdagen ännu inte gjort.

När det sedan gäller förvirringen kan det inte hjälpas att jag fått det intrycket att man måste stå regeringen synnerligen nära och kunna följa den i alla dess irrgångar för att inte uppfatta regeringens energipolitik som

förvirrad. Den som inte kan det kan knappast uppleva den som något annat än förvirrad.

Säkerhetsperspektivet skall vi respektera – låt oss vara överens om det – men det är inget nytt som har förts in i debatten sedan regeringsdeklarationen avgavs. Vi socialdemokrater har hävdad detta säkerhetskrav. Vi tillsatte en utredning, som f. ö. var enhällig, för att få belyst exempelvis frågor kring energi, hälsa och miljö. Och vi tillsatte Aka-utredningen och tog andra initiativ för att just hävda säkerhetssynpunkterna.

Slutligen ett ord om ministerstyret. Jag kan här konstatera för det första att det inte finns något regeringsbeslut i detta ärende och för det andra att Olof Johansson uppenbarligen gett Vattenfall råd.

Jag menar att ministerstyret ligger i att energiministern, som har att handlägga dessa ärenden, går ut med råd av denna typ utan att de är förankrade i något regeringsbeslut. De får sin alldeles särskilda bakgrund genom det uttalande som Olof Johansson gjorde vid presskonferensen i Vallentuna. Därvid visade han att han ville ha ett annat system än det nu gällande med andra kontakter mellan de självständiga verken och regeringen än dem som regeringsformen bygger på. Det finns så mycket större anledning att här säga ifrån att vi inte vill vara med. Nu har jag fått instämmande på den punkten, och kan förklara mig tillfredsställd.

Jag hoppas att vi också i fortsättningen undgår både uttalanden om och inslag av ministerstyre.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Sedan alla under avsnittet Regeringens handläggning av energifrågorna anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera Beslut om devalvering 1977.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har granskat handläggningen av devalveringsfrågan inom regeringen. Det ligger utanför utskottets område att behandla frågor kring nödvändigheten av delvalveringen och effekterna av denna. Sålunda går jag förbi dessa frågeställningar, även om kanske andra i debatten tar upp dem. I den inledande rondan här i förmiddags fanns det en talare som fördjupade sig just i detta ämne.

Bakgrunden är det kraftiga valutautfödet under sommaren 1977. Som bekant har två ekonomer, Thomas Franzén och Magnus Ugglå, som båda arbetar vid riksbankens ekonomiska avdelning, publicerat en analys i Ekonomisk debatt om de förväntningsstyrda valutarörelserna under sommaren 1977. De konstaterar att "skillnaden mellan den faktiska och den normala ändringen av valutareserven uppgår till 6 å 8,5 miljarder, vilket kan tas som en uppskattning av det förväntningsstyrda valutautfödet".

De noterar också att riksbankens valutareserv minskade med nära 4,5 miljarder kronor mellan den 1 juni och den 28 augusti. Till detta knyter de reflexionen: "En viktig faktor bakom denna minskning var naturligtvis förväntningarna om en devalvering." De säger vidare: "Det valutautföde

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

som föranleddes av sådana förväntningar var dock betydligt större än vad som avspeglas i minskningen av valutareserven.”

Till bilden hör att det var första gången under efterkrigsperioden som Sverige var den aktiva och initiativagerande parten. Devalveringen 1949, som man ofta jämför med i detta sammanhang, innebar en anpassning till den mycket kraftiga nedskrivningen av det engelska pundet. Vid andra tillfällen har man diskuterat om Sverige skulle vidta devalveringar på grund av förändringar i pundkursen och valutapolitiska förändringar i andra stater. I höstas var det Sverige som agerade först. Vi trädde också ut ur det valutapolitiska samarbetet som representeras av valutaormen. Situationen var sålunda en annan än tidigare.

Riksbanken fattade sitt beslut om nedskrivning den 28 augusti 1977. Detta beslut hade endast formell karaktär. Det tror jag alla är överens om. Det reella ansvaret vilar på regeringen. Den kredit- och penningpolitik, som riksbanken för, bestäms av regeringen inom ramen för den av banken förda ekonomiska politiken.

Regeringspartierna har bestämmande inflytande i riksbankens fullmäktige. Inom regeringskretsen fördes under eftersommaren diskussion om olika tänkbara åtgärder för att kunna komma till rätta med situationen. Av upplysningar till utskottet att döma synes man i slutet av vecka 33 ha nått fram till beslutet inom regeringen. Sverige skulle devalvera. Det skedde alltså en vecka före riksbanksfullmäktiges beslut.

Under den följande veckan, vecka 34, informerade regeringen om det fattade beslutet. Enligt Gösta Bohmans redogörelse för konstitutionsutskottet hade det förekommit underhandsdiskussion med företrädare för vissa i ormen ingående länder under förhållandevis lång tid. Men några förhandlingar i egentlig mening synes inte ha föregått beslutet om utträde.

Söndagen den 28 augusti reste ekonomiministern med det svenska beslutet i portföljen till det sammanträde som ormländerna denna dag höll i Frankfurt. Även de nordiska finans- och ekonomiministerna underrättades under vecka 34. Men det förekom inget samråd med dem. Den socialdemokratiska oppositionen underrättades sent under fredagen den 26 om regeringens beslut.

Man har från regeringen anfört tre skäl för denna handläggning. Dessa skäl har åberopats även av de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet. Det första är att det inte går att ställa upp några fasta regler för hur sådana frågor skall behandlas av regeringen. Det andra är den praxis som utvecklats. Det tredje är att man måste begränsa upplysningarna till en mycket liten krets.

Det första påståendet kan jag instämma i. Det går inte att i lag lägga fast några regler, eftersom situationerna växlar.

Det andra påståendet anser jag däremot vara fel. De undersökningar jag har haft tillfälle att företa ger en annan bild än den som den borgerliga majoriteten i konstitutionsutskottet tecknar. Det mest intressanta är vad som hände 1949, den enda gång efter andra världskriget då Sverige devalverat fram till 1977. Då föregicks beslutet av omfattande samråd. Man hade länge väntat sig att

England skulle devalvera. Man hade därför från regeringens sida övervägt hur Sverige skulle ställa sig i denna situation.

I en debatt i andra kammaren någon månad efter det svenska beslutet berättade Per Edvin Sköld att regeringen vid årsskiftet hade haft överläggningar om devalveringsspörsmålet både med riksbanksledningen och med företrädare för näringslivet och ekonomiska organisationer. Man hade före regeringsbeslutet haft samråd med de nordiska ländernas regeringar. Även företrädare för den borgerliga oppositionen hade regeringen bjudit in till samråd.

Tage Erlander anför i sina memoarer efter sina anteckningar t. o. m. uttalanden som ledande borgerliga politiker gjorde vid överläggningen. Någon hade uppmanat regeringen att inte förhastat sig, och andra hade rått till 30-procentig devalvering omedelbart. Vid överläggningar med representanter för näringslivet hade det varit delade meningar om storleken av den svenska devalveringen. Även inom regeringen fördes olika meningar fram om detta. Som bekant blev det en 30-procentig devalvering.

När Sverige mot slutet av 1960-talet och början av 1970-talet på nytt ställdes inför frågan devalvering på grund av förändring av bl. a. pundkursen, förekom ett reellt samråd med både de nordiska länderna och den borgerliga oppositionen. På grund av behovet av snabba beslut fick sammanträffandena med företrädarna för de andra nordiska länderna i en del fall improviserad karaktär. De hölls på Arlanda och i andra tillfälliga sammanträdeslokaler. Dessa samråd var reella i den betydelsen att de uppfattningar som fördes fram från de andra staternas företrädare vägdes in i den totala bedömning som låg till grund för regeringens slutliga beslut. Regeringen samrådde även med företrädare för de borgerliga oppositionspartierna. De fick tillfälle att föra fram sina meningar innan regeringen fattade beslut. Man kan fråga sig om situationen 1977 skilde sig markant från exempelvis den 1949 – så markant att det inte fanns utrymme för samråd. Den stora skillnaden är att Sverige 1977 inte hade att ta ställning till förändringar i andra länder, utan var den pådrivande parten. Detta talar för att om man någon gång skulle ha haft reella samråd så var det 1977.

Värdet av det tredje skälet för handläggningen inom regeringen, nämligen nödvändigheten att begränsa kretsen av informerade, får sin bästa belysning av att ekonomiministern beviljade intervjun i mitten av juni, under den stora valutaoron. Ekonomiministern, och tydligen även statsministern, ansåg det vara farligt att ha kontakter för samråd med den socialdemokratiska oppositionen innan regeringen fattade sitt beslut. Samme ekonomiminister ansåg det inte vara farligt att ge en intervju åt Danielle Hunebelle's International Letter. Detta är ett informationsblad med spridning i tusentals exemplar bland kapitalmarknadens strategiskt placerade kretsar i skilda länder.

Intervjun gjordes i mitten av juni 1977. Ekonomiministern ansåg sig inte behöva kontrollera den. Ekonomiministern har försvarat bristen på förtroende och öppenhet gentemot andra länders regeringar och gentemot hemlandets parlamentariska opposition genom att förklara, att frågorna om

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

valutakursförändringar är av känslig karaktär och att blotta förekomsten av sammanträden i anslutning till övriga sådana beslut lätt leder till spekulationer. Men han tycks inte anse det innebära några risker att bevilja en intervju.

När reservanterna i utskottet återger en ledare i Sveriges största morgontidning är det som ett belägg för hur intervjun uppfattades av en tränad ekonomisk skribent någon månad före devalveringen. Han hade sålunda inte facit i sin hand. Denne ledarskribent förklarade att en så lösmynt ekonomiminister – det är hans ord – har de som handlar med kronor aldrig kunnat drömma om. Han tolkade intervjun som en bekräftelse på "missstanken att kronan är på väg att skrivas ner". Det skedde alltså i en svensk tidning, och via den fick det givetvis spridning här i Sverige.

Det finns som jag ser det, herr talman, en djup och mycket anmärkningsvärd motsättning mellan ekonomiministerns öppna agerande mot en tidning i juni och regeringens brist på förtroende gentemot andra länders regeringar och hemlandets parlamentariska opposition i augusti.

Vi som utgör reservanter inom konstitutionsutskottet anser dessutom att ekonomiministern genom sina uttalanden bidragit till de mycket omfattande spekulativa valutautflödena. För att visa att vi har fel har man angett vissa siffror på valutautflödet och sagt att detta var mindre under de tre första veckorna i augusti än under juni och juli. Enligt dessa uppgifter var valutautflödet i juni 2 639 milj. kr., i juli 2 547 milj. kr. och i augusti 2 140 milj. kr. Jag kan inte se att detta bevisar att det inte finns något samband mellan ekonomiministerns intervjuuttalande och valutautflödet. Augustiutflödet gäller de tre första veckorna. Fördelar man utflödet per vecka var detta i juni 659,8 milj. kr., i juli 636,8 milj. kr. och i augusti 713,3 milj. kr.

Låt mig få tillägga att så betydelselös kan jag inte anse en ekonomiminister vara att man helt struntar i vad han uttalar. Hans uttalanden tas naturligtvis upp, diskuteras, kommenteras och tillmäts stor betydelse. Vi har inte påstått att valutautflödet började efter det att intervjun med ekonomiministern blev publicerad och känd även genom ett AP-telegram från Paris, men liksom den tidigare citerade ledarskribenten kunde den intresserade läsa ut vad som förestod. Sedan kan man givetvis inte kvantitativt ange hur mycket den ena eller den andra faktorn har bidragit. Men nog borde det råda allmän enighet om att en regering inte genom sina uttalanden skall bidra till valutaspekulativa utflöden. Allra minst skall en ekonomiminister göra detta.

Nu har inte ekonomiminister Gösta Bohman iakttagit den försiktighet som man har rätt att kräva utan tvärtom gjort uttalanden, som bidragit till dessa spekulativa valutautflöden. Det finns därför all anledning att rikta skarp kritik mot regeringen för dess handläggning av devalveringsfrågan och mot ekonomiministern för dennes uttalanden före devalveringsbeslutet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Frågan om devalveringen i augusti 1977 har blivit flitigt uppmärksammas under en lång tid i massmedia. Det mest intressanta i dag är emellertid att man – och jag vill understryka detta – inte kan hitta några konkreta konstitutionella aspekter på frågan om regeringens handläggning av devalveringen i den socialdemokratiska reservationen. Vi har här att göra med någonting som egentligen inte hör hemma i en dechargede-batt. Regeringens ekonomiska politik inkl. de devalveringar som ägt rum borde diskuteras av finansutskottet, icke av konstitutionsutskottet.

Socialdemokraterna har i sin reservation riktat kritik mot regeringen. Men man har inte gjort det på några sakliga konstitutionella grunder. Trots ivriga bemödanden har man inte kunnat finna några fakta som stöd för den kritik som framförs. I ett sådant läge borde socialdemokraterna i konstitutionsutskottet ha avskrivit ärendet från årets dechargegranskning.

Men detta har inte gjorts. Tvärtom har man försökt blåsa upp saken så mycket som möjligt. Detta är ett led i den kampanj som den socialdemokratiska oppositionen för mot regeringens ekonomiska politik, och ingenting annat. Nu har alltså turen kommit till konstitutionsutskottet att få spela med i denna stora socialdemokratiska propagandakampanj. Övriga utskott och politiska instanser kommer väl också i sinom tid, i den mån det inte redan har skett, att få sin beskärda del. Ingenting kan ju längre förvåna i detta sammanhang.

Detta är alltså, herr talman, bakgrunden till den socialdemokratiska reservationen. Det stod på ett tidigt stadium klart att man tänkte kritisera Gösta Bohman och regeringen i årets dechargeomgång, och det hade inte spelat någon roll vad som än hade framkommit under ärendets beredning. Man kan bara beklaga att konstitutionsutskottet skall behöva delta i sådana här övningar. Det undergräver förtroendet för dechargeinstitutionen som sådan.

Utskottets majoritet konstaterar att det icke finns något fog för kritik mot regeringen och ekonomiministern i vad avser handläggningen av den aktuella devalveringen. Inom parentes sagt torde det väl nu klart kunna konstateras att denna såväl som den närmast föregående har blivit lyckade. Det har t. ex. den förre socialdemokratiska riksbankschefen Krister Wickman för en kort tid sedan bekräftat, och det torde de flesta som har följt denna fråga också inse – utom de, som jag nyss sade, som försöker göra partipolitik av den.

Socialdemokraterna kritiserar på tre punkter. Det gäller för det första informationen till oppositionen. Där hävdar de socialdemokratiska reservanterna att den icke getts på ett tillbörligt sätt. Detta är inte sant.

Oppositionen har informerats på samma sätt som skett sedan devalveringen 1949 vid de tio kursjusteringar som ägt rum.

Låt mig i detta sammanhang genast ge en replik till Hilding Johansson som talade om den information som gavs år 1949. Av kammarprotokollen från hösten 1949 framgår att professor Ohlin i en debatt om detta med finansminister Sköld konstaterade – och det gendrevs icke av herr Sköld i den

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

efterföljande debatten – att den överläggning med oppositionspartierna som det gällde ägde rum samma dag som beslutet fattades. Den lär ha ägt rum precis en halv timme, innan det formella beslutet skulle antas. Det framgår bl. a. av det material som utskottet fått från riksdagens upplysningstjänst i det här ärendet. Vid den devalvering det nu gäller gavs information av statsminister Fälldin till Olof Palme och av Gösta Bohman till Gunnar Sträng. Men det intressanta i sammanhanget är att de båda herrarna, Palme och Sträng, inte ville ge det minsta besked om hur de tänkte ställa sig till devalveringen. De intog bestämt attityden att detta är den sittande regeringens ensak och att man uttalar sig först när devalveringen är offentliggjord. Gunnar Sträng sade till Gösta Bohman när han informerades – jag citerar från det material vi fick vid utfrågningen av Gösta Bohman: "Du får veta sedan hur vi reagerar."

Intressant i sammanhanget är att man i fråga om den första devalveringen 1977, som ägde rum i början av april, intog samma attityd. Beträffande formerna för denna devalvering har socialdemokraterna inte någon kritik att framföra. Vi får därför förutsätta att devalveringen genomfördes i former som socialdemokraterna gillade. Det är bara mot augustidevalveringen de riktar kritik i konstitutionsutskottets betänkande. Jag förutsätter att regeringen har fått accept när det gäller formerna för aprildevalveringen.

När Gösta Bohman informerade Olof Palme om att aprildevalveringen var på gång sade Palme: "Du får ingen accept nu. Du får se sedan vad vi kommer att tycka." Mot denna bakgrund förefaller det märkligt att kräva att regeringen skulle inleda regelrätta förhandlingar med oppositionen om augustidevalveringen då regeringen tidigare klart hade uttalat att den icke ville ge några som helst besked förrän en devalvering var ett faktum. Det är den enda slutsats vi kan dra av konstitutionsutskottets betänkande på den punkten, eftersom socialdemokraterna inte har några som helst invändningar mot aprildevalveringen. Det är bara att läsa den socialdemokratiska reservationen innantill.

Vi kan alltså, herr talman, konstatera att det icke finns något som helst fog för kritik på den första punkten. Oppositionen informerades på det sätt som varit brukligt i sådana sammanhang. Man svarade att man inte ville ge något besked om sin inställning. Att sedan i ett dechargebetänkande kritisera regeringen är verkligen magstarkt. Skall kritik riktas åt något håll är det mot socialdemokratin för att den här spelar ett dubbelspel. Utåt sett talar man om att man vill vara med och förhandla, men i verkligheten vill man inte ta något ansvar.

För det andra riktar man kritik mot regeringen för att den inte informerat de nordiska länderna och de s. k. ormländerna. Inte heller på denna punkt har reservanterna något konkret att komma med. Det har klart redovisats inför utskottet att kontakter tagits på det sätt som varit brukligt. Ja, man kan t. o. m. säga att man denna gång varit extra tidigt ute. Under en längre tid hade man haft underhandsdiskussioner med företrädare för vissa i ormsarbetet ingående länder. Slutgiltig kontakt togs med ormländerna i början av den vecka som föregick åtgärden. Under den aktuella veckan sammanträdde

de nordiska riksbankscheferna i Mariehamn. Vid detta tillfälle gavs vederbörlig information om vad som skulle ske. Berörda parter fick alltså i god tid kännedom om de kommande svenska åtgärderna. Jag vill här understryka, herr talman, att det, såvitt oss är bekant, varken från ormländernas sida eller från något speciellt nordiskt land riktats kritik mot den svenska informationen. Så sent som vid Nordiska rådets Oslossession i år avvisades spekulationer i denna riktning. Kritik kan däremot riktas mot de socialdemokratiska reservanterna för att de på denna punkt försöker missleda riksdagen och allmänheten om vad som verkligen skedde.

På den tredje punkten där reservanterna riktar kritik handlar det om vissa uttalanden före augustidevalveringen. Här har kampanjen mot ekonomiministern tagit sig ovanligt tarvliga uttryck. Vad det handlar om är en intervju som herr Bohman gav till en utländsk ekonomisk skribent. Denna intervju kom till stånd därför att utrikesdepartementets pressbyrå bedömde en sådan som lämplig ur svensk synpunkt. Herr Bohman sade två gånger nej till intervjun på grund av tidsbrist, innan han slutligen gav sitt klartecken. Intervjun togs upp på band.

Vad som sades i intervjun var att det pratades mycket i Sverige om en stor devalvering. Jag skall strax återkomma till vilka som pratade om detta. Herr Bohman själv sade ordagrant: "Skulle vi genomföra en sådan fick vi lov att lämna ormen." Herr Bohman slog dock fast: "Men vi anser att vi bör stanna kvar i ormen."

Detta är fakta: ett bestämt förnekande om planer på devalvering. Den 29 juli hade Dagens Nyheter ett ledarstick, som var ovanligt missvisande. Det är erinringarna i detta ledarstick – som inom parentes sagt kontrasterar mot den nyhetsartikel samma dag som Dagens Nyheter hade – som debatten har kommit att kretsa kring. Mot denna bakgrund är antydningarna att ekonomiministern bidragit till de valutautflöden som ägde rum i juni och juli befängda.

Det kan finnas anledning att säga några ord om den passus som finns i den socialdemokratiska reservationen angående dessa valutautflöden. Man hänvisar till en artikel – Hilding Johansson gjorde det också – av två ekonomer som är verksamma vid riksbankens ekonomiska avdelning. Dessa herrar talar inte på riksbankens vägnar, utan deras åsikter får stå för dem själva. Deras slutsats är emellertid att det förekom ett större valutautflöde än normalt under den aktuella perioden.

Först kan konstateras att dessa herrar har en mycket statisk, man kan säga bokföringsmässig, syn då de hävdar att svenska skattebetalare skulle få stå för riksbankens förlust. Ju mindre förluster företagen har, desto större produktion och desto mindre utgifter till stöd för sysselsättningssvaga företag och desto större skatteintäkt blir det. Dessutom kan man konstatera att den summa som man möjligtvis skulle kunna resonera om här som en förlust för riksbanken ju är väsentligt mindre; den torde röra sig om 150 milj. kr. och inte om några miljarder, vilket man har fått ett intryck av i debatten.

Det skall slås fast att detta uttalande av herr Bohman icke rimligtvis kan ha något att göra med det aktuella valutautflödet. Valutautflödet började efter

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

det att avtalsuppgörelsen blev klar i slutet av maj. Utflödet ägde huvudsakligen rum i juni och juli och kan därför icke ha påverkats av den nämnda intervjun, som ägde rum i mitten av juni och alltså blev känd den 29 juni.

Valutarörelser av detta slag torde dessutom bero på helt andra saker än intervjuuttalanden av det aktuella slaget, allra helst som det i Gösta Bohmans uttalande förekom en dementi av att vi önskade lämna ormsamarbetet. Det är, herr Hilding Johansson, skillnad på att samråda då en devalvering är aktuell och att i en intervju förneka att en devalvering är på gång!

Det finns dessutom anledning att reagera mot den här artikeln på en rad andra punkter, men jag skall inte ta upp tiden med detta.

Jag sade tidigare att det pratades mycket om en devalvering under våren och sommaren 1977. Det är riktigt, men det pratet kom inte från ekonomiministern eller några andra regeringsledamöter, utan från företrädare för socialdemokraterna. Stora syndare i detta sammanhang är t. ex. herr Hellström, herr Feldt, herr Sträng och herr Palme; vi kan kanske återkomma till den saken litet senare i dag. I den socialdemokratiska pressen förekom också flitigt variationer på detta tema. Det finns en lång rad uttalanden som bestyrker vad jag just har sagt. Man försökte på socialdemokratiskt håll få i gång en stor debatt om den första devalveringen och försökte hela tiden antyda att nya devalveringar var på gång. Det kan lugnt påstås, herr talman, att det här verkligen förekom olämpliga spekulationer och uttalanden. Där visade oppositionen icke den ansvarskänsla som den borde ha haft. De retoriska frågor och tvetydigheter som förekom skulle möjligen ha kunnat påverka den utländska opinionen, men definitivt inte Gösta Bohmans avståndstagande från tankarna på att lämna ormsamarbetet.

Det finns all anledning att här konstatera att det handlar om en ihärdig kampanj från socialdemokraternas sida med syfte att misskreditera regeringen och ekonomiministern när det gäller valutafrågorna. Men man har, som jag konstaterat tidigare, inget konkret att komma med. På varje punkt har det ju visat sig att man är ute i ogjort väder. Man rör sig med svepande formuleringar, man sprider rykten i buskarna, man spelar sårad oskuld när det egna beteendet med rätta kritiserar.

Nu är det naturligtvis oppositionens sak att opponera, men man kan ändå begära att det skall finnas substans i opponerandet. Man kan också begära att man använder sig av metoder som inte leder till just de följder som man nu kritiserar andra för.

Herr talman! Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har valt – eller kanske tvingats – att spela med i den stora kampanjen mot de vidtagna, lyckade devalveringarna. Och eftersom de har varit lyckliga har man tvingats föra en debatt om formalia, trots att man inte heller där har särskilt mycket att anföra i sak. I det här spelet har tydligen allt varit tillåtet. Naturliga inslag i utskottets beredningsarbete har dramatiserats, t. ex. när ekonomiministern inbjöds att ge sin syn på saken. Då läcktes detta genast ut till den tjänstvilliga partipressen, som i braskande rubriker kallade ett samtal för "förhör".

I så fall har Olof Palme, Carl Lidbom, Lennart Geijer, Sven Andersson och

Anna-Greta Leijon också släpats till utskottet för förhör. De har nämligen framträtt inför utskottet i olika sammanhang med socialdemokraternas i utskottet fulla stöd, och det har ingen betraktat som särskilt märkvärdigt.

Till sist, herr talman: Låt oss hoppas att syftet med kampanjen genomskådas. Denna dechargedebatt har verkligen haft en uppgift att fylla, om man når det resultatet. Och jag är övertygad om att så kommer att bli fallet. Låt oss hoppas att de socialdemokratiska KU-ledamöterna i fortsättningen tar upp frågor med anknytning till utskottets uppgifter. Låt oss hoppas att socialdemokratiska politiker i fortsättningen tar sitt ansvar när det gäller valutafrågorna och undviker ständiga uttalanden, inte minst i riksdagen, som kan få negativa effekter. Då slipper vi förhoppningsvis den politiska pajkastning som socialdemokratin ägnat sig åt i denna fråga.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Tydligt har reservationen från socialdemokraterna på denna punkt gått Anders Björck djupt till sinnes. Han träder upp här som en magister som skall tala om vad socialdemokraterna i konstitutionsutskottet skall ta upp och inte ta upp. Men vi lämnar inte över den uppgiften till Anders Björck – vi bestämmer själva.

Han beklagar sig sedan över att konstitutionsutskottet fått spela med i en propagandakampanj. Men Anders Björck kan ju avstå från att vara med – det är hur enkelt som helst.

Vi förbehåller oss rätten att ta upp de frågor vi vill. Och dessa frågor faller inom ramen för konstitutionsutskottets i regeringsformen givna skyldigheter. Det står nämligen: "Konstitutionsutskottet skall granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning." Det står inte att konstitutionsutskottet bara skall se till att statsråden följer bokstaven i regeringsformen.

Det är alldeles uppenbart att Anders Björck missar en väsentlig poäng. Vår huvudanmärkning är denna: Gösta Bohman beviljade en internationell tidning en intervju. Men han var rädd att på ett någorlunda tidigt stadium träda i förbindelse med oppositionen i augusti 1977. Det skedde på fredag kväll genom ett telefonsamtal. Förstår inte Anders Björck att man inom ett parti som det socialdemokratiska upplever det som ett stort misstroende att på detta vis sättas åt sidan? Förstår inte Anders Björck, Gösta Bohman och andra att man får svårt att skapa nationell enighet på en sådan här punkt, när man på detta sätt ordentligt misstror oppositionen? Det är ju fråga om det politiska förtroendet. Det uppehåller man inte på det här sättet. Man räddar sig inte genom att hänvisa till den praxis som har funnits förut.

När det gäller händelserna 1949 hänvisar jag till Tage Erlanders memoarer, där det t. o. m. står vad olika oppositionsmän hade att anföra. Mer hinner jag inte säga på grund av brist på tid. Det finns ett sakligt underlag för våra påståenden, och jag får komma igen om det behövs.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Anders Björck får jag lov att säga att det nog var något av det mest ovederhäftiga och osakkunniga anförande som denna kammare hört på år och dag. Han talar om saker som han inte vet någonting om. Han talar om ett telefonsamtal mellan mig och Gösta Bohman som han icke har avlyssnat och icke har talat med mig om. Följaktligen vet han ingenting om det. När han sedan avslutningsvis kommer fram till att mitt inlägg i kammardebatten den 2 juni var någonting som så att säga skulle ha satt fart på valutaspekulationerna är det att göra dag till natt och svart till vitt. Det går att läsa i protokollet från den debatten att jag sade ifrån: Låt bli att använda devalveringen som ett element i den ekonomiska politiken! En devalvering är att föra in inflationen i huset. Jag tillät mig att ge ett råd till Gösta Bohman: Låt det vara med den devalvering som har genomförts och kom inte tillbaka med någon ny!

När man säger ifrån på det sättet kan man aldrig bli beskylld för att ha skapat underlag för en devalveringsdiskussion. Om Gösta Bohman hade sagt ifrån på samma sätt hade hela denna diskussion varit överflödigt. Nu gjorde han inte det i intervjun, och därför uppfattades han som om han var ute och annonserade om augustidevalveringen. De svenska journalister som drog den slutsatsen är inga nybörjare på området. Dessutom är den som har signerat artikeln enligt min mening en mycket omdömesgill och jag skulle vara beredd att säga måhända Stockholmspressens mest kunniga journalist när det gäller ekonomiska kommentarer.

Det går således inte att sätta likhetstecken mellan mig, när jag säger låt bli att devalvera, och Gösta Bohman när han talar på ett sådant sätt att de som läser hans uttalanden gör den reflexionen att nu är han ute och varslar om en ny devalvering. Det är så horribelt så jag orkar inte argumentera längre. Jag behöver inte göra det heller.

Frågan om underrättelse av oppositionen skall jag be att få ta upp i mitt nästa inlägg, herr talman, för det kanske behövs en eller två minuter för den kommentaren också.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev litet häpen när Anders Björck i sin argumentnöd t. o. m. lyckades räkna in min fråga till ekonomiministern förra våren i syndaregistret. Min fråga handlade om statens pris- och kartellnämnds undersökning av exportföretagens prissättning, för det visade sig att många företag tog hem vinster på devalveringen i stället för att sänka priserna. Jag konstaterade att krisen då inte kunde vara så djupt upplevd av företagen som regeringen hade hävdad. Jag kritiserade den devalvering som skett i april. Något därutöver förekom över huvud taget inte i debatten mellan mig och ekonomiministern. Varken jag eller ekonomiministern berörde någon ny delvalvering. Mitt inlägg var som sagt en kritik över att regeringen vidtagit en devalvering i april. Men att Anders Björck tvingas ta till en debatt, där varken ekonomiministern eller jag var lösmynt och som handlade om något helt annat, nämligen om en redan genomförd devalvering, som förhoppningsvis

då var offentligt känd, visar väl att utskottsmajoriteten har en så total argumentnöd att man får ta in helt ovidkommande frågor för att kunna backa upp sin argumentation.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johansson säger att jag inte skall uppträda som en magister för de socialdemokratiska utskottsledamöterna. Nej, det har jag heller ingen ambition att göra. Jag bara beklagade att de hade tvingats delta i den här kampanjen. Herr Hilding Johansson, som till skillnad från mig verkligen är magister, har i andra dechargedebatter gång på gång gått upp och talat om att den dåvarande oppositionen skulle hålla sig till strikt konstitutionella infallsvinklar. Det vill jag nu returnera. Det hade inte skadat i just den här frågan, som alltså är ett led i den stora socialdemokratiska kampanjen på det aktuella området.

Den förutvarande finansministern är upprörd över mitt anförande. Det må han naturligtvis vara. Jag tycker att jag och andra moderater har all anledning att vara upprörda över den kampanj som har förts på det här området. Sedan må herr Sträng vara en f. d. finansminister med lång erfarenhet, men han har faktiskt ingen erfarenhet av konstitutionellt granskningsarbete, såvitt mig är bekant. Han frågar hur jag vet vad han har sagt. Jo, det vet jag därför att det här handlar om de uppgifter som har lämnats utskottet vid den utfrågning som vi hade med ekonomiminister Gösta Bohman. Det är dem jag citerar i det här sammanhanget. Det framgår av det material som vi har haft tillgång till inom utskottet. Det är alltså en fullt naturlig citatverksamhet som jag här bedriver. Man ville från socialdemokratiskt håll få ekonomiministern att komma till utskottet och berätta. Han var vänlig nog att ställa upp, och om det han sade inte är så smickrande för socialdemokraternas vilja att ta ansvar – herrar Strängs och Palmes i detta avseende – är det självklart att jag inte bara därför kan underlåta att använda citaten.

Sedan har man fortfarande inte förnekat att informationen 1949 till oppositionen ägde rum samma dag som det var fråga om. Det är möjligt att jag har fel på den här punkten. Jag stöder mig på det material som har lämnats till utskottet från riksdagens upplysningstjänst.

När det sedan gäller herr Hellström nämnde jag honom i ett enda sammanhang. Jag sade att han hörde till dem som har deltagit i en diskussion om det här som kan ha missuppfattats. Det är just vad som skett. Vi har inte tidigare i riksdagen diskuterat devalveringsfrågor och valutafrågor på det sätt som herr Hellström här gjort. Det var naturligtvis också ett led i den här kampanjen!

Får jag till slut bara säga att jag inte har nämnt herr Strängs uttalande av den 2 juni. Det var han själv som genast hoppade till och nämnde detta datum. Får jag någon ytterligare replik skall jag gärna läsa upp vad han sade där.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck fortsätter att påstå att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet tvingats in i någon kampanj. Det är befängt – men så många befärdheter som Anders Björck säger från den här talarstolen får man väl linna sig i även sådana påståenden.

Det gäller här hela tiden handläggningen. Vi har kritiserat denna på två punkter. Den första är kontakterna med ormländerna, med de nordiska länderna och med den svenska oppositionen. Det måste ändå vara en handlägningsfråga, som konstitutionsutskottet har att befatta sig med. För det andra har vi kritiserat ett intervjuuttalande av ekonomiministern. Han är ett statsråd. Det står ingenstans att intervjuuttalanden av statsråd är undantagna från konstitutionsutskottets granskning. Även de faller inom denna. Ett statsråd är naturligtvis ansvarig, och det ansvaret tror jag inte att statsrådet Bohman vill krypa undan på något sätt.

Jag hann tidigare inte gå in på vad som hände 1949. Enligt de källor jag gått igenom förekom emellertid ett samråd mellan regeringen och ekonomiska organisationer i Sverige på ett tidigt stadium. Man hade enligt dessa källor kontakt – eller, rättare sagt, ett rejält samråd – med de nordiska länderna.

När det gäller kontakterna med oppositionen framgår det av två källor, som kanske ibland är motsägelsefulla, att sådan kontakt förekom före det reella beslutet. Den ena källan är Tage Erlanders memoarer, den andra är ett uttalande av Bertil Ohlin. Samråd med oppositionen måste uppenbarligen ha hållits. I Tage Erlanders memoarer förekommer t. o. m. uttalanden i frågan av borgerliga politiker vid en tidpunkt då regeringen ännu inte tagit ställning. Meningarna var något delade inom regeringen när det gällde hur långt man skulle driva devalveringen, och så var också fallet inom näringslivet. Även bland oppositionens företrädare gick meningarna isär. Efter att dessa meningsskiljaktigheter kommit till uttryck fattade regeringen sitt beslut.

I föl bestod kontakten av ett telefonsamtal sent en fredagkväll, då alla beslut var fattade – det var alltså endast en underrättelse. Så litet förtroende visade man från den borgerliga regeringens sida den socialdemokratiska oppositionen, samtidigt som man visade ett utomordentligt stort förtroende för en journalist i International Letter. Innebörden av detta får jag överlämna åt Olle Svensson att närmare klarlägga.

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan om devalveringens verkningar och liknande spörsmål skall inte diskuteras i dag. Vi får möjlighet att återkomma till det. Nu gäller det mera konstitutionella och formella frågor.

Hilding Johansson har berört 1949 års devalvering. Jag är väl kanske den ende här i kammaren som personligen upplevt den och som har minnen av den. Jag bestyrker det Hilding Johansson sade. Vi satt åtskilliga timmar och diskuterade frågan med de berörda parterna.

Jag har ett ännu starkare minne av – och det kan stödjas av de ganska ordentliga anteckningar jag fört, vilket jag i andra fall tyvärr brukar slarva med – när England devalverade 1967. Jag satt då i åtskilliga timmar och förde

Onsdagen den
19 april 1978

förhandlingar med dåvarande borgerliga partiledare – bl. a. företrädaren till herr Gösta Bohman – om deras ståndpunkt, innan vi inom regeringen så småningom stannade för att inte följa Englands exempel utan låta kronkursen vara orörd. En av de borgerliga ledarna delade inte den uppfattningen, men jag avstår från att ange vilken det var.

När herr Bohman ringde mig på fredagkvällen var devalveringsbeslutet ett fullbordat faktum. Det kan herr Bohman aldrig förneka. Om det inte hade varit ett fullbordat faktum, skulle han förslagsvis ha frågat mig: Hur kommer socialdemokraterna att reagera för den händelse vi beslutar att devalvera?

Jag fick beskedet att devalveringen var ett faktum, och jag sade då till herr Bohman: Har du tagit kontakt med de nordiska kollegerna och underrättat dem om detta? På det fick jag ett något svävande svar av herr Bohman. Han sade: Jag har talat med dem tidigare.

Men just detta mitt svar är ju verifikationen på att ingen kunde uppfatta saken på annat sätt än att regeringen här hade bestämt sig. Jag avslöjar inga hemligheter om jag säger att jag dessförinnan hade fått kallelse till det extra mötet i riksbanken med besked om vad som skulle hända, och att regeringen hade tagit sin ståndpunkt. Det var inte fråga om att efterlysa och efterhöra hur den socialdemokratiska oppositionen ställde sig, utan det var fråga om ett kort, klart och rakt besked: Nu har vi beslutat oss, punkt och slut.

Om det hade handlat om att efterhöra oppositionens inställning, då hade det varit ganska naturligt att jag i stället svarat: Skall du ha mitt besked, så låt mig åtminstone tänka efter – jag kan inte så här i telefonen svara ja eller nej.

För herr Bohmans del var således beslutet ett fullbordat faktum. Om herr Bohman är en så pass ärlig människa som jag tror att han är, så erkänner han det riktiga i denna min beskrivning. Det fanns ingen förhandlingsmöjlighet.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Devalveringar har inte tidigare diskuterats så mycket i riksdagen, säger Anders Björck och drar in mig i det sammanhanget. Lyckligtvis har det under lång tid här i landet förts en sådan ekonomisk politik att vi inte har haft skäl att diskutera devalveringar – det har skett först den allra senaste tiden. Om oppositionens kritik i efterhand av en av regeringen redan vidtagen åtgärd skulle vara förgriplig – det var sådan kritik jag framförde i vårdebatten om aprildevalveringen – får väl Anders Björck också kritisera statsminister Fälldin. Han hävdade nämligen offentligt att man skulle dra in devalveringsvinster till samhället om sådana uppstod. Jag frågade ekonomiministern om han var beredd att göra detta mot bakgrund av de uppgifter som pris- och kartellnämnden hade kommit med. Det var detta som vårdebatten gällde. Det var fråga om en kritik från oppositionen i efterhand av en av regeringen vidtagen ekonomisk-politisk åtgärd. Varken herr Bohman eller jag berörde på något sätt utsikterna eller farhågorna för en kommande devalvering. Anders Björcks senaste inlägg bekräftar ytterligare hur totalt avklädd på argument majoriteten står.

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hellström spelade inte den roll i mitt inledningsanfö-
rande som han själv tycks tro – han förekom på en halv rad, där jag noterade
att han hade deltagit i dessa debatter som med all rätt har uppfattats som
olämpliga i detta sammanhang. Tiden räcker inte nu till för att citera vad som
sades i debatten den 2 juni, men jag skall gärna återkomma.

Låt oss återgå till 1949, som är något väsentligare i detta sammanhang.
Gösta Bohman bekräftade inför konstitutionsutskottet att han hade talat med
Bertil Ohlin om denna fråga, och jag sätter ett visst pris på Bertil Ohlins minne
och omdöme i sådana sammanhang. Herr Ohlin konstaterade att det hade
varit en överläggning samma dag med oppositionen – det är detta vi talar om,
inte om överläggningar med arbetsmarknadens parter. Den nuvarande
regeringen var alltså faktiskt snabbare än den tidigare.

Så tycker jag det är litet märkligt att den socialdemokratiska oppositionen
talar om en nationell samling i dessa frågor. Ni är ju fortfarande emot
devalveringarna. Trots att de har visat sig lyckosamma kritiserar ni dem gång
på gång. Vad vi nu upplever är bara ett ytterligare exempel på detta. Att då tala
om nationell samling är tämligen övermaga.

Herr Sträng talar om information till de nordiska länderna. Jag konstate-
rade i mitt inledningsanförande att det inte har riktats någon kritik därifrån,
och inte heller från ormländerna, mot otillfredsställande information. I det
sammanhanget kan nämnas att när Danmark för ett tag sedan devalverade
fick den svenska regeringen ett besked från Haekkerup dagen innan. Det är
alltså tydligt att de socialdemokratiska partivännerna i Danmark också i hög
grad är värda kritik. I detta fall fick de nordiska riksbankscheferna besked om
devalveringen vid sitt sammanträde på Åland ett par dagar innan.

Herr Sträng sade i debatten den 2 juni förra året: "När kommer Sverige med
den *andra* devalveringen?" Han syftade därvid på den debatt som fördes
utomlands. När herr Sträng ställer sådana frågor kan det sannerligen
missuppfattas. Herr Sträng är ju inte vem som helst, och hans uttalanden i
valutafrågor torde fortfarande tillmätas en viss betydelse.

Andre vice talmannen anmälde att Hilding Johansson och Gunnar Sträng
anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare
replik.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Låt mig nu återkomma till den del av debatten som förts här
om ekonomiministerns intervju i juni med en företrädare för något som heter
Danielle Hunebelle's International Letter.

Här försökte Anders Björck på något sätt att skylla ifrån sig på någon
tjänsteman i utrikesdepartementet. Menar herr Björck att vi skulle ha riktat
anmärkningar mot Karin Söder i stället för mot ekonomiministern? Det kan
väl ändå aldrig ha varit hans mening.

I sin iver att försvara regeringen smet Anders Björck ifrån några väsentliga
fakta.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Den ekonomiska journalisten åberopar under intervjun i en direkt fråga till Gösta Bohman "ledande affärskretsar", där det skulle råda stor pessimism rörande Sveriges ekonomiska framtid. Det är också det forum till vilket Danielle Hunebelle's International Letter vänder sig, nämligen till strategiskt placerade kretsar på kapitalmarknaden i ledande västeuropeiska länder. Beviljar man, som det heter i brevet, med ensamrätt en intervju till ett sådant informationsblad bör man vara särskilt försiktig. Ekonomiminister Gösta Bohman, som gav intervjun i juni månad – mitt under den värsta valutaoron – brast i kontroll av två saker, och där kan han inte skylla på UD:s pressbyrå:

1. Han undersökte aldrig vilken typ av informationsblad han medverkade i.

2. Han skapade inte garantier – genom publiceringsförbehåll eller annan åtgärd – för att innehållet återgavs korrekt i det brev som i utlandet kom att spridas som en initierad rapport om den svenska regeringens syn på bl. a. en framtida ytterligare devalverings förenlighet med medlemskap i ormen.

För att nu ta den sist nämnda försummelsen först har ekonomiministern inför oss i utskottet vitsordat att gjorda uttalanden blivit korrekt återgivna.

Det ger konstitutionsutskottets socialdemokrater anledning att påtala det klart olämpliga i att den för vår valutapolitik ytterst ansvarige lät sig provoceras att ge sig in i hypotetiska resonemang om förutsättningarna för en framtida devalvering. Moderatledarens uttalande inbjöd till tolkningen att ett devalveringsbeslut kunde vara nära förestående.

Nu ber jag att få citera vidare ur intervjun, där Anders Björck slutade sitt citat. Efter det Anders Björck läste upp frågades följande:

"Skulle ni säga, att 6 % är den maximala devalvering som vore förenlig med att stanna i ormen i ett framtida läge?" Observera uttrycket "i ett framtida läge"!

På det svarar herr Bohman:

"Det kan jag inte säga, eftersom det beror på de andra staterna i ormen. Vid toppmötet nyligen i Förenta Staterna bad Arthur Burns, och även finansminister Blumenthal, de starka länderna att appreciera sina valutor. Jag hoppas därför att D-marken skall apprecieras mera."

Det är det fullständiga citatet. Låt oss göra Jan Magnus Fahlström – Journalistförbundets vice ordförande och en kunnig ekonom, såsom Gunnar Sträng här vitsordat – rättvisa, när vi nu ser till vilka slutsatser han kom!

Jag sade att uttalandena i intervjun inbjöd till tolkningen att ett devalveringsbeslut kunde vara nära förestående. Detta framgår just av ledarnotisen i Dagens Nyheter den 29 juli 1977, alltså en månad före beslutet om devalveringen och om Sveriges utträde ur ormsamarbetet på valutans område.

Sveriges största morgontidning skrev alltså ordagrant följande i sin ledarkommentar om hur intervjun kunde komma att tolkas: "Uttalandena är, i varje fall så som de återges i telegrammet, inte precis kristallklara. Men de kan och kommer förvisso att tolkas så att Sverige nu trycker på de andra

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

länderna i valutaormen för att få skriva ner kronan en gång till och med mera än 6 procent som de gick med på den 1 april. Vi skulle visserligen helst vilja stanna kvar i ormen. Men får vi inte vår vilja fram, så är vi beredda att lämna ormen och låta kronan gå sin egen väg, även om vi är medvetna om att detta kan leda till ett sammanbrott för valutasamarbetet och utsätta oss för hård kritik.

Slutsats att dra för alla som handlar i kronor: kronan kommer snart att skrivas ner rejält, i varje fall med klart mer än 6 procent. De kommer givetvis att handla därefter. Misstanken att kronan är på väg att skrivas ner är visserligen inte ny för dem. Men att få det bekräftat av ekonomiministern i en förhandsintervju måste inge dem nyhetens behag. En så lösmynt ekonomiminister har de nog aldrig kunnat drömma om.”

Så skrev alltså Journalistförbundets vice ordförande.

Den första försummelsen jag riktade kritik mot var att ekonomiministern aldrig undersökte vilken typ av informationsblad han medverkade i. Jag har anledning att stanna vid den punkten något längre, därför att döma av Anders Björcks uttalanden har ekonomiministern och hans vapendragare ännu i denna dag eller vid denna timme inte bemödat sig om att ta reda på vilket forum regeringens högste försvarare av vår valuta utbytte förtroligheter med. Via den tyska tidskriften Kapital, som jag fick del av för ett par dagar sedan, skall jag därför här närmare presentera det internationella informationsbladet i fråga. Den ansvariga brevskriverskan, Danielle Hunebelle, är en fransk kvinnlig journalist, som serverar ”inside information” under den intima formen ”Dear Sir” på fyra maskinskrivna ark tolv gånger om året. Texten är så åtråvärd att ledande företag, särskilt inom bankvärlden i Europa, USA och Asien, betalar ca 25 000 kr. om året för att få del av informationen. För intervjun med Gösta Bohman har alltså abonnenterna fått punga ut med ca 2 000 kr. – om nu den tyska tidningens uppgifter är riktiga.

Varken Anders Björck eller Gösta Bohman har skaffat sig några informationer om detta. Om Gösta Bohman känt till detta, vill jag inte tro ekonomiministern om annat än att intervjun aldrig blivit av, i varje fall inte i den form den fick. Vår ekonomiminister visste heller inte – vilket väl må vara honom förlåtet – att Danielle Hunebelle 1972 under rubriken ”Dear Henry” roade sina läsare i en bok, som översattes till 24 språk, med att berätta om sitt svärmeri för Nixons utrikesminister med efternamnet Kissinger. Av den boken framgår, vilket hör till den här debatten, att utgivaren av den brevserie, i vilken ekonomiministern figurerar, inte saknar självförtroende. Hon skriver: ”Folk som Henry och jag finns inte i dussinvara. Det föreligger inget tvivel om att vi drogs till varandra.”

Det var alltså inför en företrädare för denna inte så anspråkslösa journalist som Gösta Bohman yttrade sig och öppnade sitt hjärta om den svenska ekonomin och om devalveringar i det förflutna och eventuellt i framtiden. Det skedde i början av juni förra året, alltså den månad då spekulatjonen mot den svenska kronan var mycket stor enligt Gösta Bohmans egna uppgifter. Hilding Johansson har här kompletterat honom. Veckovis var avtappningen än större i augusti, alltså efter brevens officiella publicering i Sverige.

Nu säger Anders Björck att inget kom ut till offentligheten av intervjun förrän i slutet av juli, då den publicerades i Sverige. Vilket underlag har han för detta uttalande? Intervjun låg ju på denna dams redaktionella bord redan i juni. Danielle Hunebelle disponerade över Gösta Bohmans uttalanden redan i juni, och i sin reklam älskar denna ambitiösa journalist att berömma sig av att presentera, som det heter, nyheterna innan de inträffar.

Enligt den tyska tidskrift som jag har citerat, och som Anders Björck kan få ta del av om han vill, känner hon varje abonnent personligen, och om brevserien säger hon att den vänder sig, för att citera den tyska tidskriften, till "Leute die heute wissen müssen, was morgen geschieht", alltså till "folk som i dag måste veta vad som sker i morgon".

För att ange karaktären av den typ människor som den svenska ekonomiministern har utbytt förtroenden med utan att ha skaffat sig kännedom om mediet för sina uttalanden vill jag ur den tyska tidskriften hämta några exempel från abonnentförteckningen: I Tyskland dr Werner Müller i Siemens företagsledning, i Italien Fiats vice chef Umberto Agnelli, i Paris bankiren Michel Caplain samt höga chefer och bankirer i Texas och Sucz.

Mot denna bakgrund skulle jag finna det anmärkningsvärt, om riksdagen skulle ställa sig bakom konstitutionsutskottets majoritets uttalande att utskottet inte har kunnat finna fog för någon kritik mot ekonomiministern. Jag tycker att vi socialdemokrater i konstitutionsutskottet har starka argument för vår uppfattning att det är anmärkningsvärt att ekonomiministern in i det sista är sluten som en mussla i kommunikationerna med dem som främst borde ha informerats, i första hand hemlandets opposition, medan han är öppen i överkant – DN skrev "lösmynt" – då han i juni via Danielle Hunebelles intima brev ställer upp för en exklusiv krets av utländska finansmän, som har betalat tiotusentals kronor för att få förhandstips om vad som skall hända bl. a. på det ekonomiska området i för dem främmande länder.

Herr talman! Jag instämmer under denna punkt i Hilding Johanssons hemställan att kammaren skall anta reservationen, som i sina båda sista stycken innehåller följande tillkännagivanden:

"Utskottet anser att ekonomiministern genom sina uttalanden bidragit till de mycket omfattande spekulativa valutautflödena.

Utskottet finner sålunda anledning att rikta skarp kritik mot regeringen för dess handläggning av devalveringsfrågan och mot ekonomiministern för dennes uttalanden före devalveringsbeslutet."

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Den här franska damen måste verkligen vara någonting alldeles särdeles. Med tanke på allt fuffens som hon har haft för sig – enligt Olle Svensson – borde man ta sig i akt för henne. Men de som såg till att intervjun blev av var UD:s pressbyrå. Såvitt jag vet har den fortfarande en socialdemokratisk chef. Det var alltså inte herr Bohman som tog initiativet. Byrån gick i god för damens ärbardhet och försökte två gånger förmå Gösta Bohman att närma sig icke damen, för så roligt var det nu inte, utan en

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

frilansjournalist som arbetade för hennes räkning och som heter Basil Caplan.

Men nu kommer poängen: Om den här damen eller rättare sagt hennes handgångne man är så vedervärdig – åtminstone har ju Olle Svensson den inställningen – varför ställde då Olof Palme upp och lät sig intervjuas? Det var nämligen just vad han gjorde.

Jag har här en lista, upptagande 28 personer som den här frilansjournalisten, som gjorde intervjun med Gösta Bohman, intervjuade under sitt 14 dagars besök i Sverige. Första namn på listan: Olof Palme, "former prime minister, leader social democratic party". Bland övriga namn kan jag nämna Pierre Vinde, icke obekant för herr Sträng, f. d. statssekreterare hos herr Sträng, samt Lennart Bodström, som inte heller torde vara obekant.

Då har Olle Svensson mage att gå upp i kammarens talarstol och göra sig lustig över denna dam och hennes medarbetare. Vi har här en lista som upptar namnen på 28 förtjänstfulla personer i det svenska samhället, vilka ställer upp för intervjuer. Om det är fel som det står här så kan vi ju få en dementi från herr Palme, som finns i kammaren just nu. Sådana argument, ärade kammarledamöter, använder sig alltså en av reservanterna, Olle Svensson, av i den här debatten.

Man borde egentligen inte säga mer, för det här visar klart, tycker jag, vad det hela handlar om. Men låt mig något beröra herr Fahlströms ledare, som återkommer gång på gång i debatten. Det främsta motivet för Olle Svensson att fästa avseende vid den tycks vara att herr Fahlström är vice ordförande i Journalistförbundet. Vad det har med saken att göra har jag svårt att förstå, men det kanske ligger någonting särskilt i detta. Jag vill då bara tala om att herr Fahlström för ett tag sedan har skrivit en ledare om sin egen ursprungliga ledare, där han kallar den debatt som har följt efter den första ledaren för en Grönköpingsmässig debatt. Herr Svensson har mer än de flesta bidragit till just denna Grönköpingsmässiga debatt.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte fatta hur Anders Björck kom in på att vi skulle diskutera någon dams ärbarhet och sådant – det är då hans eget sätt att föra debatten. Vad jag har diskuterat är lämpligheten av att ekonomiministern under pågående valutaoro i fjol sommar gör ett uttalande för en tidning som sprids bland människor vilka har speciell glädje av att få informationer i förväg om devalveringsbeslut.

Anders Björck borde tänka på en sak innan han blir alltför ivrig. Han anför ett argument som också ekonomiministern har anført i utskottet, nämligen att det spekulativa valutaflödet skulle ha varit störst i juni och juli. Detta visar, menar man, att Gösta Bohman inte kan ha bidragit till valutaflödet, därför att intervjun blev känd i svensk press först i slutet av juli. Det argumentet faller ju helt samman. Vad jag har velat peka på är att det finns en skrift av det här slaget som berömmar sig av att i förväg ha insidesinformationer. Då är det olämpligt att i förväg visa öppenhet mot en företrädare för en sådan tidskrift. Gösta Bohman borde i så fall ha undvikit att diskutera

devalveringsfrågan med den medarbetaren.

Jag har inte vänt mig emot att andra politiker i andra sammanhang har ställt upp för intervjuer. Tidskriften kan i och för sig vara mycket bra och värdefull. Men jag har också velat peka på dels vilka abonnenter, dels vilken karaktär denna tidskrift har.

Anders Björck har inte bestritt att Gösta Bohman inte har kontrollerat vilken typ av informationsblad det var fråga om innan han ställde upp. Öppenheten mot denna tidskrift ställer jag i kontrast mot den slutenhet och det bristande förtroende för den svenska oppositionen som har dokumenterats när det gäller att försöka ge information åt den om devalveringen i förväg.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Man frestas att säga till herr Svensson: Fortsätt inte, det blir bara värre!

Vad handlar det här om? Herr Bohman skall inte få ställa upp för den här tidningen, som UD:s pressbyrå går i god för och som pressbyrån ber Gösta Bohman ställa upp för, därför att Gösta Bohman är en så mäktig man och har sådana kunskaper att varje litet yttrande skulle kunna misstolkas. Men herr Palme får gärna ställa upp, därför att han är en så obetydlig och okunnig person, så det spelar ingen roll om han uppträder för tidningen. Det har han också gjort.

Vilket underbetyg är det herr Svensson utdelar åt sin egen partiledare? Andra personer skulle också kunna ställa upp, t. ex. Lennart Bodström eller Pierre Vinde som var statssekreterare i det tidigare finansdepartementet. Det spelar ingen roll om dessa personer ställer upp. Alla får göra det, utom herr Bohman.

När herr Bohman nu ställer upp på UD:s enträgna inrådan så dementerar han att det är fråga om att lämna ormsamarbetet. Gösta Bohman kan väl sedan inte göras ansvarig för vad Journalistförbundets förste vice ordförande – eller vad han nu är – missuppfattar eller skriver i en artikel. Tänk om man skulle behöva ta ansvar för alla tokiga ledare som skrivs i det här landet. Då skulle det inte vara lätt att vara politiker över huvud taget.

Vad det här handlar om är faktiskt att tidningar eller informationsblad inte skall få skriva om eventuella devalveringar. Det är en märklig attityd från en journalist. När jag lyssnar till vad Olle Svensson säger om att detta över huvud taget är någonting man inte får skriva om, så förstår jag bättre varför den socialdemokratiska pressen går så dåligt som den gör.

Valutautflödet började i slutet av maj. Denna intervju gjordes i mitten av juni. Vad som hände under dessa tre veckor kan man i rimlighetens namn inte beskylla Gösta Bohman för. Det som Olle Svensson säger är inte riktigt, vilket tydligt har framgått av den här debatten.

Herr talman! Jag tycker att det vore lämpligt att erkänna att man här från socialdemokratiskt håll är ute i ogjort väder. Man kan kritisera devalveringarna i andra fora än i konstitutionsutskottet. Några konstitutionella aspekter från de socialdemokratiska ledamöternas sida har de här replikskiftena

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

definitivt inte haft, såvitt jag kan förstå.

Jag vill sluta med att konstatera att Olof Palme ställt upp i ett sådant här sammanhang. Jag vill också fråga Olle Svensson om det var riktigt eller inte.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Är det typiskt för regeringspartierna i en dechargede-batt att föra över debatten till att handla om oppositionsledaren?

Vad jag här har sagt är det som Anders Björck nu också har hjälpt mig att visa, nämligen att det hade skett ett valutautflöde i slutet av maj och fram till det att intervjun beviljades. Ändå var inte Gösta Bohman försiktig, utan oförsiktig nog att ställa upp för ett internationellt informationsblad utan att ta reda på vilka abonnenter det har och vilken karaktär det har. Det är ju på grund av ekonomiministerns åsidosättande av ett säkerhetskrav från den svenska nationens synpunkt när det gäller den svenska valutaekonomin, som jag kritiserar att han ställde upp och uttryckte sig så oförsiktigt att man kunde tolka detta som en signal om en kommande devalvering.

Försök inte blanda in den socialdemokratiska pressens redigering i denna debatt! Det här handlar om statsrådsansvaret. Vi anser att ekonomiministern brustit i omdöme genom att ställa upp i intervjun utan att kontrollera vilket organ han uttalade sig i och hur materialet kunde användas, och att han därmed har medverkat till det spekulativa valutautflödet. Vi vänder oss också mot att medan han var öppen på den punkten, var han sluten gentemot oppositionen och visade den litet förtroende.

Andre vice talmannen anmälde att Anders Björck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Efter Anders Björcks senaste inlägg börjar ju debatten få riktig nivå. Jag är ledsen att jag inte kan fortsätta på den utvecklingslinjen, utan föredrar att återgå till sakfrågorna.

De anmärkningar som har framförts i reservationen gäller två saker. Den första är att man vill kritisera regeringen för dåligt samråd, bl. a. med, som Olle Svensson sade senast, hemlandets opposition. I den socialdemokratiska reservationen har man emellertid en mera begränsad skrivning. Där kritiserar man bara regeringen för bristande samråd med den socialdemokratiska oppositionen, vilket är något mera begränsat.

Jag tycker det är förvånansvärt att man inte kritiserar att samrådet varit dåligt med samtliga oppositionspartier – det hade varit mera befogat. Det naturliga är ju att en regering som vill genomföra en devalvering eller annan stor valutapolitisk åtgärd tar samråd med samtliga partier i riksdagen. Är förklaringen till begränsningen i den socialdemokratiska skrivningen möjligen att inte heller den socialdemokratiska regeringen vid valutapolitiska avgöranden samrådde med vänsterpartiet kommunisterna? Jag använder i stället Olle Svenssons term, som jag tycker är mera allmän och därför rättigare.

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Den andra anmärkningen man riktar är att ekonomiministern genom sina uttalanden har bidragit till det omfattande spekulativa valutautflödet. Vpk delar uppfattningen att skarp kritik bör riktas mot regeringen för dess handläggning av devalveringsfrågan, och mot ekonomiministern för dennes uttalanden före delvalveringsbeslutet. Vi kommer självfallet att rösta för reservationen.

Jag vill emellertid tillfoga att vi för vår del anser att en tredje anmärkning också borde ha förekommit i reservationen. Den viktigaste anmärkningen anser vi bör gälla vad man bara snuddar vid från socialdemokratiskt håll i sin reservation, men där regeringen inte kritiserats direkt. Vi avser detta att den borgerliga regeringen inte alls ingrep för att söka stoppa den omfattande spekulation i en devalvering av den svenska kronan som förekom under hela sommaren.

Hilding Johansson i Trollhättan har redan refererat till den undersökning som utförts av två riksbanksekonomer, herrar Franzén och Uggla, som redovisats i en artikel i Ekonomisk debatt nr 2 1978. Jag tycker att denna artikel är ett av de mest väsentliga bidragen till den fråga som vi nu diskuterar.

Artikeln utgör en analys av vad författarna kallar de förväntningsstyrda valutarörelserna under sommaren 1977. Med det uttrycket avser de bägge författarna "de valutautflöden vilka påverkar valutareserven och som kommer till stånd enbart därför att man förväntar en växelkursjustering". Sådana förväntningsstyrda valutarörelser kan vara resultat av både svenska och utländska företags agerande. De är också resultat av både aktivitet och passivitet. En importör som har en varuskuld i utländsk valuta kan införa en förväntad devalvering tidigarelägga sin betalning, så att den äger rum medan kronan ännu har ett högt värde. Ett företag kan också införa en devalvering vänta med att ta upp ett planerat lån utomlands. Stora uppköp av resevaluta kan göras inför en förväntad devalvering. Företag och kommuner kan öka sina insättningar i utländsk valuta i svensk bank på s. k. valutakonton osv.

De bägge författarna har gjort en undersökning om det förväntningsstyrda valutautflödet sommaren 1977, och de anser att det uppgick till inte mindre än mellan 6 och 8,5 miljarder kronor. De betonar att denna kalkyl underskattar valutautflödet. Minskningen i valutareserven skulle ha varit betydligt större om inte statens och riksbankens upplåning i utlandet hade motverkat utflödet.

För vanligt folk är det inte så svårt att svara på frågan vem som vinner och vem som förlorar när sådana valutadispositioner blir framgångsrika, dvs. när en spekulation i en växelkursförändring verkligen uppkommer. Också de bägge författarna svarar att den omfördelning från riksbanken till företagen som "dispositionsvinster" i samband med en devalvering innebär leder till en nedgång i riksbankens vinst, vilket medför att det belopp som skall utdelas till statskassan minskar. De fastslår, och jag tror inte att någon kan bestrida det, att det alltså är skattebetalarna, som i sista hand betalar företagens s. k. dispositionsvinster. Dessa beräknas i samband med devalveringen

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

sommaren 1977 ha uppgått till mellan 600 och 850 milj. kr. Detta var alltså de vinster som gjordes direkt på spekulation i den svenska kronan under sommaren 1977.

Uttryckt i klartext förekom alltså denna sommar en betydande spekulation i en devalvering av den svenska kronan. Spekulationen lyckades. Särskilt en rad företag men säkerligen också enskilda kapitalägare kunde därigenom göra stora direkta vinster, som i sista hand får bekostas av de svenska skattebetalarna.

Detta tycker jag är det väsentliga i diskussionen om regeringens handläggning av devalveringsfrågorna.

Regeringen ingrep inte för att försöka stoppa devalveringen. Utan att undervärdera betydelsen av herr Bohmans lösmynthet anser jag alltså att regeringens viktigaste försyndelse i detta sammanhang var att den icke ingrep mot spekulationen i den svenska kronan. Det finns medel som kunde ha använts i detta syfte, men regeringen ville alltså inte tillgripa dessa.

Herr talman! Detta skulle vi från vpk:s sida ha påpekat i en reservation, som skulle ha blivit fylligare än den nu avgivna socialdemokratiska reservationen i konstitutionsutskottet, om vi hade haft möjlighet att göra detta där. Som bekant har vpk berövats denna möjlighet. Ett parti i riksdagen har av de övriga partierna ställts utanför arbetet med granskningen av den sittande regeringens åtgärder. Granskningen av riksdagens åtgärder, bl. a. det förhållandet att ett parti ställts utanför ordinarie utskottsarbete, sker inte här men dess resultat kommer till uttryck genom medborgarna i de allmänna valen. Herr talman! Jag är övertygad om att de kommer att ägna uppmärksamhet åt denna kränkning av demokratin.

NILS HÖRBERG (fp):

Herr talman! I anslutning till det resonemang som förs i KU:s betänkande om s. k. spekulativa valutaflöden före devalveringen i augusti förra året, vill jag till ledamöterna och till kammarens protokoll rapportera följande:

En delegation från Bundestag i Bonn besökte riksdagen i början av juni 1977. I anslutning till besöket ordnade riksdagen bl. a. en lunch den 9 juni i Teatercaféets salonger. Vid lunchen deltog ett 25-tal personer, varav ca hälften tyska gäster. I övrigt var riksdagsledamöter samt representanter för utrikesdepartementet, för riksdagens kansli och för Sveriges industriförbund närvarande.

Efter lunchen ägde ett tankeutbyte rum mellan de båda parlamentarikergrupperna, varvid öppet diskuterades främst aktuell ekonomi. Diskussionen inleddes av Kjell-Olof Feldt såsom vice ordförande i riksdagen finansutskott. Feldt gjorde en ganska lång exposé över Sveriges ekonomiska läge och kom mot slutet av sitt anförande bl. a. in på devalveringsproblemet. Efter att ha berört den 6-procentiga devalveringen i april sade Feldt ungefär att efter vad han hade erfarit så diskuterades f. n. en ytterligare devalvering – denna gång med inte mindre än 10 à 15 % – och man övervägde även att lämna samarbetet i valutaormen!

Jag reagerade mycket starkt vid detta påstående! Då jag på grund av ett

återbud blivit äldste ledmot från majoritetssidan insåg jag att det föll på min lott att med största möjliga eftertryck dementera varje sådant rykte.

Min minnesbild av Kjell-Olof Feldts påstående är mycket tydlig, dels på grund av dess sakliga innehåll, dels på grund av vissa detaljer i det diskussionsinlägg som jag sedan gjorde.

Sakligt blev jag mycket överraskad över de höga procentsatser som Kjell-Olof Feldt nämnde och över hans påstående att man övervägde att lämna samarbetet inom valutaormen. Båda leden i hans uttalande innc höll för mig fullständigt nya uppgifter!

Såsom intresserad av Sveriges ekonomi och med viss ekonomisk insikt hade jag under senvåren upprepade gånger bearbetat mina partikolleger i riksbanksfullmäktige med påståendet att aprildevalveringen inte räckte. För min del ansåg jag att en snar ytterligare devalvering med 6 % behövdes, vilken jag bedömde kunde ske inom valutaormens ram. Allra helst ville jag föreslå 8 %, om det kunde accepteras av valutaormens medlemsländer.

Vad jag och mina partikolleger i riksbanksfullmäktige i stort hade kommit fram till var: högsta möjliga ytterligare devalvering inom ramen för fortsatt samarbete i valutaormen. Vi visste att så höga procentsatser som 10 à 15 % inte kunde accepteras av valutaormens länder och nämnde aldrig ens tanken att Sverige skulle lämna valutaormen. – Kjell-Olof Feldts båda uppgifter vid lunchen den 9 juni var närmast chockerande för mig!

I mitt improviserade diskussionsinlägg försökte jag utifrån min position på majoritetssidan och såsom ledamot i skatteutskottet att starkt dementera det rykte som Kjell-Olof Feldt hade delgivit de närvarande. Jag erinrar mig alldeles särskilt att jag som stöd för minnet skrev på en papperslapp de fyra orden "currency snake", "coordination" och "collaboration".

Före den aktuella lunchen visste jag faktiskt inte hur valutaormen benämndes på engelska. Jag kunde ordet "Valutaschlange", men det var Kjell-Olof Feldt som lärde mig orden "currency snake".

Jag underströk i mitt inlägg hur väsentligt jag ansåg det vara med en "coordination" mellan de västeuropeiska valutorna inom the "currency snake" och att jag ansåg "collaboration" mellan Västeuropas länder i valutasammanhang helt nödvändigt. Jag dementerade också utifrån vad jag visste från folkpartiets riksdagsgrupp och statsråd att någon devalvering som den Kjell-Olof Feldt nämnt var aktuell; ännu mindre planerade regeringen att lämna valutaormen.

Dessa språkliga detaljer från mitt diskussionsinlägg är ju i sig själva oväsentliga, men jag har velat nämna dem här, då de visar den tydliga minnesbild jag har av mitt försök att dementera Kjell-Olof Feldts uppgifter.

Herr talman! Jag avstår helt från att dra några slutsatser om huruvida den här relaterade öppna lunchdiskussionen kan ha påverkat förra sommarens "spekulativa valutaflöden" eller ej. När jag läste reservationen 5 med kritiska synpunkter på ett visst uttalande av ekonomiministern kände jag det som en moralisk skyldighet att informera kammaren om ett annat uttalande i

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

devalveringsfrågan, som den 9 juni 1977 gjordes av vice ordföranden i riksdagens finansutskott.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Det har under debatten i den här frågan gjorts gällande att det var fel av den politiska oppositionen att över huvud taget diskutera Sveriges valutapolitik under det år som gått.

Nu nämnde Mats Hellström det självklara spørsmålet: Varför har devalveringar och valutapolitik diskuterats i den svenska riksdagen? Svaret är: Jo, av det enkla skälet att den svenska valutapolitiken radikalt har förändrats sedan regeringsskiftet. Den har lagts om, vi har fått en helt ny teknik för valutapolitiken, och vi har brutit upp det valutapolitiska samarbetet i Europa. Att den politiska oppositionen inte skulle ha rätt att diskutera en så grundläggande kursändring i valutapolitiken är orimligt! Att dessutom den meningen framförs av en medlem av konstitutionsutskottet, som skall vaka över riksdagens konstitutionella rättigheter, kan väl bara förklaras av att den talaren heter Anders Björck!

Det har också sagts att ett bevis på hur väl regeringen hanterat frågan är att den var väl förankrad och mottogs med förståelse i övriga nordiska länder. Låt mig då referera tre uttalanden som gjordes omedelbart efter devalveringen i augusti 1977 enligt en pressöversikt från Bank for International Settlements – BIS – daterad den 30 augusti 1977:

Den norske finansministern Per Kleppe sade vid en presskonferens i Oslo att Norge hade tvingats devalvera med 5 % på grund av det svenska devalveringsbeslutet. Han sade också att Sverige hade beträtt en farlig väg genom sitt devalveringsbeslut och beslutet att lämna ormen.

Chefen för Danmarks Nationalbank Erik Hoffmeier sade i Köpenhamn – även det den 29 augusti – att de svenska åtgärderna var extremt olyckliga och att de hade tvingat Danmark att tillsammans med Norge följa efter.

Den finske statsministern Kalevi Sorsa sade enligt Dagens Nyheter den 30 augusti att den finska regeringen "hamnat i väldiga svårigheter på grund av Sveriges devalvering".

Är de här reaktionerna och uttalandena resultatet av en skicklig hantering av väl genomförda samråd? Nej, herr talman, alla vet att den svenska regeringens oskickliga och nonchalanta hantering av våra nordiska grannländer tvärtom skapade en lång tids irritation i det nordiska samarbetet.

Sedan skall jag säga några ord till herr Hörberg.

Jag vet att han den senaste månaden har försökt prångla ut den där historien i dagspressen men att journalisterna visade bättre omdöme än herr Hörberg: de tyckte att historien var väl tunn och att det var märkligt att herr Hörberg först i mars 1978 erinrade sig en sak som skulle ha hänt i juni 1977, när dessutom debatten om Bohmans lösmynthet börjat redan i augusti-september 1977.

Vad hände då vid den där lunchen? Herr Hörberg säger att han var chockad – så chockad tydligen, att det ledde till en minnesförlust som sträckte sig över åtta månader, innan han på nytt erinrade sig detta. Han påstår att hans

minnesintryck nu är så tydliga, därför att han har en papperslapp där det står "currency snake", "coordination" och "collaboration". Ja, jag måste säga att herr Hörberg har en väl utvecklad semantisk känslighet, om han ur dessa fyra ord kan erinra sig och utläsa vad som skulle ha ägt rum för nio månader sedan!

Eftersom jag av journalisterna tillfrågats om den här lunchen och herr Hörbergs ryktesspridning, har jag också försökt erinra mig vad som ägde rum. Det framgår alldeles klart att valutaormen och Sveriges roll i det sammanhanget togs upp från tysk sida av det ganska enkla skälet att man var intresserad av om Sverige skulle stanna kvar i valutaormen eller inte. Alla visste ju att den svenska valutan utsatts för påfrestningar. Den hade devalverats två gånger under de senaste nio månaderna, före juni 1977. Jag fick frågan vad jag ansåg borde ske med Sveriges ställning visavi valutaormen. Jag hade – och det tycker jag herr Hörberg borde inse – ingen som helst anledning att tala å Gösta Bohmans vägnar eller å regeringens vägnar. Jag fick frågan i egenskap av representant för den socialdemokratiska oppositionen. Då sade jag att jag ansåg – och visste att det också var mitt partis mening – att Sverige borde stanna kvar i valutaormen, att det var den valutapolitik som föreföll oss bäst att föra. Det var ett besked som jag avgav för att lugna våra tyska kolleger, som tydligen hört rykten om att Sverige måhända var på väg att bryta upp. Vem vet vilka news letters de i själva verket hade studerat före lunchen i juni 1977.

I den mån devalveringar nämndes var det från min sida en kommentar till den devalvering som genomfördes i april. Herr Hörberg har rätt i – och det är den enda punkt där jag tror våra minnesbilder överensstämmer – att jag sade att vi ansåg att regeringen hade följt upp devalveringen på ett otillräckligt sätt och att vi krävde och hade krävt andra och, enligt vår mening, effektivare åtgärder för att försvara den svenska valutans ställning.

Jag kan alltså, herr talman, försäkra att herr Hörbergs nu efter åtta nio månader fabricerade minnesbilder från en lunch i juni 1977 är helt grundlösa. Jag förutspådde ingen svensk devalvering, förutspådde icke att Sverige skulle lämna valutaormen – tvärtom. Jag talade för en fortsatt svensk valutastabilitet och ett fortsatt svenskt medlemskap i valutaormen.

Det var alltså tvärtom, herr talman!

NILS HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om det är någon som lider av minnesförlust så måste det vara Kjell-Olof Feldt – för jag kan inte tro att han talar mot bättre vetande.

Jag kan på heder och samvete intyga att lunchdiskussionens inledande skede var precis så som jag har återgivit det. Jag har icke förändrat någonting, icke tillagt någonting, icke dragit någonting ifrån.

Herr Feldt inledde med en mycket bra exposé över Sveriges ekonomiska läge, som jag minns att jag noterade såsom objektiv. För att komma från en ledande man på oppositionssidan tyckte jag det var värt att honorera. Men jag blev chockerad när han mot slutet direkt påstod det som jag nyss nämnde i mitt inledningsanförande.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Jag prånglar inte ut någon historia, och jag ägnar mig inte åt någon ryktesspridning. Jag tror inte att jag är känd för det i kammaren. Och jag har icke lidit av någon minnesförlust under åtta månader. Jag har f. ö. i stort fått verifierat att jag har rätt i mitt påstående genom telefonsamtal med några av de tyska gästerna i förra veckan.

Orsaken till att jag tar upp frågan i dag är att jag har så pass känsligt samvete att när jag i konstitutionsutskottets betänkande läste reservationen 5 och förstod ungefär hur debatten skulle gå i dag så tänkte jag: Skall den ena partens uttalande nagelfaras på det sätt som vi har hört här i eftermiddag, bör också den andra partens uttalande åtminstone meddelas i kammaren.

Och Kjell-Olof Feldt är ju inte vem som helst i oppositionsläget – han är vice ordförande i finansutskottet. Det var därför så anmärkningsvärt att han i sitt inledningsanförande vid lunchdiskussionen förde ut ett rykte av den typ som jag nyss relaterade.

KJELL-OLOF FELDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är nästan så att jag ber kammaren om ursäkt för att jag för den här debatten. Det är trots allt ekonomiministerns hantering som skall granskas, och det är en väsentlig skillnad på uttalanden som görs av ansvariga statsråd och de som görs av andra. Att kalla mig för något slags motpart till Gösta Bohman i det här ärendet och nästan göra detta till en rättegång, där jag skall stå till svars på jämbördig fot med landets ekonomiminister, är orimligt.

Men jag har några frågor till herr Hörberg, för det här har börjat bli litet obchagligt. Herr Hörberg säger att han fått sina påståenden bekräftade vid samtal med tyska parlamentariker. Det är rätt ovanligt att man i denna kammare beskyller någon person för att ljuga, men det är ju vad herr Hörberg beskyller mig för nu. Då bör herr Hörberg omedelbart till kammarens protokoll läsa in åtminstone namnen på de personer som är beredda att intyga, tydligen också på heder och samvete, det som herr Hörberg har sagt här i kammaren.

Om herr Hörberg var så chockerad över mina uttalanden – varför då gå och ruva över dem i nästan ett år? Varför inte komma t. ex. till mig och fråga huruvida jag ansåg att detta var riktigt? Varför hålla på att springa runt hos journalister i den här staden och i det här huset och försöka prångla ut denna historia i stället för att fråga mig: Är det här riktigt? Minns jag det här rätt?

Det är sådant jag kallar ryktesspridning, herr talman, att inte ens ha det lilla kuraget att gå fram till den man anklagar för någonting och ställa vederbörande inför de eventuella fakta man har utan i stället försöka överraska med dem vid en sådan här debatt. Det är av en ren tillfällighet och tack vare journalisterna jag visste att herr Hörberg skulle komma med den här historien.

Jag har icke i något sammanhang – herr Hörberg kan läsa igenom alla mina inlägg i de ekonomiska debatterna i riksdagen – velat engagera mig i några uttalanden som skulle kunna tolkas som att jag förutsåg kommande

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

valutakursförändringar eller ränteförändringar, för jag anser och jag har på grund av mina tidigare erfarenheter från arbetet i Sveriges riksbank och i den svenska regeringen konstaterat att det är även oppositionens ansvar att försöka begränsa möjligheterna för spekulationer i valutakursförändringar och ränteförändringar. Jag ändrar inte på den vanan för att jag råkar träffa personer från andra länder, utländska gäster. Det är mig alltså helt främmande att sitta inför tyska parlamentariker och sprida några rykten, som det över huvud taget inte fanns något underlag för den gången, att vi skulle bryta upp ur det valutapolitiska samarbetet.

Kom med några klara besked nu, herr Hörberg, för att rensa luften!

NILS HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ruvat över detta i ett år som Kjell-Olof Feldt tillåter sig att säga, utan orsaken till att jag nu tar upp denna fråga är reservationen nr 5 till det betänkande som vi behandlar. Jag har inte haft någon anledning att bry mig om inlägget tidigare.

Sedan vill jag gärna säga att i den diskussion som följde efter Kjell-Olof Feldts inlägg blev mycket ordat om valutaormen och om Sveriges kvarstannande däri. Slutsatsen av diskussionen blev att alla närvarande önskade att Sverige skulle vara kvar i samarbetet i valutaormen. Det är en bild som jag fått dels direkt bekräftad vid samtal med tyska ledamöter som var närvarande och som heter herr Peter Schmidhuber, München, och dr Otto Wulff, Bonn, dels indirekt bekräftad av att man i den rapport som gick från tyska ambassaden i Stockholm till Bonn – två ambassadtjänstemän och Tysk-svenska handelskammarens verkställande direktör var också med vid lunchen – sagt ungefär så här att Feldt talade länge men att alla efter diskussionen ville stanna kvar inom valutaormen tillsammans med Sverige.

Givetvis hade det under diskussionen inte så energiskt understrukits att Sverige borde stanna kvar i valutaormen, om inte någon i inledningen hade sagt att det fanns tankar på att Sverige skulle lämna den. Och den som sade det var Kjell-Olof Feldt.

Jag vill gärna i denna sista replik säga, herr talman, att jag lovar och försäkrar på heder och samvete att vad jag har sagt är sant och att jag inte vare sig tillagt eller förändrat något i mitt referat från den berörda lunchdiskussionen.

KJELL-OLOF FELDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall leverera ett test till kammaren på herr Hörbergs försäkran på heder och samvete. Han sade här för en stund sedan att han över huvud taget inte hade börjat fundera över denna fråga förrän han läste reservationen till konstitutionsutskottets betänkande. Men, herr Hörberg, jag vet att för ungefär tre veckor sedan var ni i kontakt med representanter för pressen här i Stockholm för att försöka få ut den här historien, och då fanns, såvitt jag vet, inte den socialdemokratiska reservationen i konstitutionsutskottets betänkande. Jag överlåter åt kammarens ledamöter att bedöma huruvida det som herr Hörberg påstod för en stund sedan är lögn eller

Onsdagen den
19 april 1978

Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.

Beslut om deval-
vering

sanning. Jag tror att jag vet vad jag kan kalla det med min vokabulär.

Av referaten från någon bulletin – vilken det nu var – framgick precis vad jag sade, nämligen att alla deltagarna i detta möte var överens om att Sverige skulle stanna kvar i valutaormen. Sedan gör herr Hörberg sig skyldig till den fantastiska slutsatsen att i och med att denna uppfattning blev allmän måste någon ha påstått att vi skulle lämna valutaormen. Det kallas brännvinsadvokatyr i mindre högtidliga sammanhang!

Slutligen: Om det varit så att jag faktiskt hade sagt att jag väntade en devalvering på 10 à 15 %, varför stod inte det i det papper som herr Hörberg läste från? Herr Hörberg var tydligen chockerad under lång tid efteråt, och en så pass intressant uppgift borde han väl ha återgivit!

Jag beklagar, herr talman, att en debatt av det här slaget skall få en så personlig inriktning som denna, men herr Hörberg får faktisk skylla sig själv när han tar upp den här frågan på det sätt som han gör och tillvitar mig sådana uttalanden.

Andre vice talmannen anmälde att Nils Hörberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag vill inte lägga mig i det senaste meningsutbytet på annat sätt än genom att säga: Plattare fall har jag nästan inte bevittnat i denna kammare. Herr Hörbergs enda bevisning var ett papper från denna överläggning, där det står att alla är överens om att Sverige borde stanna i valutaormen, för vilket alltså Kjell-Olof Feldt uppenbarligen kraftfullt hade argumenterat när den ende majoritetsrepresentanten själv sade att han inte begriper sig på sådana här saker något vidare. Tänk om regeringen hade agerat lika kraftigt och tänk om regeringen hade stannat i valutaormen i stället! Det är hemskt att behöva höra på detta.

Herr talman! De socialdemokratiska talarna har utförligt belyst ärendet. Regeringen och framför allt ekonomiministern är illa tilltufsade. Herr Bohman har visat sig vara alltför lösmynt inför offentligheten och alltför litet talträngd i sina relationer med oppositionen. Man kunde kanske säga att det vore synd om Gösta Bohman både på grund av hans ställning i sak och på grund av att han har Anders Björck som vapendragare – om det inte vore så att han i så hög grad är offer för sitt eget högmod att han aldrig vill erkänna ett misstag och därför ofta möter politiska motståndare med föraktfull arrogans.

Innan jag kommer in på vad jag skall säga i övrigt vill jag bemöta det som nämndes här om samråd vid värdevalveringen. Låt mig om detta enkelt säga följande: Jag informerades av en framträdande politiker i ett grannland om den svenska devalveringen. Jag väntade sedan i ungefär ett dygn innan herr Bohman ganska nonchalant i en korridor i det finska riksdagshuset meddelade mig att den svenska regeringen beslutat devalvera. De nordiska länderna informerades så dåligt, att den stackars finske statsministern – efter det att alla journalister visste om det – vid middagsbordet fick översatt för sig

beskedet om att Sverige hade devalverat.

Jag skall i övrigt begränsa mig till att ta upp två frågor.

Den ena gäller herr Bohmans försök att skylla ifrån sig genom att anklaga oppositionen för att skada den svenska valutan, när vi kritiserar hans lösmynthet. Det är i och för sig en intressant frågeställning, och givetvis bör man ta sådana hänsyn. I fjol våras, när herr Bohman strödde en hel del obetänksamma uttalanden omkring sig, var vi starkt betänkta att offentligt kritisera honom. Vi avstod emellertid, just av hänsyn till kronans värde. Men man når en gräns när flathet och tystnad blir ännu mer skadligt för landet. Det gällde i samband med de uttalanden som utförligt diskuterats här tidigare i debatten.

Genom kontakter ute i Europa, framför allt i Paris, fick vi också anmodanden av ungefär följande innebörd: Kan ni inte försöka få tyst på den svenske ekonomiministern och hans medarbetare? De sprider uttalanden omkring sig här ute i Europa som hela tiden blåser under intrycket av att en ytterligare devalvering står för dörren. Förstår de inte att spekulanterna har långa öron?

I det läget var det bättre för landet att vi sade ifrån på skarpen till herr Bohman. Gränsen för när tystnad hade blivit flathet var nådd i slutet av juli.

Mitt andra ämne är följande: Det framgick av förhören med Gösta Bohman i konstitutionsutskottet att det reella beslutet om devalveringen fattades rätt tidigt, redan någon vecka innan det formella beslutet kom – herr Bohman känner behov av att säga detta, eftersom han vill hävda att han rätt tidigt tog kontakt med ormenländerna och våra nordiska grannländer. Därmed förelåg i sak gott om tid för samråd med oppositionen. Men med den något föraktfulla attityd som herr Bohman lagt sig till med såsom makthavare i etablissemanget anser han inte att det förelåg något skäl för samråd med oppositionen. För detta har han med rätta utsatts för skarp kritik av konstitutionsutskottets socialdemokrater, och lagom till att jag gick upp i talarstolen har han också lämnat denna sak.

Det blev emellertid, herr talman, än värre. När statsminister Fälldin skulle värja sig för kritiken över att regeringen inte samrått med oppositionen, så gav han en helt annan version än herr Bohman. Han sade: Valutaflödet under början av devalveringsveckan blev så starkt att vi tvingades till ett snabbt beslut. Vi fick inte tid över för samråd med oppositionen.

Enligt logikens grundläggande regler kan vi av det nyss sagda dra följande slutsats: Statsministerns och ekonomiministerns versioner strider på ett avgörande sätt mot varandra. Båda kan icke vara med sanningen överensstämmande. En av dem talar följaktligen osanning.

Herr talman! Det nu anförda ger en av många djupt oroande bilder av den borgerliga regeringen i Sverige år 1978.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi, ju längre debatten lider, har fått en djupt oroande bild av den socialdemokratiska debattekniken i detta sammanhang.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Herr Palme tar nu upp frågan om värdevalveringen, den som ägde rum i början av april. I den socialdemokratiska reservationen till konstitutionsutskottets betänkande nämns denna devalvering icke alls. Där har man ingen kritik att framföra. Men herr Palme har tydligen kritik att framföra. Men då tycker jag att herr Palme kunde meddela sina kamrater i utskottet detta för att de skall få den fullständiga bild som han efterlyser. Socialdemokraterna i utskottet har givit sin accept för värdevalveringen. Då bör socialdemokraterna i utskottet inte nu komma och kritisera den. Reservationerna finns på s. 38–40. och var och en kan själv läsa dem.

Beträffande informationen kunde jag i ett tidigare inlägg konstatera – herr Palme var måhända inte i kammaren då – att när danskarna devalverade ringde Hackkerup till Gösta Bohman dagen före. Och hur är det i Norge, där socialdemokraterna regerar? Senast det var aktuellt med en devalvering där informerade den norske socialdemokratiska finansministern det norska stortingets finanskommitté samma dag. Så uppträder alltså socialdemokraterna i de grannländer som herr Palme nu tar upp och använder som ett argument i denna debatt.

Det är faktiskt så att den nuvarande regeringen på detta område har följt samma former som den gamla regeringen. Det kan väl ändå inte vara så – då är det verkligen, för att använda herr Palmes eget uttryck, djupt oroande – att den nuvarande oppositionen kräver en alldeles speciell behandling? Får jag fråga herr Palme: Om nu den olyckan skulle tima att herr Palme och hans partikamrater kommer till regeringsmakten, är det då deras avsikt att det i fortsättningen skall bli en annan ordning, att man skall ha förhandlingar med oppositionen i god tid? Kan vi i dag få ett besked av herr Palme på den punkten? Det tror jag skulle vara väldigt bra för framtiden.

OLOF PALME. (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade nyss att det var synd om Gösta Bohman att han hade Anders Björck som vapendragare, och det tycker jag underströks med breda streck nyss.

Aprildevalveringen tog Anders Björck upp och gav en alldeles felaktig version av den. Det kunde naturligtvis finnas anledning att kritisera den också. Det finns mycket man kan kritisera, men man får prioritera och ta det verkligt allvarliga – det som hände i höstas.

En socialdemokratisk regering kommer att följa demokratiska spelregler, vilket vi alltid har gjort. Jag har varit med många gånger och jagat runt i landet för att få tag på oppositionsledarna och få dem med i diskussioner när det har blivit valutaoro i världen.

Jag skall än en gång upprepa vad som faktiskt har hänt.

För att värja sig hävdar herr Bohman att beslutet om devalveringen träffades tidigt så att han kunde informera bl. a. de nordiska länderna. Men samråda med oppositionen ville han inte. Det var alltså större risker att samråda med oppositionen enligt demokratiska spelregler än att prata med redaktören för Danielle Huncbelle's International Letter.

För att värja sig säger herr Fällidin: Det kom en så väldig spekulation

dagarna innan devalveringen genomfördes, och vi fick därför så bråttom att vi tyvärr inte hann med att informera oppositionen.

Jag vill understryka för kammarens ledamöter att dessa två versioner absolut inte går ihop. Båda kan inte vara sanna. Vilken som är osann vet jag inte. Men det är ganska trist, när vi har ett allvarligt granskningsärende, att två av regeringens representanter, var och en för att skydda sitt eget skinn, lämnar versioner som helt strider mot varandra.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Än en gång har det visat sig att herr Palme inte kommit med några konkreta argument i denna fråga. Informationen till andra länder skedde samma vecka som informationen lämnades till den socialdemokratiska oppositionen – i enlighet med den praxis som tillämpats tidigare och i enlighet med den praxis som herr Palmes nordiska partivänner tillämpar. Och jag fick inget svar på min fråga om herr Palme var beredd att i fortsättningen ha förhandlingar av det slag han nu efterlyser, om den olyckan skulle tima att vi får ett regimskifte i framtiden. Kan vi få ett klart besked på den punkten!

När argumenten tryter försöker herr Palme – herr Feldt var också inne på det – att ge mig gliringar. Han säger att det är synd att herr Bohman har mig som vapendragare. Den saken bör väl närmast herr Bohman svara på, men nu är det faktiskt på det sättet att jag står här som talesman för konstitutionsutskottet i denna fråga, eftersom jag råkar tillhöra det utskottet. Det är inte så att man väljer vapendragare i de här sammanhangen.

Jag skulle naturligtvis kunna kvittera med att säga att det är synd om socialdemokratin som har herr Palme som partiledare. Det har ju visat sig i tre val i rad nu.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill helt enkelt konstatera följande:

Om man informerade de nordiska länderna och den socialdemokratiska oppositionen inom samma vecka, så fyller inte detta rimliga demokratiska anspråk. Man informerade med andra ord de nordiska länderna eller något av dem, fattade ett beslut och höll sedan tyst en vecka utan att ta någon som helst kontakt med oppositionen. När man tog en samrådskontakt var det för att meddela fullbordat faktum utan att ge en reell möjlighet till diskussion.

Det ena statsrådet säger att det berodde på att man hade så ont om tid. Det andra statsrådet säger: Nej då, vi hade gott om tid, för beslutet fattades långt tidigare, men vi ville inte ha något samråd.

Detta förfaringssätt har vi socialdemokrater brännmärkt. Så har vi aldrig hanterat en fråga. Så hoppas jag att vi aldrig kommer att hantera en fråga den dag då – jag hoppas snart – den borgerliga otrygghetens och den borgerliga förvirringens tid är förbi i vårt land.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Andre vice talmannen anmälde att Anders Björck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Jag är kanske litet generad över att för andra gången i riksdagens protokoll behöva läsa in vad jag sade den 2 juni förra året i den här talarstolen. Jag tvingas göra det helt enkelt därför att Anders Björck har en citatkonst som kan likställas med hur en viss potentat läser Bibeln. Nu läser jag innantill ur det här protokollet följande, som jag riktade till herr Bohman: "Sätt värde på det lugn som ännu gäller på svensk arbetsmarknad. Jag säger det här helt enkelt därför att vi ju i tidningarna läser om att man i den utländska pressen, både i den engelska och i den franska, redan spår om den andra devalveringen av den svenska kronan. Det gamla fina erkännandet av den starka ställning som den svenska valutan har haft sedan 1949 --- är tydligen nu så illa hanterat att man" - märk väl - "i vår omvärld, sedan man där knappt hunnit smälta den första devalveringen, nu är på väg att fråga sig: När kommer Sverige med den andra devalveringen?"

Detta citeras av Anders Björck på så sätt, att den dåvarande finansministern går upp i talarstolen och ställer frågan: "När kommer den andra devalveringen?" Det är en citatkonst som ligger under alla anständiga regler. Jag har läst in vad jag sade i kammarens protokoll en gång tidigare, och jag är tvungen att göra det ytterligare en gång just med hänsyn till Anders Björcks sätt att citera. Är det oförmåga att läsa innantill, så förlåter jag honom. Men jag ger honom rådet att avstå från att göra inlägg i den här debatten i fortsättningen. Förstår han vad han läser, är det oförlåtligt att citera som han gör. Då är det en blandning - jag måste säga det herr talman - av bluff och illvilja som han presterar från talarstolen.

Jag vill dessutom säga ytterligare något om det som har berörts från olika håll, nämligen hur det här utflödet av valutorna har periodiserat sig under sommaren. Jag har en uppställning över detta i min hand, och jag kan säga att från den sista veckan i juli månad till den sista veckan i augusti månad så flöt det ut 3 142 milj. kr. ur landet. Det var ungefär hälften av det minimibelopp man rör sig med i de här båda ekonomernas inlägg i tidningen Ekonomisk debatt. De talar om ett belopp på 6-8,5 miljarder kronor. Men det visar sig att utströmningen av pengar kulminerar under sista veckan i juli och under augusti. Jag vill minnas att Hilding Johansson har understrukt detta tidigare.

Ytterligare en sak som har berörts av och till i den här debatten är önskvärdheten av att regeringen skulle ha informerat oppositionen på ett riktigare sätt. När reservanterna har krävt det, så har de återopat hur situationen var under den gamla regeringens tid.

Vi hade under 1970-talet av och till vissa kriser på gång inom valutaområdet. De föranledde högst seriösa överläggningar mellan finansministrarna och riksbankscheferna i de nordiska länderna innan man tog slutgiltig ståndpunkt. Jag vill minnas att det var Kjell-Olof Feldt som i sitt inlägg sade att den nuvarande regeringens kontakter med de nordiska länderna var

bristfälliga.

Den gamla socialdemokratiska regeringen såg i motsvarande läge så allvarligt på situationen att den bjöd in oppositionspartiernas ledningar till en högst seriös debatt i kanslihuset. Gösta Bohman med Staffan Burenstam Linder i sällskap satt kring statsrådsberedningens runda bord och fick lägga fram sina synpunkter, hur man såg på, kände och tyckte i valutafrågorna i den eller den situationen. Det förekom att de hade andra uppfattningar än den socialdemokratiska regeringen. Vi avlyssnade och bedömde dem och tog slutligen ställning efter, som jag vill betrakta det, seriösa och utförliga överläggningar. Något sådant förekom självfallet inte den här omtalade fredagen före devalveringen den 28 augusti i fjol. Det var en påringning dels till mig, dels till Olof Palme med beskedet: Nu har regeringen bestämt sig, så här blir det.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att i denna debatt om konstitutionsutskottets betänkande har deltagit två ledamöter av den socialdemokratiska utskottsgruppen jämte två ledamöter av, om jag nu får kalla det så, den socialdemokratiska partiledningen, nämligen förre statsministern och förre finansministern. När så många måste kastas in i en debatt, som ju är så solklar – om man nu får tro dessa herrar – skulle de väl ha kunnat komma fram med någonting konkret. Men det gjorde inte heller herr Sträng i sitt senaste inlägg, trots att man mobiliserat så många tunga politiker som möjligt. Förlåt, jag glömde herr Feldt. Fem socialdemokrater har alltså uppträtt i detta sammanhang.

Herr Sträng läste in sitt anförande än en gång till kammarens protokoll. Han antydde att man diskuterade detta ämne ute i Europa och att man frågade: När kommer den andra devalveringen? Herr Sträng är verkligen inte vem som helst i dessa sammanhang. Får jag då kvittera med att läsa in till protokollet vad herr Bohman verkligen sade. Det tycks inte ha gått upp för alla. Vad herr Bohman sade och vad hela debatten handlar om innebar faktiskt en dementi på att vi skulle lämna ormsamarbetet. Han sade:

”Just nu har vi det här pratet i Sverige om en mycket stor devalvering. Skulle vi genomföra en sådan, fick vi lov att lämna ormen. Det kunde även leda till negativa politiska reaktioner mot oss, ehuru inte nödvändigtvis eftersom man också i Västtyskland diskuterar värdet av ormen.” Så kom det väsentliga: ”Men vi anser att vi bör stanna kvar i ormen.”

Mot detta uttalande och denna dementi har socialdemokraterna i nästan ett års tid fört en intensiv kampanj. Knappt var devalveringen den 29 augusti klar, förrän den socialdemokratiska pressen, herr talman, i en cirkulärartikel av Lars Hjalmarsson i början av september frågade när den fjärde devalveringen skulle bli aktuell. Detta visar ganska klart vad det handlar om.

Herr Sträng talade om bluff och illvilja från regeringens talesmän i denna debatt. Jag tycker att den debatt som har förts i dag har varit väldigt värdefull. Den har om något – jag tänker inte minst på herr Hörbergs inlägg – visat att bluff och illvilja är någonting som uppenbarligen förekommer från den socialdemokratiska oppositionens sida.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

GUNNAR STRÄNG (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag nu har klarat ut sakerna även för Anders Björck – jag behöver inte upprepa det för kammarrens övriga ledamöter, som redan varit på det klara med vad mitt inlägg innebar – är det möjligt att Anders Björck i fortsättningen kommer att avstå från att citera mig på detta vilseledande sätt. Jag fick det intrycket av hans inlägg. Jag tillät mig säga att om han citerat av oförstånd förlåter jag honom, men om han har gjort det medvetet är det ett försök till bluff och illvilja. Då får det rent partipolitiska ta överhand över det sakliga, och det är jag inte så särdeles tilltalad av.

Det är i och för sig inte förbjudet att använda ordet devalvering i ett inlägg, vare sig för herr Bohman, för mig eller för någon annan. Men frågan är i vilket sammanhang man använder detta ord. Som jag har sagt en gång tidigare: när jag har använt det ordet, har ingen därav på sakliga grunder kunnat dra slutsatsen att jag är ute och annonserar någon ny devalvering. Men när herr Bohman använder ordet, drar omdömesgilla journalister slutsatsen att det inte finns någonting att fundera över längre, utan nu är det bara att konstatera att devalveringen kommer. Det är skillnaden mellan oss i dessa diskussioner. Därför är det så hopplöst att diskutera med Anders Björck.

Mot dumheten kämpar även gudarna förgäves. Jag avstår från att diskutera mer med Anders Björck i denna fråga.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! För att förhindra att andra än Anders Björck drar förhastade slutsatser av det förhållandet att vi inte har tagit upp vårdevalveringen i vår reservation vill jag säga att det är helt enkelt omöjligt att driva den linje som Anders Björck följer här, nämligen att om man inte har kritiserat en sak som regeringen har utfört, så har man godkänt den. Skulle vi tillämpa den ordningen, då måste konstitutionsutskottet ge ut ett flertal betänkanden där varje fråga tas upp. Men vi måste ju, precis som Olof Palme tidigare sade, prioritera frågorna. Och vad som hände i augusti är så mycket mera anmärkningsvärt än det som hände i april att vi måste uppehålla oss väsentligen vid det.

I övrigt påstår Anders Björck fortfarande att ingen har sagt något konkret. Låt mig då ta fram detta konkreta för övriga ledamöter här i kammaren i fyra punkter.

För det första har vi från minoritetens sida inom konstitutionsutskottet kritiserat regeringens handläggning av frågan. Vi har konstaterat att det inte förekom några reella samråd före beslutets fattande. Belåtenheten över den ordningen finns tydligen bara bland regeringssidans försvarare. Hade det varit reella samråd kanske några fler hade kunnat vara belåtna.

För det andra har debatten givit många bekräftelser på att resultatet av mina studier av det förgångna var riktigt. Debatten har bekräftat att det har förekommit reella samråd tidigare på ett helt annat sätt än vad som skedde i augusti 1977. Den bild som Anders Björck fortsätter att teckna saknar förankring i den historiska verkligheten. Den är en efterhandskonstruktion. Och när man åberopar att man har fått upplysningar från en institution här i

riksdagen så vill jag säga att nog måste de som använder sådana upplysningar själva ta ansvaret för dessa. Men det är alldeles uppenbart att det var inte möjligt för någon av dem att delta i en överläggning mellan ledande politiker 1949. Däremot finns det uttalanden från två politiker som deltog. En har uttalat sig i memoarer som kom ut relativt snart efter händelserna 1949.

För det tredje har ingen kunnat förneka Gösta Bohmans intervju, och den tolkning som gjordes av Dagens Nyheters ledarskribent visar hur en initierad ekonom läste Gösta Bohmans uttalande.

I hela sitt resonemang försöker nu Anders Björck göra gällande att detta uttalande var betydelselöst. Så nonchalerar inte jag ekonomiministern. Det material som finns visar att ekonomiministern med sitt uttalande bidragit till valutautflödet. Gunnar Sträng nämnde siffror, och jag har fördelat de summor Gösta Bohman själv nämnde i utskottet per vecka. Det visar sig att i juli var utflödet 636,8 miljoner per vecka och i augusti 713,3 miljoner.

Man kan i varje fall inte säga att herr Bohmans uttalande minskade valutautflödet. Skall man tolka siffror som vi brukar göra, så betyder de att utflödet ökade, och till det har säkert ekonomiministerns uttalande bidragit.

För det fjärde kan jag konstatera att majoriteten inte kunnat förneka det uppenbara faktum att det finns en klar motsättning mellan å ena sidan ekonomiministerns stora öppenhet i juni och hans stora förtegenhet gentemot de närmast berörda i augusti. Detta är enligt min mening det allvarligaste som här kan sägas, därför att det underminerar förtroendet mellan de politiska partierna att man kan vara öppen i en intervju i en utländsk tidning men sluten när det gäller de svenska partierna.

Så har vi också fått uppleva, herr talman, på nytt att Anders Björck uppträder som om socialdemokratin fortfarande var i regeringsställning. Han lastar över ansvaret på socialdemokraterna. Han tar fram det ena citatet efter det andra, och allteftersom debatten går visar det sig att det är felciteringar och feltolkningar från Anders Björcks sida.

Men nog borde man ha så mycket kurage att man säger att det är den nuvarande regeringen som skall bära ansvaret för den ekonomiska politiken i dagens Sverige. Den uppgiften skall väl inte oppositionen sköta.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Den här repliken kan bli mycket kort.

Hilding Johansson säger att man visst inte är nöjd med formerna för aprildevalveringen, men den frågan har inte tagits upp här därför att man tvingats prioritera. I det här tjocka betänkandet tas en lång rad frågor upp, allt från utgivningen av Svensk författningssamling till energipolitik och devalveringsfrågor i största allmänhet.

När man gör ett sådant här generalangrepp mot regeringen för dess handläggning av devalveringen i augusti 1977, är det väl ingen som tror att man av tidsbrist skulle avstå från att kritisera formerna för aprildevalveringen. Det kan ingen på fullt allvar tro på. Jag känner Hilding Johansson och hans kolleger i utskottet så väl att jag vet, att om det hade funnits skäl att

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

debattera frågan, skulle de inte tvekat att omedelbart slå ned på den. En sådan kompetens vill jag påstå att Hilding Johansson och hans vänner i utskottet har.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till det sista säga att vi inte har godkänt formerna för aprildevalveringen. Sedan må Anders Björck tro mig eller inte.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Det är mycket möjligt så som Hilding Johansson säger, att man från socialdemokratiskt håll inte godkänt formerna för aprildevalveringen. Men formerna skiljer sig inte särskilt mycket från hur det gick till i augusti. Varför påtalar man bara vad som hände i augusti? Saken är nog den att man velat försöka hitta någonting att anmärka på, även om grunden för anmärkningarna varit i svagaste laget.

Det här försöket att komma med anmärkingar handlar om två saker, dels om formerna, dels om ekonomiministerns uttalande i en intervju. När det gäller formerna är det klart att man i det ena fallet, dvs. i april, låter det hela passera. I augustifallet är det tydligen något som är värt att ta upp. När det gäller uttalandet måste var och en som läser innantill och inte vill ägna sig åt illvilliga feltolkningar ha svårt att komma fram till att det är fråga om någonting annat än en dementi. Man anklagar ekonomiministern för att han försöker dementera de rykten som är i svang om en svensk devalvering. Det är exakt vad socialdemokraterna menar att han borde göra.

Vi som kommer ihåg den soppa av uttalanden som gjordes på sommaren förra året vet, att det pratades en hel del på olika håll om delvalvering. En del krävde öppet en devalvering. En del från den nuvarande oppositionen lät antyda att det skulle bli en devalvering, men att de inte ville ha en sådan. Sådant är naturligtvis inte ägnat att direkt minska ryktena.

Herr talman! Det är inte rimligt att påstå att vare sig herr Bohmans, herr Feldts eller herr Palmes yttranden och uttalanden i den här saken har bidragit till det valutautflöde vi hade i somras. Men om något har gjort det, så torde det vara troligt att Bohmans dementi inte var den som medverkade till detta.

Socialdemokraterna har tagit upp den här frågan, och man kan fråga sig varför när man har studerat på vilken grund de står. Jo, de var emot devalveringen från början till slut. Nu kan man inte säga det öppet, för devalveringen har lyckats. Det har visat sig att den socialdemokratiska partiledningen har gjort ännu en stor missbedömning när det gäller den ekonomiska politiken. Här gäller det alltså att slänga ut dimridåer och försöka framställa en lyckad ekonomisk politisk åtgärd som om det vore någonting felaktigt och skumt med den. Det är väl det som är orsaken, eller hur?

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! C.-H. Hermansson tog upp en artikel om valutaförluster i en tidskrift författad av två riksbankstjänstemän. Författarna säger att deras åsikter svarar de själva för och ingen annan, och det är nog välbetänkt.

Riksbanksfullmäktige står inte bakom artikeln och slutsatserna där, och ej heller valutastyrelsen. Herr Hermansson drog en del konsekvenser av artikeln som inte är särskilt hållfasta. Om man t. ex. betalar skulder till utlandet i överensstämmelse med gällande valutaförordning före en devalvering, kan det ju inte gärna bli en förlust för samhället och för konsumenterna – tvärtom. Därmed faller en stor del av deras siffermaterial bort.

Slutsatsen att valutadispositionerna betalades av skattebetalarna, därför att riksbankens vinst därigenom minskade, är ganska befängd. Det skulle innebära att riksbanken anpassade sina ingripanden på valutamarknaden i syfte att få vinst för egen del. Det är inte riksbankens uppgift. Det är intressant att höra att den ekonom som icke utan skäl har prisats av herr Sträng och andra i dag, Fahlström, i en artikel har skarpt klandrat detta påstående. Men den artikeln har jag inte hört citeras i dagens debatt.

I övrigt vill jag notera att det var med viss förvåning jag hörde talas om 1949. Det är inte bara herr Sträng som minns hur det gick till då, vi är några fler i kammaren. Då diskuterades devalveringen så öppet att ett parti i riksdagen under våren ställde förslag om devalvering. När beslutet kom i september hade man efter två dagar följt efter England. Den diskussion som då fördes gällde inte om vi skulle devalvera, utan hur mycket vi skulle devalvera. Vi beslöt att följa den engelska devalveringen på 30 %. Jag minns från min verksamhet i en tidning på den tiden hurusom en morgontidning utkom med ett porträtt av den dåvarande socialdemokratiska finansministern omgiven av intervjuare på en järnvägsstation, där han förklarade att devalveringen skulle bli just 30 %. Det var alltså innan beslutet hade fattats. Den finansministern avgick några veckor senare, men det berodde inte på det här uttalandet.

När det gäller devalveringen i april lämnade herr Palme en del uppgifter som förefaller mig böra korrigeras. Herr Palme sade att han underrättades om aprildevalveringen i en riksdagskorridor i Helsingfors. Det är väl en sanning med modifiering. Herr Bohman sökte herr Palme på torsdagskvällen utan framgång för att ta en diskussion om detta. På fredagsmorgonen upprepade herr Bohman sitt efterspanande, och då överenskoms om ett sammanträffande i finska riksdagshuset på förmiddagen. Detta sammanträffande ägde också rum. Att benämna det som ett samtal i en korridor i riksdagshuset förefaller mig en aning missvisande.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare, men jag vill ändå säga att herr Palme här använt sig av den taktiken att ömsom kritisera regeringen för att inte ha kontakt med nordiska politiker, ömsom åberopa nordiska politiker mot devalveringen. Men det är väl ostridigt att en sådan kontakt upprätthölls med nordiska politiker. Jag var själv åsyna vittne till en del sammanträffanden i Mariehamn före devalveringen.

Det är väl också ostridigt att flera av dessa politiker var missnöjda med det svenska beslutet, men det är ju en helt annan sak än att vara missnöjd med formerna för underrättelsen om eller tiden för denna. En av dessa politiker var så missnöjd med en senare devalvering i Finland, att han med anledning av den lämnade statsministerposten för några dagar, men det är något helt

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

annat, herr Palme.

Herr Palme använder vidare tekniken att uppträda som domare i kammaren och menar att herr Bohman har blivit tilltufsad. Jag vet inte om herr Palme skall avgöra den saken. Herr Palme sade också att det är rätt person som drabbas, eftersom denne aldrig erkänner ett fel och är arrogant. Herr talman! Jag skall nöja mig med att erinra om en debatt häromdagen i kammaren där herr Palme talade om att han såg sig i spegeln.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Allan Hernelius tog upp en fråga som inte direkt berör konstitutionsutskottets beskrivning av vad som ägde rum i augusti månad i fjol men som ändå har en viss betydelse för att bedöma konsekvenserna av vad som hände, nämligen de förluster som Sveriges riksbank gjorde på grund av valutautflödet. Nu försöker herr Hernelius påskina att det egentligen är ointressant eller t. o. m. omöjligt att riksbanken kan förlora några pengar på grund av valutaspekulation. Han vill beskriva det ungefär som en omkostnad i rörelsen att riksbanken tvingas till marknadsoperationer som gör att den förlorar pengar.

Jag tycker mot denna bakgrund att det är värt att få noterat i denna debatt att devalveringen i augusti 1977 genomgående från regeringens sida har framställts som ett led i en medveten kostnadsanpassning för att förstärka den svenska industrins konkurrenskraft. Det var icke en devalvering som framtvingades av valutautflödet – den ramlade inte över regeringen på grund av oförutsedda händelser – utan den var ett led i en medveten politik. Då borde det vara så, Allan Hernelius, att denna kostnadsanpassning som har framställts som absolut nödvändig och riktig ändå skulle göras, och den skulle göras i augusti 1977. Det betyder, att om den icke hade föregåtts av ett valutautflöde, som tvingade riksbanken till motsvarande marknadsoperationer, hade riksbankens vinst varit ungefär 600 milj. kr. större än vad den faktiskt är.

För mig förefaller detta logiskt. Valutautflödet var alltså inte en nödvändig del av denna operation utan något som enligt min mening åstadkoms av regeringen. Och om det var en omkostnad i rörelsen, var det i varje fall en alldeles onödig omkostnad för riksbanken. Om man hade sett till att spekulationerna kring den svenska valutan inte blivit så omfattande, hade man också kunnat genomföra devalveringen med mindre kostnader för Sveriges riksbank och – hur än herr Hernelius vrider och vänder på det – för svenska folket.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte förstå annat än att herr Feldt inte hörde på vad jag sade. Jag sade inte att det var omöjligt för riksbanken att förlora på en devalvering. Jag sade inte heller att det ingick som ett led i kostnaderna. Vad jag sade var att en del av det material som fanns i denna uppsats inte kunde anföras som en förlust för folkhushållet.

Jag sade också att tesen att skattebetalarna förlorat genom att riksbankens

vinst minskat genom olika dispositioner inte är hållbar. Det är inte riksbankens uppgift att agera för att få vinst. För denna min tes åberopade jag herr Fahlströms artikel i Dagens Nyheter, en auktoritet för många av oss.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Till herr Hernelius vill jag säga följande.

Det är riktigt att jag blev uppringd av herr Bohman och att vi sammanträffade i en korridor i den finska riksdagen. Hur han kunde ha missat att träffa mig kvällen innan om han hade sökt mig begriper jag inte.

Fakta kvarstår: Jag fick en detaljerad redogörelse av en utländsk politiker för ett av den svenska regeringen fattat beslut. Först långt därefter fick jag information av denna regering om det beslut den hade fattat.

Vi är många som har tagit upp den här frågan, därför att den varit viktig för Sveriges ekonomi – vi har förlorat pengar på den – och för att den är viktig från demokratisk synpunkt; i en demokrati bör samråd förekomma.

Första dagen efter devalveringen sade jag att vår huvudkritik var att man på ett allvarligt sätt brustit i sina demokratiska skyldigheter.

Det är litet melankoliskt med dessa liberaler, som är så ömtänta i demokratiska författningsfrågor upp till den punkt då det på något sätt inte står i överensstämmelse med deras intressen att hålla på dessa demokratiska former.

Herr Hernelius nämnde en socialdemokratisk finansminister som avgått något efter en devalvering. En socialdemokratisk finansminister hade aldrig klarat denna situation, med det pressläge vi har. Men på grund av att en borgerlig regering har en överväldigande borgerlig press som skyddsvakt kan den klara hanteringar som en regering utan denna skyddsvakt aldrig skulle kunna kosta på sig.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det exempel herr Palme anförde håller inte. Den socialdemokratiske ministern klarade situationen i september 1949. Han satt kvar i flera veckor, innan en annan händelse, som inträffade i Västerås, föranledde hans fall, vilket herr Palme är väl medveten om.

Den danske politiker som talade med herr Palme om svensk devalvering i april fick vi höra av mycket. Han talade inte bara med herr Palme – han talade också med journalister i sitt hemland, vilka var fyllda av denna nyhet och endast med stor möda kunde förmås att övergå till annat tänkande vid den konferens som vid det tillfället ägde rum i Helsingfors. Det vittnar om risken att underrätta även politiker.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag kan bara konstatera att vad som hände i april låter socialdemokraterna passera, låt vara med en liten ilsken fnysning, men när ungefär samma sak hände i augusti är det någonting alldeles upprörande och ett brott mot demokratin. Jag är inte riktigt säker på att konsekvensen är den största i socialdemokraternas och Olof Palmes agerande.

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Granskning av
statsrådets tjän-
steutövning m. m.*

*Beslut om deval-
vering*

Onsdagen den
19 april 1978

Anmälan av interpellation

NILS HÖRBERG (fp):

Herr talman! Det blev tydligen ett missförstånd oss emellan nyss. Jag begärde ordet eftersom jag inte hade fler repliker.

Tre korta punkter!

För det första: När jag fick reda på de socialdemokratiska yrkandena i konstitutionsutskottet, som nu återfinns i reservation nr 5, kontaktade jag en större dagstidning för att berätta vad som skett under en lunchdiskussion den 9 juni 1977. Jag begärde då att tidningen också skulle låta Kjell-Olof Feldt uttala sig direkt, vilket jag anser vara korrekt, och så skedde också.

För det andra: Platt fall för Nils Hörberg, sades det nyss. Nej, platt fall är det för den som spelar upp ett stort indignationsnummer och förnekar ett uttalande som han vet sig ha gjort men kanske har ångrat. Intensiteten i indignationsnumret visar mer än vederbörande själv tycks förstå ihålligheten i nekandet.

För det tredje: Mitt samvete bjöd mig att återge vad som ägde rum. Jag tar inte tillbaka ett ord av vad jag har sagt. Detta blir mitt sista inlägg i denna ordväxling.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag har aldrig påstått att den utländske politiker som informerade mig var en dansk – det får stå för herr Hernelius räkning.

På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 7 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 19 april

1977/78:166 av *Ivar Högström* (s) till industriministern om statligt stöd till fortsatt drift vid AB Eisers fabriker i Kramfors och Sollefteå:

Den 7 april 1978 beslöt styrelsen för den statliga tekokoncernen att vid årsskiftet 1978/79 lägga ned AB Eisers anläggningar i Kramfors och Sollefteå.

Nedläggningarna berör sammanlagt 130 anställda, av vilka de allra flesta är kvinnor. Detta drabbar två orter som sedan lång tid tillbaka har synnerligen svåra sysselsättningsproblem. Sålunda uppgår de vid arbetsförmedlingen nu anmälda arbetslösa i Sollefteå till 700, varav 310 kvinnor, och i Kramfors 400, varav 160 kvinnor. Till dessa siffror skall läggas en betydande dold arbetslöshet bland kvinnorna. Eftersom sysselsättningen för kvinnor är ytterligt begränsad på de berörda orterna, skulle en nedläggning utgöra ett

allvarligt slag.

I propositionen 1976/77:58 om regionalpolitiskt stöd till Algots Nord AB och AB Eiser den 22 december 1976 anförde industriminister Nils G. Åsling bl. a. följande när det gällde stödet till AB Eiser:

”Jag bedömer att sysselsättningsläget, särskilt för kvinnor, på de berörda orterna är sådant att det är ett stort samhällsintresse att verksamheten kan drivas vidare under de närmaste åren. En nedläggning av verksamheten skulle innebära betydande samhällsekonomiska kostnader. --- En samhällsekonomisk bedömning talar för att regionalpolitiskt stöd bör beviljas ---. Jag vill understryka att stödet i första hand avser att ge rådruum för att söka åstadkomma varaktig sysselsättning för de berörda i verksamhet som på sikt kan bedrivas lönsamt. --- Stödet till Eiser innebär att sysselsättningen i Kramfors och Sollefteå kan hållas uppe på nuvarande nivå.”

Stödet skulle således ge ”rådruum för att söka åstadkomma varaktig sysselsättning för de berörda i verksamhet som på sikt kan bedrivas lönsamt”.

Enligt uppgift har de anställda tillsammans med representanter för tekokoncernen och Statsföretag och med hjälp av det statliga Svenska Utvecklings AB nyligen påbörjat arbetet med att undersöka möjligheterna att skapa alternativ lönsam sysselsättning.

Det hade därför varit rimligt att detta arbete fått fullföljas innan beslut om nedläggning verkställts.

Beslutet om nedläggningen har skapat stor oro i de båda kommunerna. Anställda och ansvariga kommunalpolitiker frågar sig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till industriminister Nils G. Åsling få ställa följande fråga:

Kommer regeringen att föreslå riksdagen att ytterligare medel från förslagsanslaget Regionalpolitiskt stöd utgår för att upprätthålla driften vid AB Eisers fabriker i Kramfors och Sollefteå intill dess förutsättningar för en varaktig, lönsam sysselsättning skapats?

§ 8 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 april

1977/78:417 av *Lennart Pettersson* (s) till bostadsministern om uttalande rörande möjligheterna att bo kvar i sydvästra Skåne:

I ett uppmärksammat uttalande har bostadsminister Elvy Olsson sagt att sydvästskåningarna inte kan räkna med att få bo kvar. Åkermarken skall till varje pris bevaras. I exempelvis Malmö skall, enligt statsrådet, utrymmesstandarderna för invånarna höjas genom att färre delar på det utrymme som

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Meddelande om
frågor*

Onsdagen den
19 april 1978

*Meddelande om
frågor*

finns. De som inte får plats på icke-åkerjord får finna sig i att flytta.

För kommunerna i sydvästra Skåne som omges av åkerjord är detta klart besked från en regeringsledamot, som tydligen sätter abstrakta principer före hänsynen till människorna i den region hon talar om.

Mot denna bakgrund vill jag fråga bostadsministern Elvy Olsson.

Är regeringen verkligen beredd att driva en sådan markanvändningspolitik i Sydvästskåne att man tvingar invånare som vuxit upp i dessa kommuner att flytta?

den 19 april

1977/78:418 av *Håkan Winberg* (m) till kommunikationsministern om avsikten med översyn av SJ:s distriktsorgans uppgifter:

SJ:s regionala organisation fastlades genom riksdagsbeslut 1972. Antalet trafik- och bandistrikt minskades då från elva till åtta. Med större distrikt skulle möjligheterna öka till delegering av ansvar och befogenheter från centralförvaltningen till distrikten. Beslutet innebar således att ökad vikt lades vid SJ:s regionala enheter.

F. n. pågår internt inom SJ en översyn av distriktsorganens uppgifter. Med anledning därav vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Är avsikten med denna översyn att genom centralisering flytta uppgifter som nu åvilar distriktsorganen till centralförvaltningen?

1977/78:419 av *Margit Odelsparr* (c) till bostadsministern om behandlingen av ansökningar om lån och bidrag till energibesparande åtgärder:

Intresset från fastighetsägare för att ansöka om lån och bidrag till energibesparande åtgärder är glädjande stort. Detta har inneburit att ett stort antal ansökningar om energistöd inte har kunnat behandlas på grund av medelsbrist.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga bostadsministern:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att inkomna ansökningar om lån och bidrag till energibesparande åtgärder skall kunna behandlas av länsbostadsnämnderna?

1977/78:420 av *Birger Rosqvist* (s) till handelsministern om lagring av olja i upplagt tanktonnage:

Enligt riksdagsbeslut skall beredskapslagringen av olja utökas. 1985 skall lagringskapaciteten vara nästan 10 miljoner ton. Successiv upphandling av en sådan kvantitet kommer att ske.

Världsmarknadspriset på olja kommer med all sannolikhet att öka.

Ett flertal svenska större tankfartyg – privatägda såväl som sådana med statligt ägarinflytande – ligger upplagda på grund av överetablering inom den

internationella tanksjöfarten. Försäljningspriset på sådana fartyg ligger f. n. långt under byggnadskostnaderna. Trots detta har alltför många svenska tankfartyg måst försäljas.

Beslut om utökad lagring, kommande högre oljepriser, överskott på tanktonnage och därmed möjlighet till inhyrning av upplagt tonnage för lagring redan nu och möjlighet att behålla fartygen i svensk ägo kunde i flera avseenden vara en såväl samhällsekonomiskt som företagsekonomiskt motiverad åtgärd.

Är handelsministern beredd att snarast pröva frågan om temporär oljelagring för de närmaste åren i upplagt svenskt tanktonnage?

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 18.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 123

Onsdagen den
19 april 1978

*Meddelande om
frågor*